

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка

Т.І. Дятленко

**Практикум з методики навчання
української літератури
у середніх навчальних закладах**

Суми
2016

УДК: 373.5.016:821.161.2.09(075.8:076)

ББК

Д

Рекомендовано до друку вченою радою Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, протокол від 24.06.2016 року № 13

Рецензенти:

Базиль Л.О., кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач науково-дослідної лабораторії експериментальної педагогіки та педагогічних інновацій Інституту післядипломної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка.

Земка О.І., кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри української мови і літератури та методики навчання Глухівського національного педагогічного університету ім. Олександра Довженка.

Кисленко Л.М., учитель української мови й літератури вищої кваліфікаційної категорії, старший учитель загальноосвітньої школи І - ІІІ ступенів № 2 м. Глухова

Д **Дятленко Т.І.** Практикум з методики навчання української літератури у середніх навчальних закладах: навчально-методичний посібник з організації й моніторингу самостійної й індивідуальної роботи студентів. – Суми: , 2016. – 208 с.

ISBN

У навчально-методичному посібнику вміщено плани практичних та семінарських занять, завдання для контрольних, самостійної роботи студентів, запропоновано тестові завдання для самоперевірки рівня знань і вмін студентів.

Пропонується для використання у навчальному процесі викладачами університетів, студентами філологічного факультету, учителями-практиками.

УДК: 373.5.016:821.161.2.09(075.8:076)

ББК

ISBN

© Дятленко Т.І., 2016

© Видавництво

", 2016

ЗМІСТ

Вступ	5
Загальна структура модульної програми «Методики навчання української літератури в загальноосвітніх навчальних закладах».....	7
Змістовий модуль 1. Теоретичні засади навчання української літератури в середній школі	10
Тема 1.1. Методика викладання літератури як наука.....	10
Тема 1.2. Основні етапи розвитку методики викладання української літератури	15
Тема 1.3. Основи шкільного курсу української літератури	21
Тема 1.4. Вимоги до фахової підготовки вчителя літератури	27
Тема 1.5. Психолого-педагогічні засади викладання літератури.....	33
Змістовий модуль 2. Методичні шляхи організації вивчення української літератури в школі	42
Тема 2.1. Методи, прийоми і засоби вивчення літератури	42
Тема 2.2. Інноваційні технології навчання української Літератури	47
Тема 2.3. Методичні основи проведення уроку літератури.....	55
Тема 2.4. Активні форми викладання української літератури ...	64
Змістовий модуль 3. Методика шкільного вивчення художнього твору	74
Тема 3.1. Основні етапи вивчення художнього твору в школі....	74
Тема 3.2. Специфіка вивчення в школі творів різних родів і жанрів	82
Тема 3.2.1. Особливості вивчення епічних творів у школі	82
Тема 3.2.2. Особливості вивчення ліричних творів у школі....	91
Тема 3.2.3. Специфіка вивчення драматичних творів у школі	97
Тема 3.2.4. Особливості вивчення окремих фольклорних жанрів у загальноосвітній школі	103
Змістовий модуль 4. Методика вивчення різних видів літературознавчого матеріалу на уроках літератури.....	113
Тема 4.1. Особливості вивчення життєпису письменника	113

Тема 4.2. Методика проведення уроків позакласного читання та літератури рідного краю	120
Тема 4.3. Методика вивчення окремих тем	127
Тема 4.4. Підвищення культури мовлення засобами художньої літератури	137
Тема 4.5. Письмові творчі роботи з літератури	144
Змістовий модуль 5. Методика застосування додаткових форм і засобів вивчення літератури	154
Тема 5.1. Використання наочності на уроках літератури	154
Тема 5.2. Міжпредметні і міжмистецькі паралелі під час вивчення літератури	161
Тема 5.3. Позакласна та позашкільна робота з української літератури	166
Тема 5.4. Шкільний кабінет української літератури	172
Орієнтовні запитання й завдання до семестрових форм контролю	176
Методичні рекомендації до самостійної роботи студентів.....	186

ВСТУП

У системі професійної освіти підготовки вчителя-словесника значну роль відіграє курс «Методика навчання української літератури в середніх навчальних закладах». Проблема підготовки педагогічних кадрів була і на сьогоднішній день залишається актуальною. Ситуація, що склалася в сучасному освітньому просторі настільки нова, що викладачі різних типів навчальних закладів не завжди готові до таких змін. Традиційний принцип – дати майбутнім фахівцям необхідну суму знань та сформувати на їх основі практичні вміння та навички не відповідає сучасним вимогам дійсності. Нині якісна освіта необхідна в усіх сферах діяльності, особливо в педагогічній. Основною ознакою такої освіти є здатність особистості орієнтуватися та професійно діяти в сучасній соціокультурній ситуації.

Сучасна школа потребує нового вчителя-словесника – творчого, ініціативного, здатного розробляти авторські навчальні програми, структурувати розвивальні технології засвоєння літературного матеріалу старшокласниками, володіти різноманітними методами організації пізнавальної, пошуково-дослідницької діяльності учнів як на уроці, так і в позаурочний час.

Зважаючи на вимоги часу, уже навчаючись у вищому навчальному закладі, майбутні фахівці повинні засвоїти сучасні теоретичні підходи до визначення змісту, форм і методів навчання, а також сформувати вміння самостійно проектувати та діагностувати літературну освіту учнів.

Відповідно до навчально програми курсу «Шкільний курс української літератури й методики навчання» виокремлено змістові модулі: «Теоретичні засади навчання української літератури в середній школі», «Методичні шляхи організації вивчення української літератури в школі», «Методика шкільного вивчення художнього твору», «Методика вивчення різних видів літературознавчого матеріалу на уроках літератури», «Методика застосування додаткових форм і засобів вивчення літератури». До кожного змістового модуля подано вимоги до засвоєння теоретичних знань та формування практичних умінь, названо види діяльності викладача й студента.

До кожного змістового модуля розроблено тематику практичних занять, план, визначено ключові поняття. Принципи укладання посібника зумовлені поетапним характером підготовки до практичного заняття. У плані представлено теоретичні питання, практичні завдання, виконання яких передбачає роботу з підручниками та з

додатковою літературою. Практичні завдання різні за характером: під рубрикою «Поміркуйте» включені завдання проблемно-пошукового характеру, виконання яких вимагає від студента розвинутого критичного мислення, власного підходу до вирішення означених проблем, достатньої теоретичної й практичної підготовки. Мета тестових і завдань – проконтролювати рівень засвоєння студентом теоретичних відомостей, а також підготувати до виконання модульних контрольних робіт та інших форм контролю.

Пропонований посібник має допомогти студентам набути теоретичні знання, сформувати практичні вміння та навички, підготувати до виконання обов'язків учителя української літератури.

Загальна змістова структура модульної програми з «Методики навчання української літератури в школі»

Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2	Змістовий модуль 3
Цільова програма діяльності		
Контроль модульної програми		
Вимоги до знань та вмінь студентів		
Загальна сума балів – 100 (форма контролю - залік)		
Змістовий модуль 4	Змістовий модуль 5	
Цільова програма діяльності		
Контроль модульної програми		
Вимоги до знань та вмінь студентів		
Загальна сума балів – 100 (форма контролю - екзамен)		

Поради студентам:

- уважно ознайомитися зі змістом модульної програми і методично-діяльнісною структурою кожного змістового модуля;
- скласти план своєї навчальної роботи з оволодіння модульної програми за етапами модуля і в межах, визначених викладачем, послідовно опираючись на матеріали установчих лекцій, керуючись рекомендаціями і змістом модульної програми, уважно опрацьовуючи рекомендовану літературу, проявляючи самостійність і творчий підхід, опановувати зміст кожного змістового модуля;
- під час засвоєння матеріалу модуля студент повинен з'являтися в терміни, визначені викладачем (розкладом) для групових занять, консультацій, а також в індивідуальному порядку для отримання консультацій, складання матеріалу тем, який винесений на самостійне опрацювання;
- студент зобов'язаний скласти кожен змістовий модуль і отримати відповідну рівню своїм знань, умінням оцінку;
- звіт за змістовий модуль включає оцінки за виконання домашніх, аудиторних, індивідуальних завдань, відповідно до визначених балів за певний вид роботи, визначений вимогами модульної програми.

Умови оцінювання та оцінки:

- оцінювання студентів здійснюється у процесі оволодіння ними змістом модульної програми відповідно до різних видів навчальної роботи;
- за кожен запропонований вид навчальної роботи є можливість кожному студенту набрати відповідну кількість балів;
- до кожного виду навчальної роботи студента встановлена відповідна кількість балів і підрахована максимальна кількість балів за змістовий модуль та за всю модульну програму;

- для одержання допуску до підсумкової форми контролю – заліку чи екзамену – студент повинен набрати не менше 60% від максимальної кількості балів, але при цьому за кожен модуль повинен набрати не менше 50% максимальної суми;

- складання письмових домашніх робіт, результатів самостійної чи індивідуальної роботи, тестування без поважних причин після встановленого терміну недоцільні;

- студенти, які набрали не менше 60% максимальної кількості і за кожен змістовий модуль мали не менше 50% балів одержують залік автоматично.

Студенти, які не набрали 50% балів одержують «незараховано», з можливістю перескладання: 30-49 % - викладачеві, 1-30% - комісії.

Методично-діяльнісна структура змістового модуля 1

ЗМ 1. Теоретичні засади навчання української літератури в школі	
Лекція 1. Методика викладання української літератури як наукова дисципліна	Практичне заняття 1. Методика викладання української літератури як наукова дисципліна
Лекція 2. Основи шкільного курсу української літератури	Практичне заняття 2. Основи шкільного курсу української літератури
	Практичне заняття 3. Вимоги до фахової підготовки учителя української літератури
Самостійна робота студентів	
Індивідуальна робота студентів	
Модульна контрольна робота	

Загальна організація оволодіння ЗМ 1

Діяльність викладача	Діяльність студента	Кількість балів	Термін
<ul style="list-style-type: none"> - проблемно установчі лекції; - консультації індивідуальні й групові; - проведення практичних занять; - перевірка письмових робіт; - підготовка навчально-методичних матеріалів. 	<p>- робота на практичних заняттях – індивідуальна, в малих групах, групова (обговорення теоретичних питань, розв’язання проблемних ситуацій і завдань, тестування самостійної роботи, написання</p>	5	Відповідно до розкладу занять і терміну, встановленого викладачем

	термінологічних диктантів, формулювання взаємопитань); - самостійна робота студентів (виконання домашніх письмових робіт; вивчення окремих питань чи тем, що винесені на самостійне опрацювання; підготовка до практичних занять; -доповнення конспектів лекцій); - індивідуальна робота студентів (підготовка методичних повідомлень, пошуково-творчі проекти; реферати на запропоновані теми; індивідуальні дидактичні завдання, укладання термінологічних словників) - модульна контрольна робота	5	
		5	
		5	
Загальна кількість балів за ЗМ 1 - 35			

Вимоги до засвоєння змістового модуля 1

Студент повинен знати:

- особливості методика викладання української літератури як наукової дисципліни, її своєрідність, складові частини і джерела розвитку;
- завдання методика викладання літератури;
- етапи розвитку й становлення методика викладання української літератури як науки;
- зв'язок методика викладання української літератури з іншими дисциплінами;
- визначення, специфічні особливості ключових понять, загальнодидактичні принципи викладання літератури в школі, обсяг, мету й завдання літературної освіти;

- знати зміст основних документів, які регламентують роботу вчителя.
- називати авторів нині чинних програм з української літератури для загальноосвітніх шкіл та шкіл нового типу.
- називати вимоги до підручника, функції, принципи укладання шкільних підручників із літератури;
- особливості сприймання художніх творів різних жанрів учнями різних вікових груп;
- усвідомлювати важливість інтенсифікації художнього сприймання, творчого, активного характеру засвоєння явищ літератури.

Студент повинен уміти:

- доводити творчий характер методика викладання української літератури;
- простежити еволюцію, установити причинно-наслідкові зв'язки між основними етапами розвитку наукової дисципліни, визначати основні надбання методичної думки на кожному етапі розвитку;
- називати найважливіші праці визначних методистів кожного етапу;
- уміти аналізувати основні фахові посібники (знати їх зміст, особливість композиції тощо).;
- визначати перспективи розвитку методичної думки на сучасному етапі, доводити вплив науково-технічного прогресу на розвиток методичної науки;
- аналізувати програми й підручники, установлювати відповідність між ними;
- аналізувати педагогічний досвід учителів-практиків;
- розробляти різні види планів: календарно-тематичний, тематичний, роботи методичного об'єднання вчителів української мови та літератури, план роботи кабінету, план роботи з обдарованими дітьми тощо.

Практичні заняття ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1

Теоретичні засади навчання української літератури в середній школі

ТЕМА 1.1. Методика викладання літератури як науки

ПЛАН

1. Своєрідність методики викладання літератури як науки, її складові частини і джерела розвитку.

2. Завдання методики викладання літератури як науки.
3. Зв'язок методики викладання літератури з суміжними науками.

4. Творчий характер методики викладання літератури.

Ключові поняття: методика викладання як наука, літературознавство і методика, педагогіка і методика, наукова база методики, літературна компетентність.

Завдання для самостійної роботи студентів:

- Опрацюйте літературу до теми. Опрацюйте лекцію і додайте її зміст новими фактами.

- Випишіть і вивчіть визначення ключових понять.

- **Законспекуйте статті:**

- Вертій О. Методика вивчення української літератури на сучасному етапі: основні ознаки і поняття/О.Вертій // Дивослово. – 2012. - № 4. – С. 28 – 36;

- Вертій О. Особливості формування і становлення національних підстав методики вивчення української літератури/О.Вертій // Українська література в загальноосвітній школі. – 2012. - № 2. – С. 44 - 47;

- Куцевол О. Методика літератури – наука, заснована на творчості/ О. Куцевол // Дивослово. - 2006. - № 3. – С.19 - 24.

Поміркуйте:

- У чому полягає практичне значення методики викладання літератури?

- Чи достатньо, на ваш погляд, майбутньому вчителю мати ґрунтовну підготовку з літературознавчих дисциплін? Обґрунтуйте свою думку.

- Які питання методичної науки ви вважаєте найактуальнішими?

- Поясніть, чому викладання української літератури є важливим чинником націєтворення?

- У чому для вас практичне значення історії методики?

- Доведіть на прикладах взаємозв'язок методики викладання української літератури з психологією, педагогікою та ін.

- Чи мало якийсь вплив на методику викладання української літератури проголошення самостійної Української держави?

Тестові завдання для самоконтролю

1. Є. Пасічник, розкриваючи своєрідність методики викладання літератури як науки, наголошує: «Методика викладання літератури – це самостійна педагогічна наука ...

а) про виховання, літературну освіту і розвиток особистості

учня засобами художнього слова, наука про раціональне використання методів та прийомів, що забезпечують учителів-словесників найвищою педагогічною результативністю у його роботі з учнями за умови мінімальної затрати їхньої енергії й сил;

б) як уміння розумно берегти час і сили учня, як уміння знаходити в навчальному матеріалі основне, як мистецтво організувати працю колективу, як систему впливу на різні індивідуальності учнів;

в) галузь педагогічної науки, яка намічає і досліджує зміст, форми, методи та прийоми навчання, виховання учнів засобами художньої літератури;

г) яка стоїть на стику літературознавства й педагогіки.

2. М. Рибникова у своїх працях визначала методик викладання літератури як:

а) педагогічну науку, предметом якої є дослідження взаємодії учителя й учнів у процесі викладання літератури, коли вчитель навчає і виховує, спираючись на активні сили учнів;

б) уміння розумно берегти час і сили учня, як уміння знаходити в навчальному матеріалі основне, як мистецтво організувати працю колективу, як систему впливу на різні індивідуальності учнів;

в) спеціальну методичну підготовку вчителя-словесника, необхідну умову його професійного успіху;

г) систему роботи вчителя-словесника.

3. В.Я.Неділько зазначав, що методика викладання літератури стоїть на стику двох наук – це:

а) українська етнопедagogіка і народознавство;

б) історія України дидактика;

в) літературознавство і педагогіка;

г) педагогіка і психологія;

д) українознавство і методика.

4. Методика складається з таких трьох основних частин:

а) теорії методики літератури, історії розвитку методики літератури, практики викладання літератури (методичних розробок уроків, позакласних заходів, обмін досвідом тощо);

б) Що робити? (Знання фактичного матеріалу); Як робити? (Пошук методів і прийомів); Чому так робити? (Вибір ефективних засобів і шляхів);

в) текстуальне вивчення творів; теоретико- та історико-літературні заняття; культурологічні знання;

г) початкова ланка; середня ланка; старша ланка.

5. Своєрідність методики викладання літератури в тому, що вона постійно розвивається, збагачується новими ідеями. Це зумовлено названими чинниками, КРІМ:

- а) мета навчання і виховання завжди визначається суспільними потребами, а кожна епоха конкретизує їх з урахуванням вимог часу;
- б) змінюються самі учні, їх рівень розвитку та інтересів;
- в) змінюються умови праці вчителя-словесника, форми, методи і прийоми роботи з дітьми;
- г) рівень методичної науки потрапляє під вплив загального розвитку педагогіки, психології тощо;
- д) до послуг учителя-словесника достатня кількість фахової періодичної літератури.

6. Серед найважливіших джерел, які постійно живлять методика викладання літератури, учені називають такі, КРІМ:

- а) історичний досвід школи;
- б) передовий досвід сучасний вітчизняних і зарубіжних шкіл;
- в) теоретичні праці відомих педагогів;
- г) світова інформаційна мережа інтернет;
- д) спеціально організовані педагогічні експерименти, що підтверджують чи спростовують істинність наукових рекомендацій.

7. Методика викладання літератури використовує і включає в себе відомості з:

- а) літературознавства, українознавства, історії, педагогіки, психології, моралі, етики;
- б) вікової психології, соціології, політології;
- в) етнопедagogіки, етнопсихології, літературної критики, мистецтвознавства;
- г) перекладознавства, бібліотечної справи, давньої літератури;
- д) фізіології, гігієни, медицини.

8. Методика викладання літератури пов'язана з такими суміжними предметами, КРІМ:

- а) мовознавчими дисциплінами і методикою їх викладання;
- б) зарубіжною літературою і методикою її викладання;
- в) українознавством і народознавством і методикою їх викладання;
- г) психолого-педагогічними науками;
- д) історією та соціологією;
- е) політологією.

9. Концепція викладання літератури на екзистенційно-діалогічній основі належить:

- а) Г.Токмань;
- б) О.Куцевол;
- в) Є.Пасічнику;
- г) С.Пультеру;
- д) В.Шуляру.

10. Серед сучасних дослідників методика викладання української літератури у взаємозв'язку із зарубіжною літературою розробляє:

- а) Г.Токмань
- б) А.Градовський
- в) С.Жила
- г) Л.Базиль
- д) А.Ситченко

Рекомендована література

Основна:

1. Пасічник Є. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах : навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти / Є. Пасічник - К.: Ленвіт, 2000. – С. 25 – 35;
2. Наукові основи методики літератури: навчально-методичний посібник / за ред. Н. Волошиної. – К.: Ленвіт, 2002. – С. 6 -35
3. Ситченко А.Л. Методика навчання української літератури в загальноосвітніх закладах: навчальний посібник для студентів-філологів/ А. Ситченко – К.:Ленвіт, 2011. – С. 6-21;
4. Токмань Г. Методика навчання української літератури в середній школі: підручник/ Г.Токмань. – К.: ВЦ «Академія», 2012. – С.7 – 36;

Допоміжна:

1. Волошина Н.Й. Методика літератури: проблеми, пошуки, здобутки, перспективи / Н.Волошина // Українська література в загальноосвітній школі. – 1999. – № 1. – С.2 - 4.
2. Гончаренко С.У. Методика як наука./ С. Гончаренко – Хмельницьк.: Вид-во ХГПК, 2000. – 30 с.
3. Куцевол О.М. Методика викладання української літератури (креативно-інноваційна стратегія): монографія / О.Куцевол – К.: Освіта України, 2011. – 464 с.
4. Лісовський А.М. Література і розвиток творчих сил учнів, або невикористані резерви методики: навчальний посібник А.Лісовський – К.: Ленвіт, 2007. – 64 с.
5. Пультер С.О., Лісовський А.М. Методика викладання української літератури в середній школі / С.Пультер, А.Лісовський – Житомир: Полісся, 2000. – 164 с.
6. Степанишин Б. Викладання української літератури в школі / Б.Степанишин. – К.: РВЦ «Проза», 1995. – 256 с.
7. Степанишин Б. Дума про школу: Літературна освіта й естетичне виховання учнів 5-12 класів загальноосвітньої школи / Б.Степанишин. – Рівне: «Формат - А», 2004. – 248с.
8. Телехова О.П. Українська література: методичні матеріали

до вивчення шкільного курсу / О.Телехова. – Харків: Ранок, 2000.

9. Токмань Г.В. Методика викладання української літератури в старшій школі: екзистенціально-діалогічна концепція / Г.Токмань. – К.: Міленіум, 2002. – 320 с.

ТЕМА 1.2. *Основні етапи розвитку методики викладання української літератури (самостійна робота)*

ПЛАН

1. Становлення методики викладання української літератури як науки.

Розвиток методики викладання української літератури у дореволюційний період:

- критика І.Франком стану викладання української літератури в Галичині;

- течії у дореволюційній методиці викладання української літератури (логіко-стилістична, освітньо-виховна, етико-естетична, їх фундатори та послідовники).

2. Розвиток нової методики викладання на початку ХХ століття (20-30-ті роки ХХ століття). Нововведення у системі шкільної літературної освіти:

- комплексна система навчання;

- «метод проєктів»;

- Дальтон-план та ін., їх негативний вплив на навчання.

Перші спроби систематизації курсу методики викладання української літератури.

3. Активізація методичної думки у післявоєнний період (Т.Бугайко, Ф. Бугайко, В.Сухомлинський, О. Бандура, В.Неділько, Є. Пасічник та інші).

4. Стан методики викладання української літератури на сучасному етапі її розвитку.

Ключові поняття: логіко-стилістична, освітньо-виховна, етико-естетична, комплексна система навчання, метод “Проєктів”, Дальтон-план, бригадно-лабораторний метод, прожектерські нововведення.

Завдання і запитання до самостійної роботи студентів

1. Опрацюйте літературу за темою заняття.

2. Випишіть у робочий зошит з методики викладання літератури найвизначніші праці вчених з методики викладання української літератури (на різних етапах її розвитку), з’ясуйте їх практичне значення.

3. Випишіть і вивчіть визначення ключових понять.

4. Из сучасних фахових журналів випишіть прізвища сучасних методистів, дослідіть коло їхніх інтересів (О.Бандура, Н.Волошина, Г.Токмань, А.Ситченко, В.Шуляр, С.Жила, Л.Овдійчук, А.Градовський, З.Шевченко та ін.)

Поміркуйте:

- Який внесок у розвиток методичної думки зробили українські письменники? Наведіть приклади.

- Т.Бугайко, Ф.Бугайко у підручнику «Українська література в школі. Курс методики» (1962) визначили зміст методики викладання української літератури в середній школі так: «досліджує пізнавально-виховні якості літератури як предмета навчання; вивчає хід засвоєння учнями літературних знань, відповідних умінь і навичок; шукає найбільш раціональні організаційні форми та методи викладання літератури; здійснює наукове керівництво практикою викладання літератури в школі». Чи змінився зміст означеної дисципліни на сучасному етапі? Обґрунтуйте свою думку.

- С. Пультер, А. Лісовський предмет дослідження методики викладання української літератури в школі визначили так: «...взаємодія учителя та учнів у процесі викладання літератури, коли вчитель навчає і виховує, спираючись на їхні активні сили». Чи актуально звучить це формулювання на сучасному етапі розвитку методичної науки? Обґрунтуйте свою думку.

- В. Неділько наголошує: «Підготовка вчителів літератури, викладання літератури в школі, зміст і обсяг цього предмета, методика його вивчення тісно пов'язані з вимогами, що визначаються під впливом науково-технічної революції на розвиток сучасного суспільства». Що впливає на розв'язання означених проблем на сучасному етапі?

- Б.Степанишин, визначаючи зміст методики викладання літератури, стверджував: «Зміст освіти, а почасти й методики мають впливати не з догматів діалектичного та історичного матеріалізму, а з тисячолітньої історії України, її прадавніх традицій, звичаїв, обрядів, з народного світогляду. Основа нової школи – українська етнопедагогіка, родинознавча й дитинознавча, себто весь комплекс народної мудрості, етики й моралі, витворений українською нацією і закладений у прислів'ях і приказках, танцях та іграх, піснях і думках, казках і легендах, народних символах, у споконвічних засадах віруючих Православної української Церкви та дохристиянської міфології». Погодьтеся чи заперечте думку відомого вченого-методиста.

- Розкрийте питання «Нова якість методики викладання літератури на сучасному етапі».

- Яке значення для новаторства у методиці викладання літератури має традиція?

- Чи має значення для удосконалення сучасної методичної науки історія методики? Яке? Наведіть приклади.

- Назвіть сучасні напрями розвитку методичної науки. Як суспільні процеси впливають на творчий потенціал молодих вчених?

Тестові завдання для самоконтролю

1. Хто одним із перших поставив питання про необхідність спеціальної методичної підготовки майбутніх вчителів?

- а) А.С.Макаренко;
- б) К.Д.Ушинський;
- в) Є.А.Пасічник;
- г) О.М.Бандура;
- ґ) Т.Ф.Бугайко.

2. Під впливом якого фактору у спеціальних закладах з 1903 року починає вивчатися курс методики словесності?

- а) реформи національної освіти;
- б) суспільної думки;
- в) публікацій у журналі «Образование»;
- г) виступів учених;
- ґ) царського указу.

3. З якого часу методика викладання української літератури як вузівський предмет стала читатися в педагогічних закладах?

- а) у дореволюційній Росії;
- б) кінець IX-го початок XX-го століття;
- в) у 30-х роках XX-го століття;
- г) після революції 1917-го року;
- ґ) у контексті політики українізації на початку XX-го століття.

4. Назвіть течії, що виділились у дореволюційній методиці викладання словесності:

- а) компаративне вивчення літератури;
- б) особистісно-зорієнтована, кооперативна;
- в) логіко-стилістична, освітньо-виховна, етико-естетична;
- г) емоційно-естетична, логічна, художня;
- ґ) диференційована, творча.

5. Усі названі статті І.Франка пройняті духом боротьби за нову школу, КРІМ:

а) «Конечність реформи учення руської літератури по наших середніх школах»;

- б) «Боротьба за реформу середньої школи»;
- в) «Ученицька бібліотека в Дрогобичі»;
- г) «Із секретів поетичної творчості»;
- ґ) «Література, її завдання і найважливіші ціхи...».

6. У період становлення методики викладання української літератури вчені вирішували низку названих проблем, КРІМ:

- а) визначалися методологічні засади, головні принципи, мета викладання літератури в школі;
- б) окреслювалося місце української літератури в системі інших навчальних предметів;
- в) встановлювалися обсяг і структура курсу;
- г) визначався класовий характер літератури;
- ґ) створення програм та підручників з української літератури.

7. В Україні методико-літературну діяльність у 20-х роках минулого століття представляли такі вчені, КРІМ:

- а) О. Білецький, А. Машкін, О. Дорошкевич;
- б) А. Машкін, В. Масальський, С. Чавдаров;
- в) Н. Волошина, О. Бандура, Г. Токмань;
- г) Т. Бугайко, П. Волинський, Є. Кирилук;
- ґ) Х. Алчевська, О. Дорошкевич.

8. У якому році з'явилася книга, яку сам автор назвав «спробою методики»?

- а) 1921 рік, О. Дорошевич «Українська література в школі»;
- б) 1921 рік, «Порадник по соціальному вихованню дітей»;
- в) 1931 рік, А. Машкін «Методика літератури»;
- г) 1927 рік, О. Білецький, Л. Булаховський «Методичні уваги для вчителя старшого концентру трудшколи»;
- ґ) 1940 рік, П. Волинський, А. Снежкова «Методика літературного читання у 5-8 класах середньої школи».

9. Перший документ, який визначав обсяг літературних знань учнів в Україні:

- а) «Програма другого концентру для сільських і міських трудових шкіл»(1926) ;
- б) «Порадник по соціальному вихованню дітей» (1921);
- в) А. Машкін «Три дисципліни – мова, література, суспільство-знавство» (1928) ;
- г) В. Ковальський. «Руська читанка для нижчих гімназій» (1852);
- ґ) В. Стоюнін «О преподавании русской литературы»(1908).

10. В Україні методико-літературну діяльність у 30-х роках минулого століття представляли:

- а) А.Машкін, О.Білецький;
- б) Н.Павлишин, Н.Склярів;
- в) В.Затонський, М.Рибникова;
- г) Т.Бугайко, Ф.Бугайко;
- ґ) П.Волинський, А.Снежкова.

11. Хто з українських прогресивних діячів культури виступав проти засилля творів давньої літератури у шкільній програмі і наголошував, що «стародавня література – предмет університетських, а не гімназійних студій»?

- а) Г.Сковорода;
- б) Х.Алчевська;
- в) І.Франко;
- г) Д.Грінченко;
- ґ) І.Котляревський.

12. Систематичний курс методики викладання літератури створили:

- а) Т.Бугайко, Ф.Бугайко «Українська література в середній школі. Курс методики» (1962);
- б) П.Волинський, Г. Снежкова «Методика літературного читання у 5-8 класах середньої школи» (1940);
- в) А.Машкін «Методика літератури», «Методика літературного читання»(1928);
- г) Т.Бугайко, Ф.Бугайко «Майстерність учителя-словесника» (1963);
- ґ) О.Мазуркевич «Нариси з історії методики української літератури» (1961).

13. Своярідний підсумок довоєнного етапу та перших післявоєнних десятиліть розвитку методики викладання літератури було зроблено у праці:

- а) А.Машкіна «Методика літератури», «Методика літературного читання»(1928);
- б) Т.Бугайко, Ф.Бугайко «Українська література в середній школі. Курс методики» (1962);
- в) О.Мазуркевич «Нариси з історії методики української літератури» (1961);
- г) Н.Сафонові «Проблемні завдання на уроках російської літератури» (1977);
- ґ) В.Золотникової «Самостійна робота учнів над літературним твором» (1978).

14. Яка теорія 70-х років минулого століття нанесла великої шкоди вивченню української літератури?

- а) асиміляція мов і національних культур;

- б) класового характеру літератури;
- в) комуністичного виховання;
- г) пролетарського походження;
- г) виникнення радянського народу.

15. Названі методичні праці є найвизначнішими для сучасного етапу розвитку методики викладання української літератури, КРІМ:

а) Є.Пасічник «Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах», Б.Степанишин «Вивчення української літератури»;

б) В.Неділько «Вивчення української літератури в середній школі», Т.Бугайко, Ф.Бугайко «Українська література в школі»;

в) «Наукові основи методики літератури» за ред. Н.Волошиної, А.Ситченко «Навчально-технологічна концепція літературного аналізу»;

г) С. Жила «Теорія і практика вивчення української літератури у взаємозв'язках із різними видами мистецтва у старших класах загальноосвітньої школи», А.Градовський «Компаративний аналіз у системі шкільного курсу літератури»;

г) Г.Токмань «Методика викладання української літератури в старшій школі: екзистенціально-діалогічна концепція», О.Семенов «Професійна підготовка майбутніх учителів української мови і літератури».

16. Взаємозв'язок української та зарубіжної літератур у контексті літературної освіти учнів на сучасному етапі розвитку методичної думки досліджують:

а) С.Жила, Л.Овдійчук;

б) А.Градовський, А.Лісовський, О.Гордієнко;

в) А.Ситченко, В.Шуляр;

г) Т.Бабійчук, Н.Волошина;

г) Н.Дига, О.Семенов.

17. Вивчення української літератури у взаємозв'язку з образотворчим мистецтвом на сучасному етапі розвитку методики викладання літератури досліджують:

а) Є.Пасічник, Б.Степанишин;

б) С.Жила, Л.Овдійчук;

в) В.Шуляр, А.Ситченко;

г) О.Бандура, Н.Волошина;

г) З.Шевченко, Г.Токмань.

18. Автором першого посібника з методики викладання української літератури є:

а) О.Мазуркевич

б) Т. і Ф. Бугайки

- в) О.Дорошкевич
- г) В.Неділько
- д) Є.Пасічник

Рекомендована література

Основна:

1. Пасічник Є. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах : навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти / Є. Пасічник. - К.: Ленвіт, 2000. – С. 35 – 44;
2. Наукові основи методики літератури: навчально - методичний посібник / за ред. Н.Волошиної. – К.: Ленвіт, 2002. – С. 21– 35
3. Ситченко А. Методика навчання української літератури в загальноосвітніх закладах: навчальний посібник для студентів-філологів / А. Ситченко. – К.: Ленвіт, 2011. – С. 11 – 20;
4. Токмань Г. Методика навчання української літератури в середній школі: підручник / Г.Токмань. – К. : ВЦ «Академія», 2012. – С. 11 – 14;

Допоміжна:

1. Семенов О.М., Базиль Л.О. Мовно-літературна освіта в Україні: погляд крізь роки: навчальний посібник/ М.О.Семенов, Л.О.Базиль – К.: Фенікс, 2008. – 240 с.
2. Сокур-Фарина Т. Реформування шкільної літературної освіти в 30-х роках ХХ ст / Т. Сокур-Фарина // Українська література в загальноосвітній школі – 2006. – №6. – С. 46-49.
3. Сокур-Фарина Т. Історичні передумови виникнення літературної освіти / Т. Сокур-Фарина // Українська література в загальноосвітній школі. – 2006. – №4. – С. 55-56

ТЕМА 1.3. Основи шкільного курсу української літератури

ПЛАН

1. Загально дидактичні принципи у викладанні літератури в школі.
2. Завдання вивчення літератури в загальноосвітній школі на сучасному етапі.
3. Зміст і структура шкільного курсу української літератури.
4. Навчальна література: вимоги до підручника та його варіанти.
5. Посібники з літератури, їх види.

Ключові поняття: шкільна програма, лінійний, концентричний, хронологічний, тематико-хронологічний, проблемно-тематичний, жанровий, історико-літературний принципи укладання шкільних програм, пропедевтичний та систематичний ступені навчання.

Завдання і запитання до самостійної роботи:

1. Опрацюйте лекцію і додайте її зміст новими фактами, літературу до теми.

2. Випишіть у термінологічний словник і вивчіть напам'ять визначення ключових понять.

- Законспекуйте і опрацюйте статті:

- Волошина Н.Й. Підручникотворення на порозі третього тисячоліття. // Українська література в загальноосвітній школі / Н.Волошина. – 2006. – № 3. – С.2-5

- Клочек Г. Концепція реформування літературної освіти в середній школі (предмет – українська література) / Г.Клочек // Дивослово. – 2011. – № 10 – С.4–16 ;

- Дроздовський Д. Концепція літературної освіти: теоретичні перспективи і стратегічні загрози / Д.Дроздовський // Дивослово. – 2011. – № 16 – С.2-5;

- Слижук О. Реформування літературної освіти в Україні – потреба нового тисячоліття / О.Слижук// Дивослово. – 2012. – №7. – С. 37 – 38.

- Пояснювальну записку до Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Українська література. 5 - 12 класи. – К.: Перун, 2005.

- Методичні рекомендації щодо вивчення української літератури у 2014 – 2015 н. р. // Українська мова та література в сучасній школі. – 2014. – № 7 – 8. – С. 13 – 28 або «Українська література в загальноосвітній школі» - 2014. – № 7 – 8. – С.7 – 14, «Дивослово» – 2014. – №8. – С.7 – 10.

- Зборовська Н. Українська література в умовах масової культури / Н.Зборовська// Дивослово. – 2008. - №4. – С. 47 – 54.

- Токмань Г. Навчання української літератури: розвивати не втрачаючи.../ Г.Токмань // Дивослово. – 2011. - №12. – С. 32 – 34.

- Ключові компетентності для освіти впродовж усього життя. 3 рекомендацій Європейського парламенту та Європейської ради // Українська мова та література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2010. – № 1. – С. 4 – 10

- Яценко Т. Методичні орієнтири сучасної шкільної літературної освіти / Т.Яценко // Українська література в загальноосвітній школі. – 2011. – №7 – 8. – С. 15 – 16.

Поміркуйте:

1. Яка роль уроків літератури у формуванні національної свідомості, в утвердженні українського менталітету школярів?

3. Чому літературу називають “людинознавством”? Чи можна про уроки літератури говорити, що на них формується Людина?

Прокоментуйте.

Завдання 2:

1. У якому порядку і яку систему літературних знань пропонує програма?

2. Чим пояснити вибір для п'ятого класу таких тем: Казки “Названий батько”, “Про правду і кривду”. Прислів'я, приказки, загадки, а для восьмого - Козацькі, чумацькі, рекрутські, солдатські, наймитські, бурлацькі, стрілецькі пісні? Якими обставинами керувалися укладачі програм?

Завдання 3:

1. Поясніть, як у зростанні літературознавчих проблем, що ставляться перед учнями програмами враховуються вікові особливості школярів і завдання їх літературного розвитку.

2. Порівняйте систему вимог до вивчення художніх творів у 7 та в 9 класах. Знайдіть відображення принципів лінійності і концентричності під час укладання чинних програм.

3. Порівняйте систему завдань, що ставляться перед учнями при вивченні творів Т.Шевченка, І.Франка, М.Коцюбинського, Лесі Українки у 5-8 та в 9-10 класах. Який принцип укладання програм простежується?

Завдання 4:

1. На прикладі рубрики “Теорія літератури” (одне якесь поняття) простежте лінійний принцип укладання програм. Поясніть його доцільність.

2. Випишіть із програми вимоги до знань і вмінь учнів з літератури для кожного класу і розкрийте послідовність зростання цих вимог. Поясніть, чим це викликано та яку мету ставили перед собою укладачі програм, передбачаючи таку систему вимог.

3. Проаналізуйте вимоги до усного та писемного мовлення учнів кожного з класів і складіть таблицю, що відображала зростання мовленнєвої культури учнів від п'ятого до випускного класу середньої школи.

4. Назвіть рубрики нині чинних програм. Поясніть їх значення для ефективності роботи вчителя.

Індивідуальна робота студентів: Напишіть анотацію на один із шкільних підручників з української літератури для 5- 8 та 9-11 класів (клас - за вибором студентів), звернувши увагу на такі питання:

- відповідність програмі;
- врахування вікових особливостей учнів у завданнях методичного апарату;
- спрямованість підібраних у підручнику завдань на осмислення

літературного твору в його художньо - естетичній цілісності, на літературно - естетичний розвиток учнів.

Тестові завдання для самоконтролю

1. Як відомо, організація навчального процесу на уроках літератури та в позакласній роботі ґрунтується на загальних засадах дидактики. Сучасна дидактика визначає такі основні принципи (закони) учіння, КРІМ:

- 1) національного виховання, науковості й доступності;
- 2) послідовності й наступності;
- 3) системності, зв'язку з практикою;
- 4) свідомого й активного, міцного засвоєння знань;
- 5) єдність конкретного й абстрактного;
- 6) поєднання колективного навчання і врахування індивідуальних особливостей;
- 7) блокове навчання.

2. Основні документи, які регламентують роботу вчителя української літератури, такі, КРІМ.

- а) журнали «Дивослово», «Українська література в загальноосвітній школі», «Українська мова і література в школі»;
- б) Державні стандарти базової і повної середньої освіти;
- в) Українська література. Програма для середньої загальноосвітньої школи. 5-12 класи;
- г) Концепція літературної освіти в 12-річній загальноосвітній школі;
- д) Українська література. Програма для середньої загальноосвітньої школи. 5-11 класи.

3. Літературну компетенцію учнів формують три змістові лінії Державного стандарту базової і повної середньої освіти:

- а) Аксиологічна, літературознавча, культурологічна;
- б) Українознавча, мистецька, театральна;
- в) Соціальна, полікультурна, термінологічна;
- г) Аксиологічна, термінологічна, художня;
- д) Мистецька, фестивальна, книжна.

4. Опрацювання художнього твору в єдності його етичних та естетичних вимірів, спрямованість роботи над текстом на формування ціннісних орієнтацій і розвиток творчих здібностей особистості забезпечує одна із ліній Державного стандарту базової і повної середньої освіти, а саме:

- а) Мистецька;

- б) Аксіологічна;
- в) Термінологічна;
- г) Літературознавча;
- д) Культурологічна.

5. Концепцією літературної освіти визначено загальну мету літературної освіти через усі названі, КРІМ:

а) ввести учнів у світ прекрасного, прилучаючи до національного і світового мистецтва слова в його взаємозв'язках із мовою, історією, музикою, живописом, архітектурою, до духовних пошуків видатних письменників;

б) виховувати потребу в читанні, інтерес до художнього слова;

в) формувати високі естетичні смаки, здатність творчо сприймати прочитане;

г) сформувати на цій основі правильне розуміння національних і загальнолюдських цінностей і тим самим сприяти вихованню духовно багатого, щиро відданого своєму народові громадянина незалежної України;

д) сприяння самовизначенню особистості з урахуванням можливого обрання майбутньої професії.

6. Зміст літературної освіти учнів загальноосвітніх шкіл визначено:

а) чинними програмами з української літератури;

б) журналами «Дивослово», «Українська література в загальноосвітній школі», «Українська мова і література в школі»;

в) Державним стандартом базової і повної середньої освіти;

г) Концепція літературної освіти в 12-річній загальноосвітній школі;

д) Збірником наказів Міністерства освіти і науки України.

7. Найважливішими критеріями добору художніх творів для текстуального вивчення мають бути такі, КРІМ:

а) висока художня цінність;

б) інтерес, викликаний твором;

в) наявність примірників твору у достатній кількості у місцевій бібліотеці;

г) суспільне й літературне значення для тієї епохи, коли твір був написаний, і для сьогодення;

д) доступність учням відповідно до їхніх вікових особливостей та розумового розвитку.

8. Структурування навчального матеріалу у чинній програмі з української літератури в 5-8 класах здійснюється за:

а) тематично-хронологічним з поступовим переходом до історичного принципу;

б) жанрово-тематичним принципом;

- в) лінійно-тематичним принципом;
- г) концентрично-історичним принципом;
- д) історико-літературним.

9. Структурування навчального матеріалу у чинній програмі з української літератури в 9-11 здійснюється за:

- а) історико-літературним принципом;
- б) лінійно-концентричним принципом;
- в) проблемно-хронологічним принципом;
- г) жанрово-тематичним принципом;
- д) проблемно-тематичним.

10. Теорія шкільного підручника визначає такі основні вимоги до побудови навчальної книги, КРІМ:

- а) сувору логічність розміщення навчального матеріалу;
- б) точна визначеність меж кожної частини курсу;
- в) змістовий і логічний взаємозв'язок структурних компонентів;
- г) виділення головного, що становить ядро науки і має учнями міцно запам'ятатися;

г) використання прийомів та засобів, які активізують мислительну діяльність учнів, допомагають свідоміше і міцніше запам'ятати наукові положення закономірності, факти, дати;

д) цілісність і відповідна завершеність частин шкільного курсу літератури, викладеного в навчальних книгах для кожного класу;

- е) автор – людина творча і компетентна.

11. Підручник з літератури виконує різноманітні дидактичні функції, КРІМ:

- а) інформаційну;
- б) організаційну і керівну;
- в) систематизуючу;
- г) закріплюючу і контролюючу;
- г) самоосвітню;
- д) координуючу;
- е) виховну, освітню, розвивальну.

Рекомендована література

Основна:

1. Пасічник Є. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах : навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти / Є. Пасічник. – К.: Ленвіт, 2000. – С. 35 – 43;

2. Наукові основи методики літератури: навчально-методичний посібник / за ред. Н.Й.Волошиної. – К.: Ленвіт, 2002. – С.36 – 49; 288 – 324.

3. Ситченко А.Л. Методика навчання української літератури в загальноосвітніх закладах: навчальний посібник для студентів-філологів / А. Ситченко – К.: Ленвіт, 2011. – С.21 – 34;

4. Токмань Г. Методика навчання української літератури в середній школі: підручник / Г.Л.Токмань. – К.: ВЦ «Академія», 2012. – С.31 – 36; 40 – 49;

Допоміжна:

1. Бандура О. Шкільний підручник з української літератури / О.Бандура. – К.: «Педагогічна думка», 2001. – 75 с.

2. Іроденко Л. Роль літератури у формуванні духовної культури української нації як основи виховання молоді у сучасних умовах / Л. Іроденко // Українська література в загальноосвітній школі, – 2003. – № 7. – С. 62 – 64.

5. Пастушенко Н. Про мету й завдання вивчення літератури / Н.Пастушенко // Урок української. – 2001. – №9. – С. 34 – 35.

6. Пахаренко В. Художнє слово: Художній підхід до викладання літератури/ В.Пахаренко // Українська мова і література в школі. – 2000. – №6. – С. 29 – 32.

7. Шевченко З.О. Вивчення літератури в профільних гуманітарних класах / З.Шевченко // Українська література в загальноосвітній школі. – 2001. – №5. –С.19 – 21.

8. Шевченко З. Організація профільної освіти у 12-річній школі / З.Шевченко // Українська мова і література в школі. – 2003. – №8. – С.21 – 24.

ТЕМА 1.4. Вимоги до фахової підготовки вчителя літератури (самостійна робота)

ПЛАН

1. Основні критерії ефективності роботи вчителя літератури, його найважливіші якості й професійні вміння.

2. Педагогічна креативність як здатність учителя до творчого виконання своїх професійних обов'язків.

3. Удосконалення кваліфікації і підвищення педагогічної майстерності вчителя літератури:

- самоосвіта;
- курси підвищення кваліфікації;
- науково-практичні конференції та педагогічні читання вчителів-словесників, семінари методистів;
- вивчення, узагальнення і поширення передового досвіду вчителів літератури;
- конкурси, педагогічні виставки.

4. Методичні об'єднання вчителів-словесників.
5. Науковий аналіз роботи і методична допомога вчителю літератури.

6. Облік та звітність учителя-словесника.

Ключові поняття: учитель-словесник; дослідницькі, конструкторські, комунікативні уміння; педагогічна креативність, модель основних креативних якостей: мотиваційно-креативні, емоційно-креативні, інтелектуально-креативні, естетичні, комунікативно-креативні, екзистенціальні креативні якості вчителя-словесника; педагогічний такт, педагогіка співробітництва, співдружність, педагогічна майстерність, наукова організація праці, стилі спілкування (авторитарний, демократичний, ліберальний), планування, методичні об'єднання вчителів-словесників, самоосвіта, курси підвищення кваліфікації вчителів, педагогічні читання, семінари, передовий педагогічний досвід, науково-практична конференція, конкурси, педагогічні виставки.

Запитання і завдання до самостійної роботи студентів:

- Опрацюйте літературу до теми.
- Випишіть у термінологічний словник і вивчіть напам'ять визначення ключових понять.
- Скласти план роботи методичного об'єднання вчителів-словесників.

Завдання 2.

Законспектувати статті:

- Куцевол О. Творча сутність професійної діяльності вчителя літератури / О.Куцевол // Дивослово. – 2006. – № 5. – С. 14 – 22.
- Куцевол О. Особливості творчої методичної діяльності вчителя / О.Куцевол // Дивослово. – 2006. – № 12. – С. 17 – 23.
- Куцевол О. Портрет творчого вчителя літератури/О.Куцевол // Дивослово. – 2007. – № 1. – С. 24 – 29.
- Куцевол О. Тренінг креативних якостей учителя-словесника / О.Куцевол // Дивослово. – 2008. – № 3. – С. 18 – 23.

Індивідуальна робота студентів

- Напишіть реферат на теми:
 1. «Образ учителя в українській літературі» (за творами Б.Грінченка, П.Грабовського, С.Васильченка, А.Малишка та ін.);
 2. «О.Довженко як учитель»; бути готовими до виступу.
- Доберіть вислови про професію вчителя, уміти коментувати їх.
- Опишіть, змоделюйте портрет сучасного вчителя-словесника.
- Вивчіть передовий педагогічний досвід учителів літератури

рідного краю, представити зібрані матеріали опису практичного досвіду вчителів (розробки планів-конспектів уроків, позакласних заходів, методичні матеріали, відеозаписи уроків, позакласних заходів з української літератури, аудіозаписи тощо) на кафедру української літератури (на самостійне опрацювання).

Поміркуйте:

– Є. Пасічник наголошував: «Нетактовний учитель може змусити учня завчити той чи інший матеріал з мови, літератури, але він не пробудить у ньому любові до слова». Про які ознаки фахової підготовки роздумує відомий методист? Заперечте чи підтвердьте думку вченого. Наведіть приклади.

– Г. Гуковський стверджував: «Той, хто не переживає літературу, як мистецтво, хто не відчуває від її сприйняття сильних, живих, людських вражень і переживань – не повинен викладати науку про літературу, не повинен ступати на шлях словесника...» Прокоментуйте вислів. Про які ознаки фахової підготовки сучасного вчителя-словесника говорить вчений?

– Сучасні методисти вважають, що «для вчителя чи іншого освітнього працівника, як і для артиста, диктора радіо чи телебачення, рівень культури мови не може бути його приватною справою». Прокоментуйте тезу, висловіть свою думку.

– У наш час широко вживається вислів «креативна діяльність учителя-словесника». Розкрийте сутність вислову.

– Як ви вважаєте, чи має рацію М. Смусіна, яка стверджує, що «вчителі, які живуть тільки школою, як правило, бувають поганими фахівцями»? Обґрунтуйте свою думку.

– В.П.Острогорський вважав, що педагог-словесник найперше повинен володіти тонким відчуттям художнього слова, умінням самому виразно читати художні тексти, щоб захопити цими творами дітей. Висловіть свою думку з цього приводу.

– Сучасні методисти С. Пультер, А. Лісовський наголошують: «Поняття літературна освіта учнів – широке і багатогранне. Воно включає в себе, окрім його основ – програм, підручників, навчальних посібників, методичних принципів і прийомів – також діяльність учителя, його кваліфікацію, майстерність». Обґрунтуйте взаємозалежність окреслених понять.

– Як науково-технічний прогрес впливає на роботу вчителя літератури? Окресліть можливості застосування комп'ютера на уроці літератури.

– У сучасному освітньому просторі співіснують різні системи навчання школярів, зокрема, методики і технології. Чим відрізняють

окреслені поняття? Чи варто вчителю-словеснику, на вашу думку, запроваджувати у свою роботу усі види технологій, які розробляються на сьогоднішній день вченими?

Тестові завдання для самоконтролю

1. Т. Бугайко та Ф. Бугайко вважали, що сучасний учитель повинен досконало володіти навчальним предметом не тільки в межах шкільної програми, “а в усіх розгалуженнях, у зв’язках з спорідненими галузями знань”. Для вчителя-словесника це визначено в усіх перелічених ознаках, КРІМ:

- а) ґрунтовну підготовку із теорії літератури, уміння користуватися ними;
- б) докладне знання історії літератури й народної поезії, взаємозв’язку літератур;
- в) знайомство з найважливішими творами світової літератури в її історичному розвитку;
- г) лінгвістичну озброєність;
- д) знання історії, зокрема історії України;
- е) естетичну підготовку, знайомство з найголовнішими явищами вітчизняного і світового мистецтв, - живопису, музики, театру тощо;
- є) обізнаність із сучасними досягненнями науки і техніки;
- ж) артистичні здібності.

2. Продовжіть думку. Сучасний учитель, по-вашому, - це

- а) знавець рідної мови;
- б) _____;
- в) _____;
- г) _____;
- д) _____.

3. Н.Кузьміна, виділяючи педагогічні здібності, об’єднує їх в окремі групи, КРІМ:

- а) перцептивно-рефлексивні;
- б) гностичні;
- в) конструкторські;
- г) комунікативні;
- д) організаторські;
- е) авторитарні.

4. Продовжіть думку. Спілкування на уроках літератури виконує такі функції:

- а) інформаційно-комунікативну;
- б) _____;

- в) _____;
- г) _____;
- д) _____.

5. Наукова організація праці вчителя залежить від таких обставин, КРІМ:

- а) загального ритму роботи школи;
- б) організації кабінетної системи у школі;
- в) характеру, ставлення до виконання обов'язків самого вчителя;
- г) матеріально-технічної бази школи;
- д) кількості учнів у класі.

6. Є. Пасічник наголошував: «Майстерність здобувається наполегливою працею, а не залежить лише від задатків педагога». Назвіть усі шляхи підвищення педагогічної майстерності вчителя-словесника:

- а) облік праці та звітність учителя-словесника;
- б) науковий аналіз праці вчителя-словесника;
- в) курсова перепідготовка;
- г) відкритий урок;
- д) курсова перепідготовка, методична робота, конференції, семінари, педагогічні читання, виставки, екскурсії, диспути, конкурси, участь у роботі шкіл передового педагогічного досвіду, самоосвіта.

7. Є. Пасічник наголошував: «Майстерність здобувається наполегливою працею, а не залежить лише від задатків педагога». Назвіть шляхи підвищення педагогічної майстерності вчителя-словесника:

- а) облік праці та звітність учителя-словесника;
- б) науковий аналіз праці вчителя-словесника;
- в) курсова перепідготовка;
- г) відкритий урок;
- д) курсова перепідготовка, методична робота, конференції, семінари, педагогічні читання, виставки, екскурсії, диспути, конкурси, участь у роботі шкіл передового педагогічного досвіду.

8. Наукова організація праці вчителя залежить від:

- а) загального ритму роботи школи;
- б) організації кабінетної системи у школі;
- в) характеру, ставлення до виконання обов'язків самого вчителя;
- г) матеріально-технічної бази школи;
- д) _____.

9. Є.Пасічник вважає, що наукова організація праці вчителя - це така праця, що забезпечує високу результативність за умови (продовжте думку)_____.

10. Н. Волошина називає такі види професійної діяльності вчителя літератури. Розкрийте педагогічну сутність кожного виду діяльності:

- а) художньо-дослідницька діяльність – це _____;
- б) методично-конструкторська діяльність – це _____;
- в) організаційно-конструкторська діяльність – це _____;
- г) комунікативна діяльність – це _____;
- д) психолого-педагогічна діяльність – це _____.

11. О. Куцевол називає такі види креативних здібностей учителя-словесника. Розкрийте педагогічну суть кожного виду.

- а) мотиваційно-креативні – це _____;
- б) емоційно-креативні – це _____;
- в) інтелектуально-креативні – це _____;
- г) естетичні – це _____;
- д) комунікативно-креативні – це _____;
- ж) екзистенціально креативні – це _____.

Рекомендована література

Основна:

1. Пасічник Є. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах : навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти / Є. Пасічник - К.: Ленвіт, 2000. – С. 44-50;
2. Наукові основи методики літератури : навчально - методичний посібник / за ред. Н. Волошиної. – К.: Ленвіт, 2002. – С.230 – 259.
3. Ситченко А. Методика навчання української літератури в загальноосвітніх закладах : навчальний посібник для студентів-філологів / А. Ситченко – К.:Ленвіт, 2011. – С. 246 – 272;
4. Куцевол О. Методика викладання української літератури (Креативно-інноваційна стратегія) : монографія / О. Куцевол. – К.: Освіта України, 2011. – С.70 – 155.
5. Токмань Г. Методика навчання української літератури в середній школі: підручник / Г. Токмань. – К.: ВЦ «Академія», 2012. – С. 37 – 40.

Допоміжна:

1. Дроботько Н. План методичного об'єднання вчителів-словесників) / Н. Дроботько // Дивослово. – 2003. – № 11. – С.38 – 43.
2. Ісаєва Г. Навчання вчителів самоаналізу педагогічної діяльності / Г.Ісаєва // Педагогіка: Респ. наук.-метод. зб. – К., 1991. – Вип. 30. – С. 37 – 42.
3. Ісаєва О. Організація та розвиток читацької діяльності школярів при вивченні зарубіжної літератури: посібник для вчителя / О. Ісаєва. – К.: Ленвіт, 2000. – 184 с.

4. Книга вчителя української мови та літератури: довідниково - методичне видання / упорядник Н. Шинкарук. – Харків: ТОРСІНГ ПЛЮС, 2005. – 352 с.

5. Невінчана Н. Погляд учителя-практика на викладання української літератури в середній школі / Н. Невінчана // Українська мова та література. – 2004. – №5. – С.44 – 46.

6. Онищук Л. Діяльність шкільних методичних об'єднань – ефективний засіб гуманізації змісту освіти / Л. Онищук. // Українська література в загальноосвітній школі. – 2003. – №3. – С. 61 – 64.

7. Паламарчук В. Як виростити інтелектуала. – Тернопіль: Навчальна книга. – Богдан, 2000. – 152 с.

8. Парубець В. Формування творчої особистості: пошуки й здобутки // Українська література в загальноосвітній школі. – 2004. – № 8. – С.19 - 24.

9. Тихоша В. Творчий підхід до викладання літератури / В. Тихоша // Дивослово. – 2002. – №7. – С. 37 – 39, №10. – С. 46 – 48.

ТЕМА 1.5. Психолого- педагогічні засади викладання літератури (самостійна робота)

ПЛАН

1. Динаміка естетичного розвитку учнів засобами літератури.
2. Основні етапи літературного розвитку школярів:
 - молодший і старший підлітковий вік;
 - рання юність.
3. Ставлення учнів до літератури як педагогічна та соціальна проблема.

4. Особливості художньої культури учнів міських і сільських шкіл.

Ключові поняття: чуттєве освоєння твору, співпереживання, письменницька уява, відтворююча і творча уява, ідентифікація, художні запити, образне мислення.

Завдання і запитання до самостійної роботи студентів:

1. Опрацюйте літературу за темою заняття.
2. Складіть тези статей (зробити ксерокопії із визначенням тез):
 - Гінкевич О. Психолого-педагогічні передумови формування в учнів 5-6 кл. аналітико-синтетичних умінь / О. Гінкевич// Українська література в загальноосвітній школі. – 2012. - № 4. – С.9 - 11.
 - Токмань Г. Вікова психологія як наукове джерело методики викладання літератури / Г. Токмань // Дивослово. – 2003. - № 6. – С. 23 - 29.
 - Косенко Н. Особливості сприймання учнями художніх текстів / Н. Косенко // Дивослово. – 2003. – № 10. – С. 41 - 42.

Поміркуйте:

- Психологи наголошують: «Художнє сприймання – це не тільки спілкування із автором уявна суперечка чи незгода з ним; це і відкриття нового в житті, і пізнання самого себе, і самовиховання». Висловіть свою думку і коментарі з цього приводу.

- Оскар Уайльд наголошував: «Мистецтво – дзеркало, яке відображає того, хто в нього дивиться...» Прокоментуйте думку, висловіть своє ставлення.

- Анатоль Франс зазначав: «Розуміти твір мистецтва – значить, в загальному, заново створювати його у своєму внутрішньому світі». Підтвердьте чи заперечте думку, обґрунтуйте свої роздуми.

- Учені вважають, що книги живуть лише в процесі їх сприймання людиною і без читача вони є мертвими. Висловіть свою думку з цього приводу.

- І. Кон наголошує: «Набуваючи здатності занурюватися в себе і насолоджуватися своїми переживаннями, підліток і юнак відкриває цілий світ нових почуттів, красу природи, звуки музики, відчуття власного тіла». Як ці вікові новоутворення позначаються на характері сприймання художньої літератури.

- Г. Гуковський наголошував: «Ми зобов'язані будувати вивчення твору з урахуванням його сприймання, спираючись на нього, виходячи частково з нього.... Інша справа, що це живе сприймання учнів ми перевіримо, поглибимо, уточнимо, виправимо, видозмінимо з допомогою наукового вивчення, аналізу твору». Прокоментуйте твердження відомого методиста.

Тестові завдання для самоконтролю

1. Сприймання художнього твору – завершальний етап єдиного процесу творчості, що йде слідом за ..

- а) задумом і написанням твору;
- б) виходом твору у світ;
- в) купівлею книги у книгарні;
- г) екранізацією твору;
- д) презентацією твору.

2. У процесі сприймання художнього твору важливе значення має кожна частина із тріади:

- а) митець – твір – читач;
- б) твір – читач – режисер;
- в) читач – глядач – критик;
- г) митець – сценарист – художник;

д) твір – критик – читач.

3. Повноцінне спілкування з мистецтвом слова вимагає спеціальних здібностей і вмінь. Сюди можна віднести насамперед такі, КРІМ:

- а) стать;
- б) образне поетичне бачення світу;
- в) високий розвиток творчої і відтворюючої уяви;
- г) особливу емоційну вразливість;
- д) добре розвинену здатність реагувати на експресію слова.

4. Виховний вплив художнього твору на читача великою мірою залежить від розвитку емпатії, тобто ...

- а) здатності відчувати іншу людину;
- б) вміння проймається настроєм твору;
- в) усвідомленням вчинків героїв художніх творів;
- г) готовності активно відгукуватися на явища оточуючого світу;
- д) вміння дивитися на довколишній світ очима іншого індивіда.

5. Розуміння читачем змальованих письменником явищ вимагає життєвого досвіду в широкому значенні слова, який охоплює названі чинники, КРІМ:

- а) почуттєві компоненти;
- б) соціальні компоненти;
- в) моральні компоненти;
- г) естетичні компоненти;
- д) політичні переконання.

6. Самостійні критерії оцінки художнього твору виробляються на основі:

- а) теоретико-літературних знань;
- б) енциклопедичних відомостей;
- в) комп'ютерної грамотності;
- г) інтернет-відомостей;
- д) комунікативних здібностей.

7. Сприйняття художнього твору – глибоко індивідуальний творчий процес, який залежить від таких суб'єктивних факторів, КРІМ:

- а) естетичної вартості самого твору;
- б) особливостей читацької культури реципієнта;
- в) запитів, потреб особистості;
- г) системи моральних, духовних та естетичних цінностей;
- д) художніх смаків людини.

8. Сприймання учнями художньої літератури залежить від їхніх вікових особливостей. У зв'язку з цим психологи виділяють такі вікові періоди, КРІМ:

- а) молодший підлітковий вік (п'яті - шості класи);
- б) підлітки (п'яті - дев'яті класи);
- в) старший підлітковий вік (сьомі - восьмі класи);
- г) рання юність (дев'яті – одинадцяті класи).

9. Наочно – образна форма мислення домінує і дітей:

- а) дошкільних закладів;
- б) старшого підліткового віку;
- в) молодших підлітків;
- г) ранньої юності;
- д) учнів спеціальних навчальних закладів.

10. Абстрактно – теоретична (словесно-логічна, словесно-понятійна) форма мислення притаманна школярам:

- а) семикласникам;
- б) молодшим підліткам;
- в) ранньої юності;
- г) студентам;
- д) ліцеїстам.

11. Для якої вікової категорії школярів характерні фрагментарність, інформативний рівень сприйняття літератури, невеликий життєвий досвід, труднощі в досягненні складних людських почуттів, моральних аспектів твору?

- а) молодшим підліткам;
- б) старшим підліткам;
- в) середнім підліткам;
- г) ранній юності;
- д) вихованцям дошкільних закладів.

12. Інформативний рівень сприйняття літератури молодшими підлітками – це

- а) підхід до художнього твору як до інформації, а не явища мистецтва слова;
- б) розуміння сюжету як своєрідної реальної події;
- в) домінування пізнавальних потреб над рештою;
- г) розуміння літературних персонажів на рівні асоціативної ідентифікації;
- д) уміння перевертілюватися.

13. Прямолінійно сприймають художні образи, не завжди розуміють підтекст твору, непрямую авторську характеристику, не досягають широту художніх узагальнень учні:

- а) шестикласники;
- б) старшого підліткового віку;
- в) молодші підлітки;

- г) ранньої юності;
- д) спеціальних навчальних закладів.

14. Найвно – реалістичне сприйняття художньої літератури притаманне для школярів:

- а) молодшого шкільного віку;
- б) старшокласників;
- в) молодших підлітків;
- г) ранньої юності;
- д) учнів спеціальних навчальних закладів.

15. Пропускають під час читання художніх текстів пейзажі, портрети, ліричні відступи, вставні епізоди, захоплюються фабулою твору учні:

- а) п'ятикласники;
- б) старшого підліткового віку;
- в) молодші підлітки;
- г) ранньої юності;
- д) спеціальних навчальних закладів.

16. Не виявляють інтересу до людських почуттів героїв літературних творів, не вміють виділити почуття з достатньою глибиною, умотивувати їх появу учні:

- а) початкової школи;
- б) старшого підліткового віку;
- в) молодші підлітки;
- г) ранньої юності;
- д) спеціальних навчальних закладів.

17. Найсприятливішим сенситивним періодом з погляду літературного розвитку вчені вважають:

- а) молодший підлітковий вік;
- б) старший підлітковий вік;
- в) молодших підлітків;
- г) ранню юність;
- д) учнів спеціальних навчальних закладів.

18. Переакцентування сприйняття художніх творів від фабульного до проблемно – психологічного переживають учні:

- а) молодшого шкільного віку;
- б) старшого підліткового віку;
- в) молодших підлітків;
- г) ранньої юності;
- д) учнів спеціальних навчальних закладів.

19. Періодом шукань, схвильованих роздумів, високих прагнень і поривань, віком інтенсивного формування світогляду вчені вважають:

- а) молодший підлітковий вік;
- б) старший підлітковий вік;
- в) молодших підлітків;
- г) ранню юність;
- д) вихованців дошкільних закладів.

20. Враховуючи характер сприйняття мистецтва слова учнями, учені виділяють такі типи його художнього освоєння:

- а) творчий, споживацький, інформативний;
- б) наївно-реалістичний, естетичний, художній;
- в) логічний, художній;
- г) творчий, споживацький;
- д) інформативний.

Рекомендована література

Основна:

1. Пасічник Є. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах : навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти / Є Пасічник – К.: Ленвіт, 2000. – С. 50 – 112;
2. Наукові основи методики літератури: навчально-методичний посібник / за ред. Н. Волошиної. – К.: Ленвіт, 2002. – С. 260 – 274.
3. Ситченко А. Методика навчання української літератури в загальноосвітніх закладах : навчальний посібник для студентів - філологів / А. Ситченко – К.: Ленвіт, 2011. – С. 23 – 34;
4. Куцевол О.М. Методика викладання української літератури (Креативно-інноваційна стратегія) : монографія / О. Куцевол. – К.: Освіта України, 2011. – С. 38 – 49.
5. Токмань Г. Методика навчання української літератури в середній школі: підручник / Г.Токмань. – К.: ВЦ «Академія», 2012. – С. 50 – 65.

Допоміжна:

1. Білоус М. Формування культури сприймання художнього твору/ М.Білоус // Українська література в загальноосвітній школі. – 2003. – № 5. – С. 58 – 63.
2. Гальонка О. Виховуємо красою слова / О. Гальонка // Українська мова й література середніх школах, гімназіях, ліцеях, колегіумах. – 2004. – №1. – С. 58 –62.
3. Коваленко В. Етапи формування образного мислення в літературно обдарованих учнів / В. Коваленко // Українська література в загальноосвітній школі. – 2003. – №2. – С.58 – 61.
4. Кондратюк С. Методичне забезпечення емоційного сприймання художніх творів учнями основної школи / С. Кондратюк // Українська література в загальноосвітній школі. – 2007. – № 1. – С. 13 – 15.

5. Усатий А. Уміння сприймати і осмислювати художній твір / А. Усатий // Дивослово. – 2002. – № 6. – С. 24 – 26.

6. Халін В. До проблеми художнього сприймання творів літератури / В. Халін // Українська література в загальноосвітній школі. – 2004. – №5. – С. 5 – 7.

7. Халін В. Структура і особливості художнього сприймання / В. Халін // Українська мова і література в школі. – 2005. – №4. – С. 34 – 37.

8. Халін В. Взаємозв'язок сприймання та аналізу епічного твору / В. Халін // Українська мова і література в школі. – 2006. – № 6. – С. 27 – 29.

Методично - діяльнісна структура змістового модуля 2

ЗМ 2 . Методичні шляхи організації вивчення української літератури в школі	
Лекція 3-4. Методи, прийоми і засоби викладання літератури в середній школі. Літературні навчальні завдання.	Практичне заняття 4-5. Методи, прийоми і засоби викладання літератури в середній школі. Літературні навчальні завдання.
Лекція 5. Методичні основи проведення уроку літератури	Практичне заняття 6. Інноваційні технології навчання української літератури
Лекція 6. Активні форми викладання української літератури	Практичне заняття 7. Активні форми викладання української літератури
Самостійна робота студентів	
Індивідуальна робота студентів	
Модульна контрольна робота	

Загальна організація оволодіння ЗМ 2

Діяльність викладача	Діяльність студента	Кількість балів	Термін
<ul style="list-style-type: none"> - проблемно установчі лекції; - консультації індивідуальні й групові; - проведення практичних занять; - перевірка письмових робіт; - підготовка навчально-методичних матеріалів. 	<p>- робота на практичних заняттях – індивідуальна, в малих групах, групова (обговорення теоретичних питань, розв'язання проблемних ситуацій і завдань, тестування самостійної роботи, написання термінологічних диктантів, формулювання взаємозапитань);</p> <p>- самостійна робота студентів (виконання домашніх письмових робіт; вивчення окремих питань чи тем, що винесені на самостійне опрацювання; підготовка до практичних, семінарських занять;</p>	5	Відповідно до розкладу занять і терміну, установленого викладачем
	5		

	- доповнення конспектів лекцій);	5	
	- індивідуальна робота студентів (підготовка методичних повідомлень, пошуково-творчі проекти; реферати на запропоновані теми; індивідуальні дидактичні завдання)	5	
	- модульна контрольна робота	5	
Загальна кількість балів за ЗМ 2 - 25			

Вимоги до засвоєння змістового модуля 2

Студент повинен знати:

- визначення, специфічні особливості і коментувати педагогічну суть ключових понять;
- різні класифікації методів навчання, особливості вирішення даної проблеми на сучасному етапі розвитку методичної думки;
- усвідомлювати багатофункціональний характер методів навчання, компенсаторні можливості, основні фактори, від яких залежить вибір методів навчання;
- розуміти тісний зв'язок між методами навчання та прийомами їх реалізації у різних видах діяльності учнів;
- різні шляхи створення проблемних ситуацій на уроці, уміти самостійно створювати проблемні завдання та запитання для евристичної бесіди;
- визначення, специфічні особливості і коментувати педагогічну суть ключових понять: тема уроку, триєдина мета, епіграф уроку, поурочний план-конспект, структура уроку, тип уроку, семінарське заняття, диспут, конференція, бінарний урок, інтегрований урок, нестандартний урок;
- різні підходи до класифікації типів уроків, знати стан вирішення окресленої проблеми на сучасному етапі.

Студент повинен уміти:

- моделювати навчальні ситуації із застосуванням різних методів навчання;
- розробляти різні види літературних завдань, коментувати їх функціональне навантаження;
- самостійно створювати проблемні завдання та запитання для евристичної бесіди;

- розробляти структури і моделювати конспекти традиційних уроків і із застосуванням елементів нових освітніх технологій;
- розробляти індивідуальні, групові, диференційовані завдання для учнів різних вікових груп за різним програмовим матеріалом;
- моделювати структури традиційних і нестандартних уроків різних типів і розробляти за ними поурочні плани-конспекти.
- виконувати самоаналіз конспектів уроків відповідно до критеріїв ефективності уроку літератури у світлі вимог оптимізації навчального процесу;
- враховувати комплекс педагогічних, психологічних, гігієнічних, естетичних, ідеологічних вимог під час моделювання конспекту уроку;
- аналізувати відвіданий урок, проведений учителем-практиком, студентом-практикантом, відеоуроки учасників конкурсу «Учитель року» тощо.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2

Методичні шляхи організації вивчення української літератури

ТЕМА 2.1. *Методи, прийоми і засоби вивчення літератури*

ПЛАН

1. Поняття про методи і прийоми навчання.
2. Проблема класифікації методів навчання (В. Голубков, Т. Бугайко, М. Кудряшов, Б. Степанишин, Є. Пасічник та ін.).
3. Основні методи викладання української літератури.
4. Функції методів навчання літератури. Фактори, від яких залежить вибір методів навчання української літератури.
5. Літературні навчальні завдання.

Ключові поняття: метод, прийом, засіб вивчення літератури, навчальні методи (репродуктивний, евристичний, спонукальний, творчий, практичний, дослідницький), оптимізація методів навчання; методи учіння (інформаційний, пояснюючий, інструктивний, стимулюючий); лекція, бесіда, семінарське заняття; проблемна ситуація, прийоми та засоби роботи, види діяльності, інтерактивні методи; літературні навчальні завдання.

Запитання і завдання для самостійної роботи:

1. Опрацюйте матеріали лекції і доповніть її новими фактами, випишіть у термінологічний словник і вивчіть визначення ключових понять;

2. Випишіть ключові поняття в термінологічний словник і вивчіть визначення.

3. Опрацюйте літературу до теми.

4. Складіть тези статей:

- Токмань Г. Методи викладання літератури в їхній особистій спрямованості на учня / Г.Токмань // Дивослово. – 2004. – № 2. – С. 43 – 48.

- Токмань Г. Введення нових методів у викладання літератури / Г.Токмань // Урок української. – 2005. – № 1 – 2. – С.31 – 33.

- Токмань Г. Якщо мій досвід знадобиться...1. Створіть систему літературних завдань / Г.Токмань // Урок української. – 2004. – № 11 – 12.

- Ревчук С. Розробка компетентнісних завдань з української літератури / С.Ревчук // Українська література в загальноосвітній школі. – 2012. – № 6 – 7. – С. 32 – 35;

- Кошара Ю. Про стан самостійної роботи учнів з підручником української літератури (основна школа / Ю.Кошара // Українська література в загальноосвітній школі. – 2012. – № 6 – 7. – С. 22 – 25;

- Мірошник С. Тестування як метод діагностики навчальних досягнень учнів (на матеріалі завдань із літератури) / С. Мірошник // Дивослово. – 2011. - №1. – С.2 – 7;

- Кушлаба М. Читання художнього твору – один із способів формування всебічно розвиненої особистості /М. Кушлаба // Українська мова і література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2011. – № 7 – 8. – С. 82 – 86.

Поміркуйте:

- Відомо, що методи навчання завжди обумовлені метою і змістом освіти, яку мають одержати учні. На вашу думку, якою мірою на вивчення літератури впливає специфіка самого предмета «Література»?

- Методика викладання літератури покликана дати відповідь на такі запитання: Що вивчати? Як вивчати? Навіщо вивчати? Які з цих запитань безпосередньо стосуються методів і прийомів навчання на уроках літератури?

- Чи одні й ті ж самі методи навчання повинні застосовуватися в середній і старшій ланці школи? Обґрунтуйте свою думку.

Виконайте завдання письмово

1. Розшифруйте групи методів, запропоновані Б. Степанишиним:

Словесні _____;

Наочні _____;

Практичні _____.

2. Дайте характеристику методів, запропонованих М. Кудряшовим. Чому цю класифікацію вважають найбільш прийнятною для літератури?

- Творче читання _____;
- Евристичний _____;
- Репродуктивний _____;
- Дослідницький _____.

3. Дайте короткі відповіді:

- За метою і часом проведення бесіда може бути: _____
- За рівнем пізнавальної діяльності учнів бесіда може бути: _____
- На вашу думку, що може бути недоліком бесіди? _____
- Назвіть форми самостійної роботи, спрямовані на глибше осмислення учнями літературних явищ, розвиток творчих здібностей, відтворюючої уваги, пам'яті.

- У яких видах навчальної діяльності реалізується метод творчого читання?

- Як називається метод, основний педагогічний зміст якого полягає в цілеспрямованому керівництві пізнавальною діяльністю учнів під час вивчення літературного твору, з'ясування літературного поняття. Обґрунтуйте свою думку.

- Як Є. Пасічник пояснює велику кількість різних класифікацій методів? Чому вказує на необхідність всебічного підходу до проблеми методів навчання? Які методи пропонує?

Тестові завдання для самоконтролю

1. Т. Бугайко, Ф. Бугайко наголошували, що методика викладання літератури покликана дати відповідь на три запитання. Яке з них стосується безпосередньо методів навчання?

- а) що вивчати?
- б) навіщо вивчати?
- в) як вивчати?

2. Є. Пасічник дав таке визначення методам:

а) способи дидактичної взаємодії вчителя й учнів, що спрямовані на розв'язання тих навчальних, освітніх і виховних завдань, які реалізуються на уроках;

б) імпульси, що стимулюють учнів під час навчальної діяльності;

в) способи організації занять, що формують навчальні інтереси учнів;

г) рушійна сила розвитку учнів;

д) засоби взаємодії вчителя й учнів.

3. Методисти наголошують, що вдало обрані методи зумовлюють, КРІМ:

- а) характер уроку і його педагогічну результативність;
- б) рівень набуття учнями знань, формування світогляду, розвитку творчих здібностей і обдарувань;
- в) форми роботи на уроці, за допомогою яких учитель здійснює вплив на учнів;
- г) ефективне керівництво вчителем розумовою діяльністю дітей;
- д) санітарно-гігієнічні норми.

4. Методи виконують названу низку завдань, КРІМ:

- а) стимулювання навчання;
- б) організації навчання;
- в) контроль навчання;
- г) виховання особистості школяра;
- д) розвиток особистості школяра;
- е) творча діяльність учителя.

5. Одним з найекономніших способів передачі інформації методисти вважають:

- а) бесіду;
- б) лекцію;
- в) творче читання;
- г) семінар;
- д) диспут.

6. Вибір методу зумовлюється такими названими факторами, КРІМ:

- а) характером матеріалу, що вивчається;
- б) завданнями, які ставить учитель, плануючи урок;
- в) віковими особливостями учнів;
- г) бюджетом часу;
- г) режимом роботи школи;
- д) рівнем підготовки конкретного класу;
- е) особистими уподобаннями учителя.

7. Складовою частиною методу, засобом його реалізації, деталлю, окремим кроком у пізнавальній діяльності називають:

- а) форму роботи;
- б) прийом;
- в) вид діяльності;
- г) принцип учіння;
- д) метод навчання.

8.В.Онищук розрізняє методи за дидактичною метою і виділяє такі, КРІМ:

- а) комунікативний;
- б) пізнавальний;
- в) перетворюючий;
- г) систематизуючий;
- д) контролюючий;
- е) узагальнюючий.

9. Т. Бугайко, Ф. Бугайко запропонували виклад учителя (лекцію), бесіду, коментоване читання, демонстрацію наочності з використанням технічних засобів навчання, учнівські доповіді, самостійну роботу учнів, екскурсії як основні методи і в основу своєї класифікації поклали:

- а) джерело одержання знань;
- б) логіку викладу навчального матеріалу;
- в) рівень пізнавальної активності і самостійності учнів;
- г) рівень засвоєння знань;
- д) дидактичну мету.

10. Як називається метод, основний педагогічний зміст якого полягає в цілеспрямованому керівництві пізнавальною діяльністю учнів під час вивчення літературного твору, з'ясування літературного поняття.

- а) лекція;
- б) бесіда;
- в) самостійна робота учнів;
- г) репродуктивний;
- д) творче читання.

Рекомендована література

Основна:

1. Пасічник Є. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах : навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти / Є. Пасічник. – К.: Ленвіт, 2000. – С. 113 – 135;
2. Наукові основи методики літератури: навчально-методичний посібник / за ред. Н.Волошиної. – К.: Ленвіт, 2002. – С.180 – 191.
3. Ситченко А. Методика навчання української літератури в загальноосвітніх закладах : навчальний посібник для студентів-філологів / А. Ситченко – К.: Ленвіт, 2011. – С. 67 – 88;
4. Токмань Г. Методика навчання української літератури в середній школі : підручник / Г. Токмань. – К.: ВЦ «Академія», 2012. – С.66 – 122;

Допоміжна:

1. Дига Н. Самостійна робота як шлях розвитку пізнавальної

активності учнів на уроках літератури / Н. Дига // Українська література в загальноосвітній школі. – 2007. – № 2. – С. 18 – 22.

2. Дига Н. Інструментальні складники розвитку пізнавальної активності учнів / Н. Дига // Українська література в загальноосвітній школі. – 2007. – № 5. – С. 19 – 22.

3. Загарук О. Про конфлікт між людськими ідеалами у романах «Собор» та «Диво». Як провести урок-семинар в 11-му класі. / О. Загарук // Українська мова та література. – 2005. – №1 1. – С. 15 – 17.

4. Лисенко А., Авраменко Н. Мозаїка інтерактивних методів навчання в системі роботи вчителя-словесника / А. Лисенко, Н. Авраменко // Українська література в загальноосвітній школі. – 2005. – № 7. – С.31 – 35.

5. Пультер С. До питання впровадження нових освітніх технологій у середній та вищій школі / С. // Дивослово. – 2005. – №3. – С.2 – 4.

6. Ситченко А. Інноваційні системи навчання та перспективи їх застосування в шкільному курсі української літератури / А. Ситченко // Українська література в загальноосвітній школі. – 2004. – № 8. – С.12 – 16.

7. Сергієнко А. Методика використання технологій групового навчання на особистісно орієнтованому уроці української літератури / А. Сергієнко // Українська мова і література в школі. – 2005. – № 1. – С.31 – 34.

8. Сергієнко А. Розвиток комунікативно-діяльнісних умінь і навичок учнів 9 - 11 класів на уроці української літератури в процесі групової навчальної діяльності / А. Сергієнко// Українська мова і література в школі. – 2005. – №7. – С.21 – 22.

9. Токмань Г. Методи викладання літератури в їхній особистій спрямованості на учня / Г.Токмань // Дивослово. – 2004. – №2. – С.43 – 48.

11.Токмань Г. Сучасні навчальні технології та методи викладання літератури / Г. Токмань // Дивослово. – 2002. – № 11. – С.59 – 62.; №10. – С.39 – 45.

ТЕМА 2.2. *Індивідуальна робота. Інноваційні технології навчання української літератури*

Підготуйте реферат на один із запропонованих пунктів плану

ПЛАН

1. Технологізація навчання на сучасному етапі розвитку української освіти. Співвідношення понять «освітня технологія» і

«педагогічна технологія», «методика» і «педагогічна технологія». Структура педагогічної технології.

2. Проблема класифікації педагогічних технологій.

3. Інтерактивні технології навчання, їх сутність, принципи, умови впровадження у навчально-виховний процес.

- Класифікація інтерактивних технологій: інтерактивні технології кооперативного навчання (робота в парах, ротаційні (змінювані) трійки, два-чотири- всі разом, карусель, робота в малих групах, акваріум); технології колективно-групового навчання (обговорення проблеми в загальному колі, мікрофон, незакінчені речення, мозковий штурм, навчаючи – учусь, ажурна пилка, аналіз ситуації, вирішення проблем, дерево рішень); технології ситуативного моделювання (стимуляційні або імітаційні ігри, спрощене судове слухання, громадські слухання, розігрування ситуацій за ролями); технології опрацювання дискусійних питань (метод ПРЕС, займи позицію, зміни позицію, неперервна шкала думок, дискусія, дискусія в стилі телевізійного ток-шоу, оцінювальна дискусія, дебати)(за Сиротенко Г.)

- Методи та прийоми інтерактивних технологій.

- Структура уроків при застосуванні інтерактивних методик (за Пометун О.).

4. Технологія організації групової навчальної діяльності. Основні переваги навчання в групах. Умови ефективного впровадження технології організації групової навчальної діяльності.

- Класифікація технології організації групової навчальної діяльності (однорідна, диференційована). Групові форми навчання (ланкова, парна, диференційовано-групова, індивідуально-групова, кооперативно-групова) (за Пехотою О.).

- Структура уроків при застосуванні технології організації групової навчальної діяльності (за Когут О.).

5. Проектна технологія. Сутність проектної технології, основні переваги, умови ефективного впровадження проектної технології у навчально-виховний процес. - Класифікація проектної технології: дослідницькі проекти, творчі проекти, пригодницькі та ігрові проекти, інформаційні проекти, практично-організаційні проекти (за змістом); монопредметним, міжпредметним, надпредметним (за характером); особистісним, парним, груповим (за кількістю учасників); кооперативні, змагальні, конкурсні (за характером партнерських взаємодій між учасниками проективної діяльності) (за Пехотою О., Кіктенко А., Любарською О.).

- Етапи виконання методики проектів.

6. Текстоцентрична технологія. Сутність текстоцентричної технології. Основні переваги текстоцентричної технології.

- Структура уроків при застосуванні текстоцентричної технології.

7. Інформаційна технологія. Сутність інформаційної технології. Педагогічні завдання інформаційної технології навчання.

- Ефективність застосування комп'ютера у процесі вивчення літератури, типи дидактичних завдань із використанням комп'ютера. Основні переваги та недоліки інформаційної технології.

- Умови ефективного впровадження інформаційної технології в навчально-виховний процес.

- Можливості комп'ютера на різних етапах уроку літератури.

8. Технологія диференційованого навчання. Сутність технології диференційованого навчання. Види диференціації: внутрішня – рівнева диференціація; зовнішня диференціація – профільна диференціація.

- Основні переваги й недоліки диференційованого навчання. Диференціація за рівнем розумового розвитку, за інтересами на сучасному етапі (за Селевко Г.).

- Структура уроків літератури при застосуванні технології диференційованого навчання.

9. Особистісно орієнтована технологія навчання. Сутність, основи, практика впровадження особистісно орієнтованої технології.

- Ознаки уроку літератури в умовах особистісно орієнтованого навчання. Алгоритм підготовки особистісно орієнтованого уроку літератури. Вимоги до особистісно орієнтованого уроку.

- Форми й методи організації навчальної діяльності.

Ключові поняття: педагогічна технологія, технологізоване навчання, компетентність учителя, структурування начального матеріалу, прогнозування результатів, мультимедійне забезпечення, інтерактивне навчання, інтерактивні методи та прийоми, інтеграція в системі літературної освіти, конструювання і моделювання уроку, навчальна ситуація уроку літератури.

Завдання і запитання до теми:

- 1. Опрацюйте літературу до теми.

- 2. Випишіть визначення ключових понять у термінологічний словник і вивчіть їх.

- 3. Законспекуйте статті:

- Ситченко А. Інноваційні системи навчання та перспективи їх застосування в шкільному курсі української літератури / А. Ситченко // Українська література в загальноосвітній школі. – 2004. – № 8. – С.12 – 16.

- Лисенко А., Авраменко Н. Мозаїка інтерактивних методів навчання в системі роботи вчителя-словесника / А. Лисенко, Н.

Авраменко // Українська література в загальноосвітній школі. – 2005. – № 7. – С.31 – 35.

- Медведєва Т. Організація проєктивного вивчення літературного матеріалу у старших класах / Т. Медведєва // Українська література в загальноосвітній школі. – 2005. – №5. – С. 25 – 33.

- Назаренко Л. Методичні основи використання інформаційних технологій у навчанні літератури: теоретичний і практичний аспекти / Л. Назаренко // Українська література в загальноосвітній школі. – 2012. – № 3. – С. 17 – 20.

Поміркуйте:

- Обґрунтуйте необхідність застосування у роботі вчителя-словесника особистісного підходу до учня та формування вмінь школярів висловлювати і аргументувати свої думки.

- Назвіть завдання дидактичної евристики. Наведіть приклади застосування методу.

- Змодельуйте навчальну ситуацію, яка виявила б уміння школярів асоціативного мислення. Наприклад, назвати низку творів вітчизняних митців, до яких необхідно дібрати світові літературні шедеври для компаративного зіставлення. Назвіть низку творів, до яких необхідно дібрати зразки живопису чи скульптури, музики тощо.

- Змодельуйте навчальну ситуацію, основними методичними прийомами якої буде кооперативно-групове навчання.

- Змодельуйте навчальну ситуацію, основними методичними прийомами якої буде ситуативне моделювання.

- Який педагогічний ефект – навчальний, розвивальний, виховний – має давати літературна дискусія?

- Які засоби театралізації ви пропонуєте використовувати на уроках української літератури? Наведіть приклади застосування.

- Наведіть приклади застосування комп'ютера на уроках літератури.

Виконайте завдання письмово:

1. О. Пометун у посібнику «Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання» висуває певні вимоги до структури уроку із застосуванням інтерактивних методик. Розкрийте сутність кожного етапу, порівняйте зі структурами уроків, запропонованих Є. Пасічником.

1. Мотивація. Мета цього етапу - _____.

2. Оголошення, представлення теми та очікування результатів.

Мета цього етапу - _____.

3. Надання необхідної інформації. Мета цього етапу - _____.

4. Інтерактивна вправа – центральна частина заняття. Мета -

5. Підбиття підсумків, оцінювання результатів уроку. Мета - .

2. О. Пометун у посібнику «Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання» висуває певні вимоги до структури уроків критичного мислення. Розкрийте сутність кожного етапу, порівняйте зі структурами уроків, запропонованих Є. Пасічником.

1. Розминка. Мета цього етапу - _____.
2. Обґрунтування навчання. Мета цього етапу – _____
3. Актуалізація. Мета цього етапу - _____
4. Усвідомлення змісту. Мета цього етапу - _____
5. Рефлексія. Мета цього етапу - _____

3. Розробіть завдання для роботи в малих групах під час аналізу великого епічного твору.

Тестові завдання для самоконтролю:

1. Учитель при застосуванні інтерактивних технологій виконує названі ролі, КРІМ:

- а) організатора процесу навчання;
- б) координатора роботи груп;
- в) фасилітатора дискусії;
- г) режисер і постановник дійства на уроці.

2. Застосування інтерактивних технологій вимагає від учнів означених умінь, КРІМ:

- а) уміння успішно спілкуватися;
- б) використовувати навички активного слухання;
- в) висловлювати власні думки;
- г) вміти ставити запитання і відповідати на них;
- д) вміти відтворювати матеріал підручника.

3. Названі варіанти розкривають основні переваги інтерактивних технологій навчання, КРІМ:

а) інтерактивні технології дозволяють забезпечити глибину вивчення змісту, оскільки учні освоюють усі рівні пізнання (знання, розуміння, застосування, аналіз, синтез, оцінка);

б) учитель отримує можливість диференційованого підходу до учнів із спеціальними потребами – особистісними та інтелектуальними;

в) змінюється роль учнів: вони приймають важливі рішення щодо процесу навчання, розвивають комунікативні вміння і навички, організаційні здібності;

г) основним джерелом мотивації навчання стає інтерес самого учня (відбувається перехід від зовнішньої мотивації (оцінка) до внутрішньої (потреба знань));

д) значно підвищується роль особистості педагога: він менше

часу витрачає на вирішення проблем з дисципліною, педагог сильніше розкривається перед учнями як лідер, організатор;

е) учні, які отримали власний досвід учителювання, з нової точки зору дивляться на навчально-виховний процес, на роль вчителя і учня в ньому.

4. Названі варіанти розкривають основні недоліки інтерактивних технологій, КРІМ:

а) засвоєння незначного обсягу інформації потребує значного часу;

б) важко налагодити взаємонавчання як постійно діючий механізм;

в) кожна інтерактивна технологія потребує попереднього розгляду і навчання учнів процедури;

г) учитель має менший контроль над обсягом і глибиною вивчення, часом і ходом навчання, отже, результати роботи учнів менше передбачувані;

е) дисципліна учнів на інтерактивному уроці може бути проблемою для вчителя;

є) практично відсутні методичні розробки та література з інтерактивних технологій;

ж) за невдалого навчання необхідно перенавчати школярів, що потребує додаткового часу.

5. Від названих дій учителя залежить ефективність інтерактивних технологій, КРІМ:

а) давати завдання учням для попередньої підготовки: прочитати, продумати, виконати самостійні підготовчі завдання;

б) відбирати для уроку такі інтерактивні вправи, які дали б учням «ключ» до освоєння теми;

в) під час самих інтерактивних вправ давати учням час подумати над завданням, щоб вони сприйняли його серйозно, а не механічно, граючись виконали його;

г) на одному уроці використовувати одну (максимум - дві) інтерактивні вправи, а не їх калейдоскоп;

д) проводити детальне обговорення за підсумками інтерактивної вправи, зокрема акцентуючи увагу й на іншому матеріалі теми, прямо не порушуваному в інтерактивній вправі;

е) проводити швидкі опитування, самостійні домашні роботи з різноманітних матеріалів теми, що не були пов'язані з інтерактивними завданнями.

6. В основі інтерактивного навчання лежать названі принципи, КРІМ:

а) безпосередньої участі кожного учасника заняття, що зобов'язує вчителя (організатора навчального процесу) зробити кожного учасника заняття активним шукачем шляхів і засобів вирішення тієї чи іншої проблеми;

б) взаємного інформаційного і духовного збагачення. При цьому організується навчальний процес таким чином, щоб учасники його мали можливість обмінятися життєвим досвідом, одержаною інформацією;

в) особистісно орієнтованого навчання;

г) роботи учнів за поданим алгоритмом у стандартних ситуаціях.

7. До інтерактивних технологій кооперативного навчання не належить:

а) робота в парах;

б) робота в ротатійних (змінюваних) трійках;

в) два – чотири – всі разом;

г) карусель;

д) робота в малих групах;

е) акваріум;

є) мікрофон.

8. До інтерактивних технологій кооперативно-групового навчання не належить:

а) обговорення проблеми в загальному колі;

б) мікрофон;

в) незакінчені речення;

г) мозковий штурм;

д) навчаючи – учись;

е) ажурна пилка;

є) аналіз ситуації;

ж) дерево рішень;

з) метод ПРЕС.

9. До інтерактивних технологій ситуативного моделювання не належить:

а) симуляції або імітаційні ігри;

б) спрощене судове слухання;

в) громадські слухання;

г) розігрування ситуацій за ролями;

д) дебати.

10. До інтерактивних технологій опрацювання дискусійних питань не належить:

а) метод ПРЕС;

б) займи чи зміни позицію;

- в) неперервна шкала думок;
- г) дискусія;
- д) дискусія в стилі телевізійного ток-шоу;
- е) оцінювальна дискусія;
- є) дебати;
- ж) карусель.

Рекомендована література

1. Босак С. Особистісно - орієнтоване навчання – у практиці / С. Босак // Українська мова і література в школі. – 2003. – №8. – С. 37 – 41.
2. Дерев'янка Л. Модульно - тьюторська технологія / Л. Дерев'янка // Українська мова та література. – 2005. – № 40. – С. 5 – 7.
3. Дядечко Л. Інноваційні методи навчання : досвід Київського Національного університету / Л. Дядечко // Дивослово. – 2005. – № 4. – С. 39 – 42.
4. Зозюк І. Творчі проекти: обґрунтування необхідності / І. Зозюк // Українська мова та література. – 2005. – № 45. – С. 6 – 7.
5. Кобрин В. Практичні поради щодо проектного методу навчання / В. Кобрин // Українська мова та література. – 2006. – № 46. – С. 9 – 11.
6. Когут О. Інноваційні технології навчання української мови та літератури / О. Когут – Тернопіль: Астон, 2005. – 204 с.
7. Красотюк Л. Інтерактивні методи навчання (Розвиток комунікативних умінь) / Л. Красотюк // Дивослово. – 2004. – № 10. – С. 2–3.
8. Кумейська Н. Особистісно-зорієнтоване навчання в старших класах / Н. Кумейська – Дивослово. – 2005. – №3. – С. 25 – 26.
9. Нижник О. Використання інтерактивних технологій на уроках літератури. Рекомендації, приклади, зразки застосування в 11-му класі / О. Нижник // Українська мова та література. – 2005. – № 11. – С. 9 – 12.
10. Нищета В. Метод проектів на уроках літератури. Я хочу бути Людиною! Урок за повістю О. Кобилянської «Людина» / В. Нищета // Українська мова та література. – 2006. – №17. – С. 4 – 9.
11. Особистісно зорієнтований урок літератури : з досвіду роботи / упорядники Г. Федяй, А. Фасоля. – К.: Вид. дім «Шкіл. світ», 2005. – 128 с.
12. Падалка О. Педагогічні технології : навч. посіб. для вузів / [О. Падалка, А. Нісімчук, І. Смолюк, О. Шпак.] – К.: Укр. енциклопедія ім. М.П.Бажана, 1995. – 254 с.

13. Перспективні освітні технології : науково-методичний посібник / за ред. Г.С.Сазоненко. – К.: Гопак, 2000. – 560 с.

14. Савчук Н. Навчальні літературні ігри : навчальний посібник / Н.Савчук // Українська мова та література. – 2005. – № 34 – 35. – 37 с.

15. Савчук Н. Ігрові навчальні форми на уроках літератури : психоемоційна адаптація вчителя до педагогічних нововведень / Н.Савчук. // Українська мова та література. – 2006. – № 20. – С. 9 – 13.

23. Сергієнко А. Методика використання групового навчання на особистісно зорієнтованому уроці української літератури / А. Сергієнко // Українська мова і література в школі. – 2005. – № 1. – С. 31 – 34.

24. Сергієнко А. Розвиток комунікативно-діяльнісних умінь і навичок учнів 9-11 класів на уроці української літератури в процесі групової навчальної діяльності / А. Сергієнко // Українська мова і література в школі. – 2005. – № 7. – С. 21 – 22.

25. Сиротинко Г. Сучасний урок : інтерактивні технології навчання / Г. Сиротинко. – Х.: «Основа», 2003. – 78 с.

26. Пометун О. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : науково-методичний посібник / [О. Пометун, Л. Пироженко] / за ред. О. Пометун. – К.: А.С.К., 2004. – 192 с.

27. Токмань Г. Введення нових методів у викладання літератури / Г.Токмань // Урок української. – 2005. – № 1 – 2. – С. 31 – 33.

28. Токмань Г. Сучасні навчальні технології та методи викладання літератури / Г.Токмань // Дивослово. – 2002. – № 11. – С.59 – 62.; №10. – С.39 – 45.

ТЕМА 2.3. Методичні основи проведення уроку літератури

ПЛАН

1. Урок як основна форма навчально-виховної роботи з учнями:
 - своєрідність уроків української літератури;
 - вимоги до сучасного уроку української літератури;
 - критерії ефективності уроку літератури.
2. Типи уроків з української літератури, проблема їх класифікації (Голубков В., Соболев І., Кудряшов М., Неділько В., Пасічник Є. та ін.).
3. Структура уроку української літератури.
4. Підготовка вчителя літератури до уроку.

Ключові поняття: поурочний план-конспект, тема, мета, структура уроку, тип уроку, календарно-тематичне планування.

Запитання і завдання до самостійної роботи:

1. Опрацюйте матеріали лекції і доповніть її новими фактами.
2. Випишіть визначення ключових понять у термінологічний словник і вивчіть їх.
3. Опрацюйте літературу до теми.
4. Зробіть ксерокопії (переписати) схеми аналізу уроку української літератури (Дивися додатки до планів).
5. Випишіть у термінологічний словник і вивчіть визначення ключових понять.

Поміркуйте:

1. Чому урок вважається основною формою викладання літератури в школі?

2. У чому своєрідність уроку літератури і його відмінність від уроків інших предметів?

3. Назвіть критерії ефективності уроку літератури. Як висловився Є.Пасічник про ефективність і ефектність уроку. Чи погоджуєшся ти з відомим ученим-методистом?

4. Виберіть із методичних журналів 3-4 розробки уроків і встановіть, до якого типу вони належать, відповідно до класифікації різних авторів.

5. В.О.Онищук у посібнику “Типи, структура і методика уроків в школі” виділяє такі типи уроків:

- урок засвоєння нових знань;
- урок формування навичок і вмінь;
- урок застосування знань, навичок і вмінь;
- урок узагальнення і систематизації знань;
- урок перевірки знань, навичок і вмінь;
- комбінований урок.

Чи враховує автор своєю класифікацією специфіку предмета “Література”? Які з перелічених Онищуком типів уроків близькі або подібні до тих, що виділяють І.Соболев, М.Кудряшов, В.Неділько, Є.Пасічник?

Чому, на вашу думку, маючи схвально зустріті загально педагогічні обґрунтування типів уроків (за Онищуком В.), методисти продовжують розробляти свої класифікації уроків?

6. Відомий методист М.Кудряшов, виходячи з переважної ролі на уроці відповідного характеру роботи, виділяє три основних типи уроків літератури:

- уроки вивчення художніх творів;
- уроки вивчення теорії та історії літератури;
- уроки розвитку мовлення.

Якою мірою дана класифікація відображає специфіку літератури як навчального предмета?

7. Подумайте, які типи уроків із названих класифікацій, по суті, однакові, близькі за своїм характером.

В. В. Голубков в основу класифікації кладе мету уроку та його зміст. Тому виділив такі типи уроків:

- вступне заняття;
- читання твору;
- орієнтовна бесіда;
- аналіз твору;
- вивчення додаткового матеріалу;
- підведення підсумків, облік.

І. Соболев в основу класифікації поклав методи навчання, види і форми роботи, дидактичні завдання. Тому виділив такі типи уроків:

- урок-лекція, урок розповідь;
- урок учнівських читань;
- урок вивчення тексту художнього твору;
- урок самостійної роботи учнів;
- урок складання планів;
- урок письмової роботи;
- урок з використання ТЗН або закріплення;
- урок – бесіда за творами з позакласного читання;
- урок-диспут;
- урок-екскурсія.

М. Кудряшов у основу класифікації поклав структуру навчального предмету. Тому виділив такі типи уроків:

- уроки вивчення художніх творів;
- уроки вивчення теорії та історії літератури;
- уроки розвитку мовлення.

Є. Пасічник – характер основних дидактичних завдань. Тому виділено:

- уроки засвоєння нових знань і розвитку на їх основі умінь та навичок;
- уроки узагальнення і систематизації знань;
- уроки контролю знань, умінь та навичок з літератури.

8. Перерахуйте можливі види діяльності вчителя та учнів на уроках, де проводяться вступні заняття, читання твору, його аналіз (В. Голубков); на уроках художнього сприймання твору та поглибленої роботи над текстом (М. Кудряшов); на уроках засвоєння нових знань і розвитку на їх основі умінь та навичок (Є. Пасічник);

Чи є різниця у видах діяльності на уроках, про які йде мова? Якщо є, то чим вона викликана? Якщо немає, то які висновки можна зробити з цього приводу?

9. Чому методисти наголошують на певній відмінності уроків літератури в 5-8 та 9-11 класах? У чому ця відмінність проявляється і чим вона викликана?

10. Що таке структура уроку літератури, чим вона зумовлюється?

11. Чим відрізняється структура традиційного уроку від побудови нетрадиційних уроків? У чому її суть?

12. Чому, готуючись до уроку, учитель визначає навчальну, розвивальну та виховну мету? Чим він керується під час формулювання освітньо-виховної мети? Які помилки допускаються?

13. Добери із фахових журналів варіанти формулювання теми уроку в художньому стилі мовлення. Запропонуй роботу із темою як навчальну ситуацію на уроці.

14. Сформулювати можливі варіанти триєдиної мети та структури уроку за темою (Можна скористатися методичними посібниками, знати автора):

- «Літературні казки.І.Я.Франко "Фарбований Лис". Зміст казки, головні та другорядні герої» (5 клас);

- «М.Черкасенко. «Маленький горбань». Образ Павлика – душевно красивого і щедрого хлопчика» (6 клас);

- «М.Коцюбинський «Гіні забутих предків». Фольклорна основа повісті» (10 клас);

15. Складіть тези статей:

- Волошина Н. Сучасний урок літератури як дзеркало інтелектуального багатства і педагогічної культури вчителя / Н.Волошина // Всесвітня література та культура. – 2003. – №1. – С. 3 – 5.

- Дятленко Т. Сучасний урок: основні вимоги, критерії ефективності. Конспект уроку як комунікативний феномен // Фахова практика вчителя - словесника: навчальний посібник / [О. Семенов, Л. Базиль, Т. Дятленко] / за ред. О. Семенов – Луганськ: Вид-во «Ноулідж», 2011. – С.128 – 305.

- Невінчана Н. Яким має бути урок літератури? / Н. Невінчана // Українська мова та література. – 2005. – №15. – С.7 – 8.

- Куцевол О. Творча лабораторія словесника (Психолого-творча основа моделювання уроку літератури) / О.Куцевол // Дивослово. – 2008. – №8. – С. 36 –42.

- Шуляр В. Сучасний урок і проблеми викладання актуальної літератури в старших класах / В. Шуляр // Українська література в загальноосвітніх школах. – 2011. – № 7 – 8. – С.17 – 25.

- Шуляр В. Особливості діяльності суб'єктів сучасного уроку літератури на компетентнісній основі / В. Шуляр // Українська література в загальноосвітній школі. – 2012. – № 9. – С. 23 – 25.

Тестові завдання для самоконтролю

1. Є. Пасічник називає такі типи уроків української літератури, КРІМ:

а) урок засвоєння нових знань і формування на їх основі вмінь та навичок;

б) урок узагальнення та систематизації знань;

в) урок контролю знань, вмінь і навичок із літератури;

г) урок вивчення художніх творів.

2. М. Кудряшов називає такі типи уроків літератури, КРІМ:

а) урок вивчення художніх творів;

б) урок вивчення теорії та історії літератури;

в) урок розвитку мовлення;

г) комбінований урок.

3. В. Онищук у посібнику “Типи, структура і методика уроків в школі ” виділяє такі типи уроків, КРІМ:

а) урок засвоєння нових знань;

б) урок формування навичок і вмінь;

в) урок застосування знань, навичок і вмінь;

г) урок узагальнення і систематизації знань;

д) урок перевірки знань, навичок і вмінь;

е) комбінований урок;

є) урок – екскурсія.

4. В. Голубков в основу класифікації типів уроків поклав мету уроку та його зміст. Тому виділив такі типи уроків, КРІМ:

а) вступне заняття;

б) читання твору;

в) орієнтовна бесіда;

г) аналіз твору;

д) вивчення додаткового матеріалу;

е) підведення підсумків, облік;

є) облік.

5. Структура уроку літератури – це:

а) його форма;

б) епіграф;

в) триєдина мета;

г) зміст;

д) обладнання.

6. Чим відрізняється структура традиційного уроку від нетрадиційних уроків?

а) формою;

- б) змістом;
- в) епіграфом;
- г) прийомами;
- д) видами діяльності.

7. Які нетрадиційний тип уроків доцільно проводити в середніх класах:

- а) урок-семінар;
- б) урок-лекція;
- в) урок-подорож;
- г) урок-круглий стіл;
- д) урок-конференція.

8. Ефективність уроку значною мірою залежить від названих чинників, КРІМ:

- а) продуманості плану уроку;
- б) правильного визначення його мети;
- в) доцільного дозування часу;
- г) вибору методів і прийомів;
- д) порядку розміщення елементів уроку, їх послідовність;
- е) настрою вчителя та учнів.

9. Є. Пасічник виділяє найважливіші функції уроку літератури. Прокоментуй їх.

- виховна - _____;
- пізнавальна - _____;
- операціональна - _____;
- мотиваційна - _____;
- організаційна - _____;
- комунікативна - _____;
- контролююча - _____;
- активізувальна - _____;
- стимулювальна - _____;
- гедоністична (від грецького - насолода)- _____.

10. Урок літератури діалектично взаємопов'язується (продовжіть думку):

- з проведенням факультативних занять;
- _____;
- _____;
- _____.

Виконайте завдання письмово

1. Заповніть технологічну карту уроку.

Тип уроку	Завдання	Методи й прийоми роботи вчителя	Види діяльності учнів (уміння й навички)
Урок засвоєння нових знань і формування на їх основі умінь і навичок	Опанування учнями нового літературного матеріалу (літературно-історичні періоди, біографії, історія написання твору, художні твори, теоретичні відомості, критичні матеріали тощо)	Репродуктивні, словесні, наочні. Розповідь, пояснення вчителя, лекція, система репродуктивних запитань для бесіди. Індивідуальні повідомлення підготовлених учнів, різні види читання, робота в зошиті.	

2. Заповніть технологічну карту уроку.

Тип уроку	Завдання	Методи й прийоми роботи вчителя	Види діяльності учнів (уміння й навички)
Урок застосування знань, умінь і навичок	Поглиблене опрацювання літературного матеріалу (біографічні відомості, художні твори в єдності змісту і форми, практичне застосування відомостей з теорії літератури й літературної критики)	Проблемно-пошукові, дослідницькі, евристичні, самостійна робота, словесні, наочні, практичні тощо. Евристичні бесіди, коментарі ключових епізодів тексту, зіставлення, порівняння, аналіз, синтез тощо.	

3. Заповніть технологічну карту уроку.

Тип уроку	Завдання	Методи й прийоми роботи вчителя	Види діяльності учнів (уміння й навички)
Урок узагальнення й	Повторення, узагальнення і	Репродуктивні, дослідницькі,	

систематизації знань, умінь і навичок	корекція набутих знань, умінь і навичок учнів на прикладі конкретного літературного матеріалу в межах монографічної теми	евристичні, самостійна робота, словесні, наочні, практичні тощо. Бесіди різних видів, укладання узагальнюючих текстуальних таблиць, логічних схем, аналіз, синтез тощо.	
---------------------------------------	--	--	--

4. Заповніть технологічну карту уроку.

Тип уроку	Завдання	Методи й прийоми роботи вчителя	Види діяльності учнів (уміння й навички)
Урок контролю знань, умінь і навичок	Перевірка й контроль набутих знань, умінь і навичок учнів на прикладі конкретного літературного матеріалу в межах монографічної теми	Самостійна робота. Практичні методи. Різні види контрольних дидактичних завдань: різнорівневі тести і завдання, диктанти різних видів, контрольні творчі письмові роботи....	

5. Заповніть технологічну карту уроку.

Тип уроку	Завдання	Методи й прийоми роботи вчителя	Види діяльності учнів (уміння й навички)
Комбінований урок	Перевірка й корекція опанованого матеріалу у межах монографічної	Різні види контрольних дидактичних завдань для індивідуальних і колективних форм роботи: різнорівневі	

	теми й засвоєння нових знань і формування на їх основі умінь і навичок учнів на прикладі конкретного літературного матеріалу в межах монографічної теми	тести і завдання, диктанти різних видів, індивідуальні завдання Репродуктивні, словесні, наочні. Розповідь, пояснення вчителя, лекція, система репродуктивних запитань для бесіди. Індивідуальні повідомлення підготовлених учнів, різні види читання, робота в зошиті.	
--	---	--	--

Рекомендована література:

Основна:

1. Пасічник Є. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах: навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти / Є. Пасічник – К.: Ленвіт, 2000. – С. 138 – 185;

2. Наукові основи методики літератури : навчально-методичний посібник / за ред. Н. Волошиної. – К.: Ленвіт, 2002. – С.151 – 155.

3. Ситченко А. Методика навчання української літератури в загальноосвітніх закладах : навчальний посібник для студентів-філологів / А. Ситченко – К.:Ленвіт, 2011. – С.37 – 46;

4. Токмань Г. Методика навчання української літератури в середній школі: підручник / Г. Токмань. – К.: ВЦ «Академія», 2012. – С. 99 – 122;

5. Фахова практика вчителя-словесника: навчальний посібник / [О. Семенов, Л. Базиль, Т. Дятленко] / за ред. О.Семенов. – Луганськ : Вид-во «Ноудж», 2011 – С. 128 – 305.

Допоміжна:

1. Дарієнко Л. Старшокласник як співавтор уроку: методичні поради / Л.Дарієнко // Українська мова та література. – 2005. – №45. – С. 8 – 10.

2. Демчук О. Нестандартні уроки літератури, 9 – 11 класи. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2000. – 144 с.

3. Микитюк І. Принципи проблемності у викладанні літератури / І. Микитюк // Дивослово. – 2005. – № 1. – С.20 – 23.

4. Невінчана Н. Погляд учителя-практика на викладання української літератури в середній школі / Н. Невінчана // Українська мова та література. – 2004. – № 5. – С. 44 – 48.

5. Невінчана О. Яким має бути урок літератури? / Н. Невінчана // Українська мова та література. – 2005. – № 15. – С. 7 – 8.
6. Острроверхова Н. Аналіз уроку : концепції, методики, технології. – К.: Фірма «ІНКОС», 2003. – 352 с.
7. Ситченко А. До поняття навчального проектування на уроках літератури / А. Ситченко // Українська література в загальноосвітній школі. – 2006. – № 1. – С. 21 – 24.
8. Ситченко А. Про педагогічні технології на уроках української літератури / А. Ситченко // Дивослово. – 2001. – № 10. – С.19 – 22.
9. Токмань Г. Специфіка, структура, типологія уроків літератури: Узагальнення індивідуальної творчості вчителя / Г. Токмань // Дивослово. – 2003. – № 10. – С.38 –40.
10. Фасоля А. Мета, зміст, технологія уроку (особистісно-зорієнтований урок літератури) /А . Фасоля // Дивослово. – 2004. – № 8. – С.19 – 26.

ТЕМА 2.4. Активні форми викладання української літератури

ПЛАН

1. Урок-лекція, методика його проведення.
2. Урок-семінар, специфіка його проведення.
3. Урок-диспут, особливості його проведення.
4. Різні види нестандартних уроків з української літератури (урок-конкурс, урок КВК, інтегрований урок та ін.), методика їх проведення.
5. Проблемне навчання. Шляхи створення проблемних ситуацій.

Ключові поняття: лекція, бесіда, (евристична, репродуктивна, вільна, заздалегідь підготовлена), семінарське заняття, диспут, нестандартний урок, конференція, бінарний урок, інтегрований урок, проблемність у навчанні).

Запитання і завдання до самостійної роботи:

1. Опрацюйте матеріали лекції і доповніть її новими фактами.
2. Випишіть визначення ключових понять у термінологічний словник і вивчіть їх.
3. Опрацюйте літературу до теми.
4. Поповніть власну методичну бібліотечку розробками вчителів-практиків

(підібрати зразок уроку-лекції, семінару, уроку-диспуту, різні типи нетрадиційних уроків – 2-3).

5. Законспекуйте статті:

- Дига Н. Самостійна робота як шлях розвитку пізнавальної активності учнів на уроках літератури / Н. Дига // Українська

література в загальноосвітній школі. – 2007. – № 2. – С.18 – 21.

- Загарук О. Підготовча робота як особливий структурний елемент організації семінарів у школі / О. Загарук // Українська література в загальноосвітній школі. – 2007 – № 10. – С. 18 – 21.

- Токмань Г. Діалогізм та проблемність як принципи сучасного прочитання української літератури в школі / Г. Токмань // Дивослово. – 2001. – № 3. – С. 55 – 53;

- Токмань Г. Якщо мій досвід знадобиться... 3. Проблемні семінари з української літератури в 11 класі / Г. Токмань // Урок української. – 2005. – № 3 – 4. – С. 34 – 38.

- Дятленко Т. Сучасний урок: основні вимоги, критерії ефективності. Конспект уроку як комунікативний феномен // Фахова практика вчителя-словесника : навчальний посібник / [О. Семеног, Л. Базиль, Т. Дятленко] / за ред.О. Семеног. – Луганськ: Вид-во «Ноулідж», 2011. – С.128 – 305.

Поміркуйте:

1. За якими творами і в якому класі ви б провели такі нестандартні уроки:

урок-плач; урок-молитва; урок-пристрасть; урок-ніжність; урок-пам'ять; урок-любов; урок-віршування.

2. У чому специфіка уроків-психологічне дослідження, філософське дослідження, літературознавче дослідження, гендерне дослідження? У яких класах, як правило, до такого типу уроків вдаються вчителі?

Індивідуальна робота студентів.

1. Змодельуйте систему запитань до евристичної бесіди (твір і клас за вибором студента).

2. Змодельуйте структуру уроку і складіть за нею план-конспект нестандартного уроку (тема і клас за вибором студента).

Тестові завдання для самоконтролю

1. Який тип уроку розрахований на вміння учнів самостійно працювати з науковою літературою, конспектувати, аналізувати, робити висновки, критичні зауваження та оцінку, зіставляти й порівнювати, достатньо розвинене монологічне мовлення, уміння вести дискусію та діалог, виступати з розгорнутим зв'язним висловлюванням?

а) урок-лекція;

б) урок-семінар;

в) урок-подорож;

- г) урок - КВК;
- д) урок - екскурсія.

2. Який тип уроку дозволяє вчителю за короткий проміжок часу викласти великий обсяг складного чи недостатньо представленого у шкільній літературі матеріалу?

- а) урок вивчення художнього твору;
- б) урок-диспут;
- в) урок-конференція;
- г) урок -лекція;
- д) урок поглибленої роботи над текстом твору.

3. Логічно послідовний виклад нового матеріалу вчителем, практикований у старших класах, це:

- а) лекція;
- б) семінар;
- в) конференція;
- г) бесіда;
- д) слово вчителя.

4. Цю форму використовують під час вивчення тем, які містять матеріал невідомий чи маловідомий, відсутній чи представлений широко у науковій літературі, але складний для сприймання учням певної вікової категорії:

- а) лекція;
- б) семінар;
- в) конференція;
- г) диспут;
- д) спостереження.

5. Застосування цієї форми роботи можливе лише у старших класах, оскільки спирається на достатню літературну освіченість учнів, яким уже доступний аналіз і синтез художнього твору, критичне мислення, самостійність суджень, розвинена емоційно-оцінна діяльність:

- а) лекція;
- б) семінар;
- в) екскурсія;
- г) концерт;
- д) телесеанс.

6. Усі запропоновані варіанти форм занять сприяють активізації самостійної творчої діяльності учнів у процесі вивчення літератури в школі, КРІМ:

- а) лекція;
- б) семінар;

- в) конференція;
- г) диспут;
- д) круглий стіл.

7. Відомі методисти Т. Бугайко, Ф. Бугайко, визначаючи основне завдання цих занять, стверджували: «... це прищеплення учням смаку до самостійної роботи над текстом літературного твору, до збирання та осмислення літературних фактів»:

- а) лекція;
- б) семінар;
- в) консультація;
- г) КВК;
- д) екскурсія.

8. Вони дають змогу «вчитися самому і вчити інших» (В. Римаренко), адже основним джерелом знань на такому занятті є не слово вчителя, а повідомлення і реферат, з яким виступають учні:

- а) семінар;
- б) брейн-ринг;
- в) «Що? Де? Коли?»;
- г) диспут;
- д) лекція.

9. Усі названі форми занять здебільшого проводяться з метою розвитку навичок опрацювання учнями самостійно певної теми, поглиблення чи узагальнення вивченого матеріалу, а не засвоєння нових знань, КРІМ:

- а) урок-лекція;
- б) урок-семінар;
- в) урок-конференція;
- г) урок - диспут;
- д) урок – літературна вітальня.

10. Дискусії та полеміки, які активно моделює вчитель-словесник на уроках літератури з 5-го класу, є ефективною пропедевтикою до занять типу:

- а) урок-лекція;
- б) урок-семінар;
- в) урок-конференція;
- г) інтегрований урок;
- д) урок-диспут.

11. Складаючи план семінарського заняття, учитель повинен враховувати всі названі чинники, КРІМ:

- а) питання, винесені для обговорення, повинні розкривати тему семінарського заняття;

б) форма постановки запитань, щоб підштовхнути старшокласників до самостійного мислення й активного спілкування;

в) форму викладу матеріалу учнями для обговорення проблем: доповідь, реферат, повідомлення, бесіда, групова робота;

г) наявність літератури, необхідної для висвітлення кожного питання семінару;

д) кількість питань та їх місткість;

е) емоційну готовність класу до такого уроку.

12. Ефективність семінарського заняття залежить від названих чинників, КРІМ:

а) обраної для обговорення теми;

б) характеру запитань, запропонованих для обговорення;

в) інтелектуального рівня й можливостей класного колективу;

г) педагогічної майстерності вчителя-словесника;

д) наявності літератури в бібліотеці.

13. Специфічною особливістю традиційного уроку є:

а) усталена структура;

б) усталена форма;

в) передбачуваний зміст;

г) традиційні методи і прийоми;

д) традиційний зміст.

14. Уроки, які збуджують творчість учнів, створюють атмосферу розквітості, емоційного піднесення, залучають позашкільні інтереси і захоплення дітей до навчального процесу, називають:

а) нетрадиційні (нестандартні);

б) модульні;

в) особистісно зорієнтовані;

г) бінарні;

д) інтегровані.

15. Потребу учнів в ігровій діяльності задовільняють названі типи уроків, КРІМ:

а) конкурси ерудитів;

б) літературні вікторини;

в) розгадування кросвордів;

г) розгадування ребусів;

д) лекції.

16. Потребу учнів у самостійній праці задовільняють названі типи уроків, КРІМ:

а) семінари;

б) конференції;

в) літературознавчі дослідження;

- г) психологічні дослідження;
- д) засвоєння нових знань.

17. Потребу учнів у вираженні кмітливості, винахідливості, емоційності задовільнять названі типи уроків, КРІМ:

- а) лекції;
- б) КВК;
- в) «Що? Де? Коли?»;
- г) «Брейн-ринги»;
- д) літературні вікторини.

18. Урок у формі організації навчання в умовах природного ландшафту, музею, виставки тощо з метою спостереження та вивчення учнями різноманітних об'єктів і явищ дійсності - це:

- а) навчальна екскурсія;
- б) лекція-діалог;
- в) пошуковий семінар;
- г) «круглий стіл»;
- д) практикум.

19. Сучасна психологія стверджує, що ця форма діяльності охоплює усі періоди життя людини, що це не вікова ознака, а змінюються лише мотиви, форми проведення, ступінь вияву почуттів та емоцій. Йдеться про:

- а) ділова гра;
- б) екскурсія;
- в) семінар-рефлексія;
- г) семінар-захист проєктів;
- д) інструктивна лекція.

20. До нестандартних уроків з ігровою змагальною основою відносимо всі запропоновані варіанти, КРІМ:

- а) урок-літературна вікторина;
- б) урок- КВК;
- в) урок- «брейн-ринг»;
- г) урок- «Поле чудес»;
- д) урок-залік.

21. Уроки, на яких поєднуються блоки знань із різних предметів, що дає можливість висвітлити тему ґрунтовно, всебічно, при цьому освітньо - виховна мета реалізується спільними зусиллями двох чи більше вчителів - предметників, називаються:

- а) інтегровані;
- б) бінарні;
- в) критичного мислення;

- г) інваріантні;
- д) модульні.

22. В основі такого нестандартного уроку закладена проблемна ситуація, яка передбачає обговорення двох протилежних думок щодо окресленого питання. Учні вчать формулювати та захищати свою позицію, аргументувати точку зору, спираючись на текст твору, добираючи цитатний матеріал як для захисту, так і для звинувачення персонажів за вчинки. Йдеться про:

- а) урок-суд;
- б) урок-диспут;
- в) урок-залік;
- г) урок-КВК;
- д) урок-психологічне дослідження.

Рекомендована література:

Основна:

1. Пасічник Є. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах : навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти / Є. Пасічник - К.: Ленвіт, 2000. – С. 138 – 185;
2. Наукові основи методики літератури: навчально-методичний посібник / за ред. Н. Волошиної. – К.: Ленвіт, 2002. – С.151 – 155.
3. Ситченко А.Л. Методика навчання української літератури в загальноосвітніх закладах : навчальний посібник для студентів-філологів / А. Ситченко – К.: Ленвіт, 2011. – С. 37 – 46;
4. Токмань Г. Методика навчання української літератури в середній школі: підручник / Г. Токмань. – К.: В Ц «Академія», 2012. – С. 99 – 122;
5. Фахова практика вчителя-словесника: навчальний посібник/ [О. Семенов, Л. Базиль, Т. Дятленко] / за ред. О. Семенов. – Луганськ: Вид-во «Ноулідж», 2011 – С. 128 – 305.

Допоміжна:

1. Власенко І. Літературна гра-подорож : підсумковий урок, 5 клас / І. Власенко // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях, колегіумах. – 2005. – № 3. – С. 6 – 9.
2. Горячок І. Шкільна лекція як ефективний метод вивчення публіцистики в старших класах / І. Горячок // Українська література в загальноосвітній школі. – 2007. – № 7. – С. 22 – 26.
3. Демидчик А. Вчити мистецтву розкриття смислів твору : система уроків, 11 клас (урок-лекція з елементами бесіди, урок-діалог) / А. Демидчик // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях, колегіумах. – 2005. – № 5. – С. 36 – 44.

4. Демчук О. Мисливець на жар-птицю божественного одкровення: урок-літературне дослідження / О. Демчук // Українська мова та література. – 2003. – № 48. – С. 11 – 14.

5. Дибка Л. Урок – гендерне дослідження / Л. Дибка // Дивослово. – 2007. – № 2. – С. 12 – 16.

6. Кумейська Н. Василь Барка "Жовтий князь" : урок історико - літературознавче дослідження в 11 класі / Н. Кумейська // Дивослово. – 2005. – № 1. – С. 27 – 28.

7. Морська К. Три варіанти одного уроку (семінарське заняття, літературно-музична композиція, лекція): До вивчення біографії Івана Франка / К. Морська // Українська мова і література в школі. – 2004. – № 6. – С. 32-36.

8. Мосієвська Н. "Тяжкі три літа..." (система інтерактивних уроків з вивчення творчості Тараса Шевченка періоду "Трьох літ", 9 клас) / Н. Мосієвська // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях, колегіумах. – 2005. – № 1. – С. 48 – 57.

11. Овдійчук Л. "Моя свобода завжди при мені" : урок - літературний портрет Ліни Костенко / Л. Овдійчук // Українська література в загальноосвітній школі. – 2005. – № 1. – С. 35 – 36.

Методично-діяльнісна структура змістового модуля 3

ЗМ 3. Методика шкільного вивчення художнього твору	
Лекція 7. Основні етапи вивчення художнього твору в школі.	Практичне заняття 8. Основні етапи вивчення художнього твору в школі.
Лекція 8-9. Принципи, шляхи і прийоми шкільного аналізу художнього твору.	Практичне заняття 9. Принципи, шляхи і прийоми шкільного аналізу художнього твору.
Лекція 10-11. Особливості вивчення епічних творів у школі	Практичне заняття 10- 11. Особливості вивчення епічних творів у школі
Лекція 12. Особливості вивчення ліричних творів у школі.	Практичне заняття 12. Особливості вивчення ліричних творів у школі.
Лекція 13. Особливості вивчення драматичних творів у школі.	Практичне заняття 13. Особливості вивчення драматичних творів у школі.
Лекція 14-15. Особливості вивчення окремих фольклорних жанрів у школі	Практичне заняття 14-15. Особливості вивчення окремих фольклорних жанрів у школі
Самостійна робота студентів	
Індивідуальна робота студентів	
Модульна контрольна робота	

Загальна організація оволодіння Змістового модуля 3

Діяльність викладача	Діяльність студента	Кількість балів	Термін
<ul style="list-style-type: none"> - проблемно установчі лекції; - консультації індивідуальні й групові; - проведення практичних занять; - перевірка письмових робіт; - підготовка навчально-методичних матеріалів. 	<ul style="list-style-type: none"> - робота на практичних заняттях – індивідуальна, в малих групах, групова (обговорення теоретичних питань, розв'язання проблемних ситуацій і завдань, тестування самостійної роботи, написання термінологічних диктантів, формулювання взаємопитань); - самостійна робота студентів (виконання домашніх письмових робіт; 	5	Відповідно до розкладу занять і терміну, установленого викладачем
		5	

<p>вивчення окремих питань чи тем, що винесені на самостійне опрацювання; підготовка до практичних, семінарських занять;</p> <p>- доповнення конспектів лекцій);</p> <p>- індивідуальна робота студентів (підготовка методичних повідомлень, пошуково-творчі проекти; реферати на запропоновані теми; індивідуальні дидактичні завдання)</p> <p>- модульна контрольна робота</p>	<p>5</p> <p>5</p> <p>5</p>	
Загальна кількість балів за ЗМ 3 - 40		

Вимоги до засвоєння змістового модуля 3

Студент повинен знати:

- визначення, специфічні особливості і коментувати педагогічну суть ключових понять;
- визначення, специфічні особливості і педагогічну суть етапів роботи над художнім твору, враховуючи родово - жанрову приналежність його та вікові особливості учнів;
- розрізняти мету, завдання і специфічні особливості шкільного аналізу літературного твору й літературознавчого аналізу; композиційний, цілісний (системний), пообразний, услід за автором (послідовний), проблемно-тематичний, комбінований (змішаний), стилістичний, мовностилістичний, компаративний тощо;

Студент повинен уміти:

- практично реалізувати етапи роботи над художнім твором у конспекті уроку, застосовуючи при цьому різні прийоми і форми роботи відповідно до вікових можливостей школярів, проблемно - тематичного спрямування твору;
- визначати ефективні шляхи аналізу художнього твору залежно від роду і жанру, передбачати відповідні реакції учнів на заплановану систему педагогічного впливу;
- практично самостійно змодельовати фрагменти уроків, у яких реалізовувати різні шляхи аналізу художнього твору;
- уміти організувати самостійну, групову, індивідуальну, колективну роботу учнів над твором;
- визначати систему навчальної діяльності на уроці, спрямованої

на розвиток в учнів логічного, образного мислення, творчої уяви, розумових сил.

- доцільно використовувати наочні посібники, аудіовізуальні, аудитивні ТЗН.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3

Методика шкільного вивчення художнього твору

ТЕМА 3.1. Основні етапи вивчення художнього твору в школі

ПЛАН

1. Підготовка учнів до сприймання твору. Значення вступних занять.

2. Читання твору і його види (колективне, напам'ять, коментоване, вибіркове, суцільне, класне, домашнє, мовчазне й голосне).

3. Аналіз художнього твору:

- принципи аналізу художнього твору;

- методичні засади і традиційна типологія шкільного аналізу художнього твору ("услід за автором", пообразний шлях аналізу, проблемно-тематичний шлях аналізу та ін.);

- прийоми аналізу.

4. Підсумкові заняття.

Ключові поняття: навчально – з добувальна функція перевірки знань, виразне читання, методичні засади і традиційна типологія шкільного аналізу твору, принципи аналізу художнього твору, літературні ігри, літературні тести, підсумкові оцінки.

Запитання і завдання до самостійної роботи:

1. Опрацюйте матеріал лекції і доповніть її новими фактами; опрацюйте літературу до плану практичного заняття;

2. Випишіть у термінологічний словник і вивчіть визначення ключових понять.

2.Складіть тези статей:

- Волошина Н., Бандура О. Шляхи аналізу художнього твору і вимоги до нього / Н. Волошина, О. Бандура // Українська література в загальноосвітній школі. – 2003. - №6. – С. 2 – 6; 2003. – № 7. – С. 2 – 7.

- Бандура О., Волошина Н. Вивчення художнього твору / О.Бандура, Н.Волошина // Українська література в загальноосвітній школі. – 2003. – № 5. – С. 2 – 6.

- Ситченко А. Літературознавчий аспект проблеми навчання школярів аналізу художнього твору / А. Ситченко // Українська література в загальноосвітній школі. – 2002. – № 6. – С. 26 – 33.

- Ситченко А. Формування в підлітків умінь подієвого аналізу художнього твору / А. Ситченко // Українська література в загальноосвітній школі. – 2004. – № 2. – С. 14 – 19.

- Ситченко А. Формування в підлітків умінь пообразного аналізу художнього твору (5-6 класи) / А. Ситченко // Українська література в загальноосвітній школі. – 2004. – № 3. – С. 12 – 16.

- Ситченко А. Формування в учнів умінь проблемно-тематичного аналізу художнього твору / А. Ситченко // Українська література в загальноосвітній школі. – 2004. – № 4. – С. 22 – 25.

- Ситченко А. Методичні умови формування вмінь літературного аналізу / А. Ситченко // Українська література в загальноосвітній школі. – 2007. – № 11. – С. 21 – 23.

- Ситченко А. Ще раз про технології літературного аналізу / А. Ситченко // Дивослово. – 2003. – № 2. – С. 56 – 59.

- Токмань Г. Шкільний аналіз художнього твору / Г. Токмань // Дивослово. – 2001. – № 10. – С. 22 – 26.

- Дятленко Т. Сучасний урок: основні вимоги, критерії ефективності. Конспект уроку як комунікативний феномен // Фахова практика вчителя-словесника : навчальний посібник / [О. Семенов, Л. Базиль, Т. Дятленко] / за ред. О. Семенов – Луганськ: Вид-во «Ноулідж», 2011. – С. 158 – 175.

Завдання 3:

2. На прикладі одного уроку простежте етапи роботи над художнім твором, які методи і прийоми застосовані, з якою метою? Для цього публікаціями у фахових журналах.

Індивідуальна робота студентів

1. Скориставшись схемою-алгоритмом «Шляхи аналізу художнього твору», розробіть систему запитань та завдань, чим продемонструйте практично своє розуміння даної теми.

Поміркуйте:

- Методисти серед основних завдань аналізу художніх творів у середній школі виділяють завдання допомогти учням глибше проникнути в ідейно-тематичний зміст творів, досягти їх естетичні багатства. Прокоментуйте своє розуміння наукового положення, покажі на конкретних прикладах реалізацію даного твердження.

- Методисти серед основних завдань аналізу художніх творів у середній школі виділяють завдання – піднести сприйняття творів на достатній естетичний рівень, посилити їх вплив на учнів з метою формування світогляду й особистості молодих громадян. Що ти знаєш про особливості первинного сприймання тексту художнього твору різних жанрів дітьми різних вікових категорій. Запропонуй

прийоми роботи над текстом твору (жанр твору і вікова ланка на розсуд студента) аби виконати науково методичну рекомендацію вчених.

- Методисти стверджують, що під час аналізу художнього твору необхідно збагатити учнів новими знаннями історичного, морально-етичного, загальнолюдського, соціального характеру. Уяви себе в ролі вчителя і зімітуй фрагмент уроку, у якому досягалася окреслена мета (твір на вибір студента).

- Методисти стверджують, що під час аналізу художнього твору необхідно розкривати ідейно-тематичну спорідненість виучуваного твору з іншими творами даного історичного періоду – українськими й зарубіжними, а також з творами інших видів мистецтва (у тематиці, образній системі, проблематиці, засобах відображення дійсності тощо). Уяви себе в ролі вчителя і зімітуй фрагмент уроку, у якому досягалася окреслена мета (твір на вибір студента).

Тестові завдання для самоконтролю

1. Є.А.Пасічник виділяє такі етапи вивчення художнього твору, КРІМ:

- а) підготовка учнів до сприймання твору;
- б) ознайомлення із текстом твору;
- в) текстуальна робота над твором;
- г) підсумкові заняття;
- д) переказ твору.

2. Активізувати і збагатити знання учнів певного змісту, відновити відповідні життєві враження, викликати потрібний настрій, збудити інтерес до твору, бажання його прочитати, розібратися у ньому, а також привернути увагу школярів до таких важливих елементів тексту, які під час читання можуть бути не поміченими, - все це завдання:

- а) вступних занять (підготовка до сприймання твору);
- б) словникової роботи;
- в) читання твору;
- г) використання елементів аналізу;
- д) творчі усні та письмові роботи.

3. Характер і зміст вступних занять до вивчення певної літературної теми залежить від таких аспектів, КРІМ:

- а) рівня літературного розвитку дітей;
- б) своєрідності ідейно-художнього змісту твору;
- в) художньої специфіки твору;

- г) дидактичних завдань уроку;
- д) місцевих можливостей;
- е) рівня фахової підготовки вчителя;
- є) наявності чи відсутності тексту твору.

4. Щоб ідейно-тематичний зміст художнього твору був учнями сприйнятий на достатньому рівні й належно засвоєний, перед читанням його вчителю необхідно провести названі операції, КРІМ:

- а) активізувати й поповнити знання учнів про зображену у творі епоху;
- б) активізувати й поповнити знання учнів про творчість письменника, набуті раніше на уроках літератури та суміжних предметах;
- в) активізувати й поповнити знання учнів про творчість письменника із самостійно прочитаних книг, переглянутих кінофільмів і театральних вистав;
- г) твір уважно перечитати вдома;
- д) прочитати учням художньо-публіцистичні чи науково-популярні твори про автора виучуваного твору.

5. Ступінь засвоєння ідейно - образного змісту художнього твору, якість аналізу його, виховний вплив на учнів залежить від названих чинників, КРІМ:

- а) як буде сприйнятий учнями художній твір під час першого читання;
- б) який інтерес у дітей збудить конфлікт драми;
- в) від доступності твору дітям певної вікової категорії;
- г) від методичної виправданості змісту і форми вступного заняття;
- д) від жанрової специфіки твору.

6. Велике значення для повноцінного сприймання художнього твору мають усі названі чинники, КРІМ:

- а) виразність читання;
- б) техніка читання;
- в) випереджальна настанова вчителя;
- г) культура читання;
- д) читання твору вголос дома.

7. Великі за обсягом твори у середніх класах доцільно опрацьовувати дотримуючись названих рекомендацій методистів, КРІМ:

- а) читати протягом двох-трьох уроків;
- б) менш складні частини твору можна читати вдома самостійно;
- в) читати вдома самостійно мовчки;

- г) читати в класі окремі місця (пейзажі, діалоги, ключові епізоди) заздалегідь підготовленими учнями;
- д) прослухати аудіозапис твору.

8. Запропоновані твердження правильні, КРІМ:

М. Рибникова писала: «Виразне читання – це перша і основна форма конкретного наочного навчання, яка для нас важливіша за будь-яку наочність зорового порядку». Виразне читання творів методист називає музикою живого слова. Адже завдяки виразному читанню в учня:

- а) складається враження про художній твір, яке є визначальним в оцінці твору читачем;
- б) складається думка про ідейно-тематичну своєрідність твору;
- в) складається уявлення про жанрову специфіку твору;
- г) складаються в уяві картини та образи;
- д) пробуджуються настрої і почуття.

9. Словникова робота як етап роботи над художнім твором формує названі вміння читача, КРІМ:

- а) перекладати слова самостійно російською мовою;
- б) самостійно користуватися словниками;
- в) уважно перечитувати виноски у підручнику, хрестоматії;
- г) уважно читати текст художнього твору;
- д) самостійно чи під керівництвом учителя збагачувати словниковий запас.

10. У методиці існують протилежні погляди щодо доцільності аналізу художнього твору у школі. Названі факти доводять необхідність аналізу, КРІМ:

- а) первинне прочитання твору не завжди забезпечує належне розуміння його;
- б) первинне сприймання тексту відзначається вибіркоким характером;
- в) учні часто захоплюються фабулою твору;
- г) неповноцінно сприйнятий під час першого читання текст складає збіднене, а то й неправильне уявлення дітей про сам твір чи доробок автора;
- д) наслідком неуважного читання творів є байдужість до читання як виду діяльності взагалі.

11. Мистецтво аналізу художнього твору полягає насамперед у вирішенні названих завдань, КРІМ:

- а) викликати потребу в учнів розібратись у непомічених пластах і образах художнього твору;
- б) повернути до учнів твір новими гранями;

- в) здобути нові почуття й емоції внаслідок повторного перечитування окремих сцен і епізодів твору;
- г) захопити силою і глибиною думки митця;
- д) з'ясувати значення твору у доробку автора.

12. Мета шкільного аналізу художнього твору досягається через вирішення названих завдань, КРІМ:

- а) розкрити ідейно-художнє багатство літературного твору;
- б) навчити школярів самостійно розбиратися у літературі;
- в) розвивати читацький таланти школярів;
- г) піднести рівень читацької культури учнів;
- д) досягнути специфіку літературознавства як науки.

13. Моделюючи етапи роботи над художнім твором, учителю необхідно враховувати названі чинники, КРІМ:

- а) місце автора у літературному процесі;
- б) вікові й індивідуальні особливості учнів;
- в) родово - жанрову приналежність твору;
- г) особливості композиції твору;
- д) обсяг тексту твору.

14. Названі варіанти - усі основні принципи аналізу художнього твору в середній школі, визначені методикою викладання літератури на основі законів дидактики, КРІМ:

- а) принцип історизму;
- б) принцип науковості;
- в) принцип єдності змісту і форми;
- г) принцип національного виховання;
- д) принцип доступності;
- е) принцип емоційності.

15. Мета шкільного аналізу полягає в названих варіантах, КРІМ:

- а) розкрити ідейно-художнє багатство літературного твору;
- б) навчити школярів самостійно розбиратися у художньому творі;
- в) розвивати читацький таланти школярів;
- г) дати об'єктивну наукову оцінку твору;
- д) підносити рівень читацької культури школярів.

16. Навчити школярів бачити в художній літературі змалювання конкретної історичної дійсності, показати тісний зв'язок письменника з життям, з'ясувати, чим була викликана поява цього твору в контексті авторської творчості й історії літератури загалом забезпечить дотримання під час аналізу принципу:

- а) історизму;

- б) єдності змісту і форми;
- в) емоційності;
- г) доступності;
- д) науковості.

17. Усі шляхи аналізу художніх творів, що виробилися в учительській практиці, вимагають належного науково-методичного рівня, з метою забезпечення цілісного сприйняття виучуваних творів, повного, свідомого засвоєння їх морально-естетичних багатств, проте кожний з цих шляхів має свій підхід до аналізу твору, висуваючи як домінуючу одну з його сторін, ставить її в центр уваги. Установіть відповідність між шляхами аналізу художніх творів та їх домініантами:

а) пообразний;	1) робота над мовно-стилістичним багатством твору;	а)	
б) проблемно-тематичний;	2) виявлення особливостей побудови твору;	б)	
в) «за автором»;	3) розкриття проблем соціально-філософського, морально-етичного планів;	в)	
г) композиційний;	4) послідовний розгляд важливих частин сюжету твору;	г)	
д) мовно-стильовий;	5) засоби творення персонажів, їх характеристика;	д)	
	6) порівняння творів української і зарубіжної літератури за окремими спільними ознаками		

18. Спостереження над текстом художнього твору з метою добору матеріалу для характеристики образу персонажа, встановлення його структури, зокрема визначення провідних рис вдачі; з'ясування мотивів поведінки; виявлення використаних письменником прийомів творення образу – характерні прийоми для:

- а) пообразного шляху аналізу художнього твору;
- б) проблемно-тематичного шляху аналізу художнього твору;
- в) компаративного аналізу художнього твору;
- г) подієвого шляху аналізу художнього твору;
- д) мовно-стильового шляху аналізу художнього твору.

19. Здійснення індивідуальної, групової, порівняльної характеристики героїв виучуваного твору (усно чи письмово); зіставлення однотипних і контрастних характерів одного чи різних творів; з'ясування місця й значення дійової особи у

виучуваному творі, доробку письменника, в літературному процесі – характерні прийоми для:

- а) пообразного шляху аналізу художнього твору;
- б) проблемно-тематичного шляху аналізу художнього твору;
- в) компаративного аналізу художнього твору;
- г) подієвого шляху аналізу художнього твору;
- д) мовно-стильового шляху аналізу художнього твору.

20. Формулювання проблеми твору; створення навчальних ситуацій проблемного характеру; постановка проблемних запитань і завдань; організація дискусійних ситуацій; зіставлення змісту виучуваного твору і театральних вистав та кінофільмів, написаних за ним, або з однотемними творами інших мистецтв з метою з'ясування відмінностей у трактовці спільної проблеми – це специфічні прийоми:

- а) пообразного шляху аналізу художнього твору;
- б) проблемно-тематичного шляху аналізу художнього твору;
- в) компаративного аналізу художнього твору;
- г) подієвого шляху аналізу художнього твору;
- д) мовно-стильового шляху аналізу художнього твору.

Рекомендована література

Основна:

1. Пасічник Є. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах: навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти / Є. Пасічник – К.: Ленвіт, 2000. – С. 202 – 237;
2. Наукові основи методики літератури : навчально - методичний посібник / за ред. Н. Волошиної. – К. : Ленвіт, 2002. – С.50 – 105;
3. Ситченко А.Л. Методика навчання української літератури в загальноосвітніх закладах : навчальний посібник для студентів-філологів / А. Ситченко – К.: Ленвіт, 2011. – С. 90 – 113;
4. Токмань Г. Методика навчання української літератури в середній школі : підручник / Г. Токмань. – К.: ВЦ «Академія», 2012. – С. 137 – 144;

Допоміжна:

1. Бійчук Г. Читання як інтерактивний рефлексивний процес (на прикладі постмодерністських текстів) / Г. Бійчук // Дивослово. – 2008. – № 4. – С. 15 – 21.
2. Гладишева Л. Вироблення в учнів навичок якісного читання художніх творів / Л. Гладишева // Українська література в загальноосвітній школі. – 2003. – № 2. – С. 53 – 56.
3. Дроботько Н. Перевірка знання учнями тексту твору / Н. Дроботько // Дивослово. – 2002. – № 5. – С. 46 – 48.

4. Дятленко Т. Сучасний урок: основні вимоги, критерії ефективності. Конспект уроку як комунікативний феномен // Фахова практика вчителя-словесника : навчальний посібник / [О. Семенов, Л. Базиль, Т. Дятленко] / за ред. О. Семенов – Луганськ: Вид - во «Ноудж», 2011. – С. 128 – 305.

5. Косенко Н. Опорні схеми для аналізу літературних творів / Н. Косенко // Дивослово. – 2001. – № 4. – С. 55.

6. Крайнікова Т. Аналіз художніх творів / Т. Крайнікова. // Українська мова та література. – 2002. – № 17 – 19. – С. 17.

7. Лісовський А. Художня цілісність твору та його аналіз / А. Лісовський // Українська мова і література в середній школі. – 2003. – № 7. – С. 20 – 24.

8. Мірошніченко Л. Шляхи аналізу художнього тексту: класифікація, стисла характеристика / Л. Мірошніченко // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2001. – № 5. – С. 15 – 16.

9. Ситченко А. Ще раз про технології літературного аналізу / А. Ситченко // Дивослово. – 2003. – № 2. – С. 56 – 59.

10. Ситченко А. Тенденції розвитку методичної думки про аналіз художнього твору / А. Ситченко // Українська література в загальноосвітній школі. – 2006. – № 4. – С. 17 – 22.

ТЕМА 3.2. Специфіка вивчення в школі творів різних жанрів

Тема 3.2.1. Особливості вивчення епічних творів у школі

ПЛАН

1. Основні етапи роботи над епічним твором у середніх і старших класах школи.

2. Методичні прийоми і форми роботи з текстом епічного твору:

- складання плану;

- переказ твору та його види;

- прийоми розвитку творчої уяви школярів та активізації їх навчальної роботи під час роботи з текстом художнього твору. Наведіть приклади.

3. Організація і стимулювання домашнього читання різних за обсягом епічних творів.

4. Методичні форми і прийоми роботи над образом-персонажем. Наведіть конкретний приклад.

Ключові поняття: плани (простий, складний, звичайний, цитатний, комбінований); перекази (усний, близький до тексту, докладний, стислий, із зміною форми викладу, переказ-витяг і ті ж види письмового переказу).

Запитання і завдання до самостійної роботи:

1. Опрацюйте матеріал лекції і доповни новими фактами;
2. Опрацюйте рекомендовану літературу;
3. Випишіть особливості епосу як роду літератури (із словника літературознавчих термінів).
4. Випишіть у термінологічний словник і вивчіть визначення ключових понять.

5. Зробити ксерокопії запропонованих схем (переписати в робочий зошит):

- Косенко Н. Опорні схеми для аналізу літературних творів / Н. Косенко // Дивослово. – 2001. – № 4. – С. 55.

- Крайнікова Т. Аналіз художніх творів / Т. Крайнікова // Українська мова та література. – 2002. – № 17 – 19. – С. 17.

- Пахаренко В. Схема аналізу ліричного твору. Схема аналізу епічного і драматичного твору / В. Пахаренко // Українська мова та література. – 2001 – № 29 – 32 – С. 17.

Завдання для індивідуальної роботи:

1. Розробіть конспект уроку, де була б представлена робота над змістом оповідання (застосуй «слідом за автором» чи «пообразний» шлях аналізу) у 5 класі (Тема за бажанням студента). Конспект уроку здати на перевірку. Бути готовим до усного захисту методичного проекту.

Поміркуйте:

- Чому необхідно враховувати родово-жанрову приналежність твору під час його вивчення в школі?

- Навіщо потрібно враховувати особливості сприймання епічного твору учнями різних вікових категорій під час вивчення його в школі?

- Чи можна на належному науково-методичному рівні організувати й провести поглиблену роботу над художнім твором у школі, якщо він не прочитаний учнями?

- Сучасні методисти пропонують різні способи читацької діяльності учнів. Наскільки вони, на ваш погляд, ефективні?

Тестові завдання для самоконтролю

1. Здійснення індивідуальної, групової, порівняльної характеристики героїв виучуваного твору (усно чи письмово); зіставлення однотипних і контрастних характерів одного чи різних творів; з'ясування місця й значення дійової особи у виучуваному творі, доробку письменника, в літературному процесі – характерні прийоми для:

- а) пообразного шляху аналізу художнього твору;
- б) проблемно-тематичного шляху аналізу художнього твору;
- в) компаративного аналізу художнього твору;
- г) подієвого шляху аналізу художнього твору;
- д) мовно-стильового шляху аналізу художнього твору.

2. Формулювання проблеми твору; створення навчальних ситуацій проблемного характеру; постановка проблемних запитань і завдань; організація дискусійних ситуацій; зіставлення змісту вивчуваного твору і театральних вистав та кінофільмів, написаних за ним, або з однотемними творами інших мистецтв з метою з'ясування відмінностей у трактовці спільної проблеми – це специфічні прийоми:

- а) пообразного шляху аналізу художнього твору;
- б) проблемно-тематичного шляху аналізу художнього твору;
- в) компаративного аналізу художнього твору;
- г) подієвого шляху аналізу художнього твору;
- д) мовно-стильового шляху аналізу художнього твору.

3. Спостереження над розвитком сюжету з метою з'ясування своєрідності його побудови, вичленення особливостей групування образів-персонажів, причинно-наслідкових та інших зв'язків між подіями, розгалуженості на сюжетні лінії, способів сполучення їх в єдине ціле – художній твір – характерні прийоми для:

- а) пообразного шляху аналізу художнього твору;
- б) проблемно-тематичного шляху аналізу художнього твору;
- в) компаративного аналізу художнього твору;
- г) подієвого шляху аналізу художнього твору;
- д) мовно-стильового шляху аналізу художнього твору.

4. Спостереження над побудовою твору проводяться з метою з'ясування особливостей композиції; визначення ролі елементів сюжету й позасюжетних компонентів, а також різних способів викладу матеріалу у розкритті теми, зображенні типових характерів та обставин, вираженні ідеї – специфічні прийоми:

- а) пообразного шляху аналізу художнього твору;
- б) проблемно-тематичного шляху аналізу художнього твору;
- в) компаративного аналізу художнього твору;
- г) композиційного шляху аналізу художнього твору;
- д) мовно-стильового шляху аналізу художнього твору.

5. З'ясування ролі зображувально - виражальних засобів у створенні важливих художніх деталей і образів, сполучення деталей в образи, а їх - картини зображеної дійсності; виявлення індивідуальної особливості мови дійових осіб з метою складання

характеристики; встановлення лексико-стилістичних особливостей мови письменника, внеску його в розвиток літературної мови – все це специфічні прийоми:

- а) мовно-стильового шляху аналізу художнього твору;
- б) проблемно-тематичного шляху аналізу художнього твору;
- в) компаративного аналізу художнього твору;
- г) подієвого шляху аналізу художнього твору;
- д) пообразного шляху аналізу художнього твору.

6. У середніх класах, учні яких ще тільки починають опановувати вмінням аналізувати твори, володіють порівняно невеликим багажем знань із літератури, найчастіше застосовується:

- а) мовно-стильовий шлях аналізу художнього твору;
- б) проблемно-тематичний шлях аналізу художнього твору;
- в) компаративний шлях аналізу художнього твору;
- г) подієвий шлях аналізу художнього твору;
- д) пообразний шлях аналізу художнього твору.

7. Тільки для учнів 10-11 класів доступне вивчення художнього твору:

- а) мовно-стильовим шляхом аналізу художнього твору;
- б) проблемно-тематичним шляхом аналізу художнього твору;
- в) компаративним шляхом аналізу художнього твору;
- г) подієвим шляхом аналізу художнього твору;
- д) пообразним шляхом аналізу художнього твору.

8. Якість аналітико-синтетичної роботи з художнім твором у середній школі залежить не лише від майстерності вчителя, а й від ступеню сформованості в учнів відповідних умінь. Психологія твердить, що формування умінь та навичок проходить три основні фази. У запропонованих варіантах названі всі, КРІМ:

- а) усвідомлення завдання і способів його виконання;
- б) перші спроби самостійного застосування способів виконання завдання;
- в) оволодіння способами виконання завдання внаслідок багаторазового користування;
- г) збагачення засвоєного поняття новими ознаками й вироблення в учнів умінь користуватися цими поняттями практично.

9. Практичні вміння аналізувати художні твори успішно формуються за названих умов, КРІМ:

- а) опора на вміння, набуті школярами в попередніх класах;
- б) опора на вміння, набуті учнями в курсах суміжних предметів;
- в) знання структури кожного вміння, свідома настанова на оволодіння ними;

г) цілеспрямованість і системність у роботі;
д) уміння мають переважно синтетичний, складаються з часткових, простіших умінь.

10. Належний успіх у процесі формування вмінь аналізувати художній твір забезпечують названі показники, КРІМ:

а) системність;
б) цілеспрямованість;
в) методично правильна організація роботи;
г) інтелектуальні позитивні емоції (гостра зацікавленість, віра у свої сили, готовність переборювати труднощі, радість успіху тощо);
д) інтелектуально негативні емоції (нерішучість, байдужість тощо).

11. Уміння аналізувати художній твір вважається сформованим за такими показниками, КРІМ:

а) усі часткові, простіші уміння об'єднані в єдине ціле уміння;
б) учень вправно використовує їх у різноманітних навчальних ситуаціях;
в) учень при потребі вносить зміни, робить ходи, запозичені із інших умінь;
г) учень самостійно, без зовнішнього втручання виконує справи своїм шляхом;
д) учень потребує додаткових роз'яснень, указівок з боку вчителя, схем-алгоритмів, планів, пам'яток тощо.

12. Основними видами аналітико-синтетичної роботи із твором є названі, КРІМ:

а) спостереження над текстом твору;
б) переказ тексту твору;
в) читання тексту твору;
г) складання різних видів планів;
д) добір цитат.

13. У процесі первісного ознайомлення з текстом твору, яке включає читання твору та бесіду за його змістом, учні формують низку названих умінь, КРІМ:

а) попереднє уявлення про ідейну спрямованість твору;
б) глибоко усвідомлюють ідейно-художнє багатство твору;
в) початкові емоційно - естетичні враження;
г) уявлення про систему образів;
д) дізнаються про відображені автором події.

14. Аналіз епічного твору будується на повторному перечитуванні всього твору чи заздалегідь визначених найважливіших в ідейно-художньому плані уривків, ключових

епізодів. Повторно поглиблено перечитуючи твір, учні досягаю названих варіантів, КРІМ:

- а) глибше розуміють ідейну спрямованість твору;
- б) чіткіше встановлюють логічно - причинові зв'язки;
- в) усвідомлюють події, зображені у творі;
- г) з'ясовують характер конфлікту, який розвиває сюжет;
- д) визначають проблематику і художню своєрідність твору;
- е) механічно перечитують певні частини й епізоди, аби краще запам'ятати, уявити.

15. Під час аналізу епічного твору з особливою увагою повторно перечитуються окреслені епізоди з подальшим коментарем, КРІМ:

- а) характеризуються персонажі;
- б) визначаються сюжетні вузли твору;
- в) розкриваються певні проблеми;
- г) даються авторські ремарки-рекомендації щодо гри акторами ролей;
- д) змальовуються яскраві пейзажі;
- е) даються портрети дійових осіб.

16. У процесі аналізу персонажа увага зосереджується на його ролі в розвитку сюжету та композиції, а також засобах творення образу. У запропонованих варіантах названі всі, КРІМ:

- а) мова персонажа;
- б) риси характеру і вдачі в дії, тобто у вчинках, помислах, стосунках;
- в) внутрішній світ (думки, почуття, мрії тощо);
- г) самохарактеристика;
- д) перехресна характеристика;
- е) портрет;
- є) авторська характеристика;
- ж) пейзаж.

17. За допомогою названих видів роботи на уроці літератури учитель може з'ясувати рівень засвоєння учнями змісту епічного твору, КРІМ:

- а) детальний переказ тексту твору;
- б) система репродуктивних запитань?
- в) система запитань проблемного характеру;
- г) коментар ілюстративного матеріалу до тексту твору;
- д) елементи аналізу.

18. До якого уроку за календарно-тематичним планом 5 класу ви б взяли запропоновані слова як епіграф: «Історія – це

пам'ять народу, його свідомість і совість, засіб самоочищення, виховання прийдешніх поколінь»(з журналу)?

а) «І. Франко «Фарбований Лис». Образ Лиса, риси його характеру. Особливості літературної казки, її відмінність від народної»;

б) «В. Симоненко. «Цар Плаксій та Лоскотон». Цікава сторінка з життя митця. Казкова історія і сучасне життя. Характеристика дійових осіб твору»;

в) «Л. Глібов «Квіткове весілля». Алгоритичність образів поезії. Особливості поетичної мови письменника»;

г) «О. Сенатович «Малий Віз». Образ допитливого хлопчика Дмитрика. Значення історичного минулого для сучасності»;

д) «П. Тичина. Коротка розповідь про поета і край, де він народився. «не бував ти у наших краях!», «Блакить мою душу обвіяла...».

19. Який шлях аналізу обрав учитель під час роботи над оповіданням Є. Гуцала «Лось», провівши на уроці бесіду такого змісту:

- Уважно прочитайте уривок від слів «Шпичак давно вистежував за тим лосем...» до слів «... ні хвилі не вагався б». Як ви думаєте, чому автор про давні плани Шпичака вбити лося повідомляє нам аж наприкінці твору, а не на початку?

- У чому, на ваш погляд, полягає підступність Шпичака у ставленні до своїх же племінників?

- Яким постає перед нами дядько Шпичак відразу після фатального пострілу в безборонного звіра? Чому на його обличчі відбуваються протилежні переживання, а його настрої не є чітко визначеним?

- Чи розкаюється Шпичак у скоєному? Якщо так, то чи широко, чи з якоїсь шкурницької причини?

- Чи сподобався вам дядько Шпичак? Чи хотіли б ви бути на нього схожими у дорослому житті? Чому?

а) пообразний;

б) проблемно-тематичний;

в) композиційний;

г) мовностильовий;

д) компаративний.

20. Учитель літератури на уроці поглибленої роботи над оповіданням С. Черкасенка «Маленький горбань» колективно із учнями заповнили текстуальну таблицю. Застосувавши такий вид роботи, учитель реалізував названі варіанти мети уроку, КРІМ:

Риси зовнішності Павлика	Внутрішні душевні якості Павлика
«страшний, химерний горб», «невеличка рідковолоса голівка», «глибокі, променисті, розумні очі», «журні сині очі»	«чудове серце», «поважна, повчальна мова», «думки лагідні», «серце чуле до всяких пригод, що траплялися створінням малим та беззахисним»

- а) учні поглиблено перечитали текст твору;
- б) охарактеризували образ головного героя оповідання;
- в) зіставили зовнішність і внутрішній світ персонажа;
- г) простежили за одним із засобів творення персонажа у епічному творі;
- д) засвоїли поняття «художній образ-персонаж» в цілому.

21. На матеріалі якого твору доцільно розглянути поняття «історична повість, сюжет»:

- а) Г. Тютюнник «Климко»;
- б) М. Стельмах «Гуси-лебеді летять»;
- в) І. Франко «Захар Беркут»;
- г) Т. Шевченко «Тополя».

22. На матеріалі якого твору доцільно розглянути поняття «автобіографічна повість»:

- а) Г. Тютюнник «Вир»;
- б) М. Стельмах «Гуси-лебеді летять»;
- в) І. Франко «Захар Беркут»;
- г) Т. Шевченко «Тополя»;
- д) А. Чайковський «За сестрою».

23. Який із перерахованих етапів не є етапом вивчення епічного твору:

- а) підготовка до сприйняття;
- б) читання твору;
- в) навчальна пауза;
- г) аналіз твору.

24. Який із перерахованих прийомів є прийомом вивчення епічного твору:

- а) усне малювання;
- б) читання напам'ять;
- в) режисерський коментар;
- г) акторський коментар.

Рекомендована література

Основна:

1. Пасічник Є. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах : навчальний посібник для студентів

- вищих закладів освіти / Є. Пасічник. – К.: Ленвіт, 2000. – С. 202 – 237;
2. Наукові основи методики літератури : навчально - методичний посібник / за ред. Н. Волошиної. – К.: Ленвіт, 2002. – С. 50 – 105;
 3. Ситченко А.Л. Методика навчання української літератури в загальноосвітніх закладах : навчальний посібник для студентів-філологів. / А. Ситченко – К.: Ленвіт, 2011. – С.90 – 113,;
 4. Токмань Г. Методика навчання української літератури в середній школі: підручник / Г. Токмань. – К.: ВЦ «Академія», 2012. – С.137 – 144;
- Допоміжна:**
1. Дятленко Т. Сприймання пейзажу в прозовому творі старшокласниками: психологічні особливості/Т. Дятленко // Українська література в загальноосвітній школі -2003. - №8. - С. 5-10.
 2. Дятленко Т. Схема-алгоритм як ефективний засіб аналізу літературного пейзажу у прозовому творі /Т. Дятленко// Українська література в загальноосвітній школі. - 2006. - №4. – С.22-24.
 3. Жила С. «... Як ластівки перед відлетом...». Вивчення новели В. Стефаника «Камінний хрест» у взаємозв'язку з кіномистецтвом. 10 клас. /С.Жила// Українська література в загальноосвітній школі. – 2007. - №2. – С.22-24.
 4. Жила С. Творчі підходи до роботи над заголовком художнього твору/С.Жила// Українська література в загальноосвітній школі. – 2012. - №2. – С. 39-43.
 6. Ситченко А. Формування в підлітків умінь подієвого аналізу художнього твору/А.Ситченко // Українська література в загальноосвітній школі. - 2004.-№2.-С.14-19.
 7. Ситченко А. Формування в підлітків умінь пообразного аналізу художнього твору (5-6 класи) /А. Ситченко // Українська література в загальноосвітній школі. -2004.-№3.-С.12 - 16.
 8. Ситченко А. Формування в учнів умінь проблемно-тематичного аналізу художнього твору /А. Ситченко // Українська література в загальноосвітній школі. - 2004. -№4. - С.22 - 25.
 9. Ситченко А. Морфологічний аналіз художнього твору. /А. Ситченко // Українська література в загальноосвітній школі. – 2005. - №12. – С.11-13.
 10. Соловйова Н. До питання психологічної характеристики героя в літературному творі (літературознавчий аспект)/Н. Соловйова // Українська література в загальноосвітній школі. – 2006. - № 6. – С. 5 - 9.
 11. Токмань Г. Шкільний аналіз художнього твору/Г.Токмань // Дивослово. - 2001. - №10. - С. 22-26.

12. Токмань Г. Якщо мій досвід знадобиться ... Шкільний аналіз літературних творів, зокрема епічних .../ Г. Токмань // Урок української. – 2005. - №1-2. – С. 35-39.

Тема 3.2.2. Особливості вивчення ліричних творів у школі

ПЛАН

1. Основні етапи роботи над ліричним твором у середніх і старших класах школи. Доберіть приклади.

2. Методичні прийоми і форми роботи над ліричним твором. Продемонструйте на конкретному прикладі.

3. Оглядове вивчення лірики у старших класах школи.

Ключові поняття: ліричний твір та його види, усне малювання, настрої ліричного героя, емоційна наснаженість твору, емоційність уроку, віршовий розмір, мотиви лірики.

Запитання і завдання до самостійної роботи:

1. Опрацювати матеріал лекції і доповнити новими фактами;
2. Опрацювати рекомендовану літературу;
3. Виписати особливості лірики як роду літератури (із словника літературознавчих термінів).

4. Поповнити власну методичну бібліотечку розробками вчителів-практиків за темою практичного заняття.

5. Випишіть у термінологічний словник і вивчіть визначення ключових понять.

Завдання для індивідуальної роботи:

1. Змодельуйте структуру й складіть за нею конспект уроку вивчення ліричного твору (клас і тема за вибором студента), бути готовим захищати методичний проект перед аудиторією, здати його на перевірку. Уведіть елементи нестандартності.

Поміркуйте:

- Чому необхідно враховувати родово - жанрпову приналежність твору під час його вивчення в школі?

- Навіщо потрібно враховувати особливості сприймання ліричного твору учнями різних вікових категорій під час вивчення його в школі?

- Чи можна на належному науково-методичному рівні організувати й провести поглиблену роботу над художнім твором у школі, якщо він не прочитаний учнями?

- Сучасні методисти пропонують різні способи читацької діяльності учнів. Наскільки вони, на ваш погляд, ефективні?

Тестові завдання для самоконтролю

1. Готуючи п'ятикласників до сприймання поезій «Садок вишневий коло хати», «За сонцем хмаронька пливе...» Т. Шевченка, учителю необхідно виконати запропоновані види роботи, КРІМ:

- а) пригадати відомості про Україну часів Т. Шевченка;
- б) розкрити історії виникнення названих поезій, короткі біографічні відомості цього періоду;
- в) прочитати і прокоментувати прислів'я і приказки про рідний край;
- г) прослухати «Садок вишневий коло хати» (хор) Я. Степового;
- д) відтворити настрої пейзажних поезій, описати власні відчуття, викликані художнім словом.

2. Елементи аналізу ліричного твору доцільно застосувати після виконання названих операцій, КРІМ:

- а) підготовчої роботи до сприймання тексту поезії;
- б) виразного читання поезії вчителем чи заздалегідь підготовленим учнем;
- в) словникової роботи;
- г) бесіди на сприймання поезії учнями;
- д) творчих усних чи письмових робіт.

3. Сприймання і розуміння учнями ліричних творів зумовлюється багатьма названими факторами, КРІМ:

- а) особливостями ліричного твору;
- б) музичним супроводом;
- в) загальним розвитком учнів, їхнім життєвим досвідом;
- д) характером ідейного змісту твору.

4. Важлива роль у вивченні лірики належить живому слову вчителя, який здійснює названі види роботи, КРІМ:

- а) готує учнів до сприймання ліричного твору; допомагає розібратися в поезії;
- в) спрямовує увагу учнів на певні художні деталі;
- г) узагальнює розрізнені враження в єдине ціле;
- д) самостійно аналізує ідейно-художній зміст ліричного твору.

5. Аналізувати ліричний твір – це значить навчити учнів виконувати названі операції, КРІМ:

- а) заглиблюватися в його поетичні образи;
- б) спостерігати, як вимальовуються одна за одною картини;
- в) спостерігати за зміною почуттів, настроїв ліричного героя;
- г) з'ясувати, що донести поет до читача;
- д) визначити характер мови вірша і як вона виражає авторську ідею;

е) ритмічно і образно переказувати поетичний твір.

6. Названі умови є основними з-поміж тих, що забезпечують емоційність аналізу ліричного твору, КРІМ:

а) виразність першого читання тексту;

б) естетичне сприймання художнього твору;

в) емоційність мовлення вчителя;

г) розгляд картин, які несуть найбільше емоційне навантаження;

д) розкриття краси поетичного слова, з'ясування засобів його вираження;

е) перекази, близькі до тексту твору;

є) належний рівень літературно-естетичної підготовки учнів, їх здатність відчувати різні емоції;

ж) практичне освоєння засобів художньої мови і формування вмінь поетично висловлювати свої думки.

7. Установіть відповідність:

Види лірики за структурою і способом організації матеріалу	Визначення	
1. Рефлексійно - виразальна	А. Почуття і враження, зумовлені якоюсь подією, епізодом чи спогадом	1 -
2. Розповідна	Б. Зображення природи, портрети людей, з приводу яких висловлені почуття і роздуми	2 -
3. Описова	В. Своєрідні монологи, в яких висловлені почуття і звернення, послання і заклики	3 -

8. Особливість технологізованого аналізу (за А. Ситченком) полягає в тому, що для проведення певної пізнавальної операції:

а) учитель застосовує систему методів і прийомів роботи над текстом твору;

б) учням пропонується операційна, спонукальна схема (алгоритм) розумових дій, послідовне виконання яких неухильно приводить до запланованих учителем наслідків;

в) учням пропонується описова, пояснювальна, вербальна карта шляхів розв'язання задачі;

г) учень уважно перечитує твір із метою якнайглибшого проникнення у підтекст твору.

9. «Мати – найдорожча у світі людина. До неї син і донька йдуть зі своїми радощами й болями, сумнівами й успіхами, помилками й образами. З нею можна порадитися, поділитися турботами, покаятися їй у гріхах. Материнська любов і ласка безмежні і

всепрощаючі. Вона любить свою дитину такою, як вона є: успішну, розгублену, творчу, працьовиту, і навпаки. Матерів не вибирають, як рідний край і рідну землю. Мати піде на будь-яку самопожертву заради щастя і добра своєї дитини. Це добре знав і усвідомлював В. Симоненко, такою рідною і близькою була для нього мати – Ганна Федорівна Симоненко – Щербань, людина з щирою поетичною душею, закохана в народну пісню, проста селянка, яка зуміла передати все це своєму єдиному синові, виховуючи його за мудрими заповідями народної педагогіки. Природа щедро наділила Ганну Федорівну: був у неї зошит «Перлини поміж людей», куди записувала прислів'я, приказки, перекази й легенди, почуті у рідних Біївцях, дещо з того зошита склала й сама. Мати завжди була для поета світлим образом, джерелом мудрості людської, турботи й турбог. Такою вона й увійшла у поезію Василя Симоненка.

Таким вступним словом можна підготувати семикласників до сприймання поезії:

- а) В. Симоненка «Лебеді материнства»;
- б) В. Симоненка «Ти знаєш, що ти – людина?»;
- в) В. Симоненка «Пісня про рушник»;
- г) В. Симоненка «Два кольори».

10. «Рушник – оберіг, з яким в українців пов'язане все – від народження до останнього шляху: на рушнику подавали найдорожчому гостеві хліб-сіль, ним перев'язували молодят на весіллі, рушниками прикрашали ікони, з рушником проводжали людину в останню путь, вирушаючи в далеку дорогу, українці неодмінно брали із собою рушник, який був не просто шматочком тканини, а справжнім оберегом, який, на думку наших предків, і оберігав, і захищав, і приносив щастя. Мати, вишиваючи рушник червоними і чорними нитками, готувала дитину до тяжких життєвих доріг, вірила, що завжди буде людиною. Приписували українці рушникові чудодійну силу і свято вірили в це. Саме про такі сили рушника і йдеться у творі». **Таке пояснення вчителя доцільно провести під час аналізу поезії:**

- а) Симоненка «Лебеді материнства»;
- б) В. Симоненка «Ти знаєш, що ти – людина?»;
- в) А. Малишка «Пісня про рушник»;
- г) Д. Павличка «Два кольори»;
- д) Б. Олійник «Сива ластівка».

11. «На полотні бачимо куточок подвір'я та стареньку хату під солом'яною покрівлею. Тут наприкінці довгого літнього дня зібралася селянська сім'я: молоді батьки, їхній синочок і старий дід.

Малюк, мабуть, ненароком розбив горщика. Першим порухом батька було покарати сина за шкоду. Лагідним жестом мати заступається за малого. Заспокоєний нею батько в одну руку бере люльку, а другою тягнеться до сина, щоб його приголубити. Під ногами в людей крутиться цікавий до всього дворовий пес.

Неподалік на призбі сидить і гріється у промінні призахідного сонця сивий дідусь. Він заглиблений у свої думки і не дослухається до того, що відбувається на подвір'ї.

Картина «Селянська родина» знаходиться у Державному музеї Т. Шевченка в Києві. Полотно невелике за розміром, але значне за змістом» (За Д.Степовиком).

Саму картину Т.Г.Шевченка «Селянська родина» і коментар до неї можна використати у процесі аналізу поезії:

- а) Т. Шевченка «За сонцем хмаронька пливе»;
- б) Костянтини Малицької «Чом, чом, чом, о земле ти моя...»;
- в) Т. Шевченка «Садок вишневий коло хати»;
- г) Олени Пчілки «Сосонка»;
- д) В. Симоненко «Лебеді материнства».

12. Під час аналізу поезії В. Симоненка «Лебеді материнства» необхідно пояснити семикласникам символічні образи вірша. Укладіть словник символів:

- а) Мати - _____;
- б) Лебеді _____;
- в) Тополя - _____;
- г) Верба - _____;
- д) Півні - _____.

Рекомендована література

Основна:

1. Пасічник Є. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах: Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти./ Євген Пасічник - К.: Ленвіт, 2000. – С. 302 - 309;
2. Наукові основи методики літератури: навчально-методичний посібник./ За ред. Н. Волошиної. – К.: Ленвіт, 2002. – С.50 – 105;
3. Ситченко А. Методика навчання української літератури в загальноосвітніх закладах: навчальний посібник для студентів-філологів./ Анатолій Ситченко – К.:Ленвіт, 2011. - С.118 - 138;
4. Токмань Г. Методика навчання української літератури в середній школі: підручник/ Г. Токмань. – К.: ВЦ «Академія», 2012. – С.156 - 164;

Допоміжна:

1. Андрусенко В. Чи здатні ви до співпереживання? Про специфіку аналізу лірики в школі/ В. Андрусенко // Українська мова і література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2008. – № 1. – С. 36-48.
2. Беценко Т. Філологічний аналіз художнього тексту (на прикладі поезії В.Стуса «На колимському морозі калина»)/ Т. Беценко// Українська література в загальноосвітній школі. – 2012. - №1. – С.14 – 18.
3. Бойко О. Невянучий сад поезій Ліни Костенко (інноваційний урок)/ О. Бойко // Дивослово. – 2010. - №8. – С.16-20
4. Волощук Є., Бігун Б. Чи треба аналізувати лірику?/ Є. Волощук, Б. Бігун // Всесвітня література та культура в навчальних закладах України. - 2001. - №6 – С.2-4.
5. Маринчук І. Так ніхто не кохав. Урок-лінгвістичне дослідження інтимної лірики В.Сосюри. 10 клас./І. Маринчук // Українська мова та література. – 2005. - №12. – С.15.
6. Назаренко О. До Лесі по науку любові (Урок-диспут за інтимною лірикою поетеси)/ О. Назаренко. // Дивослово. – 2006. - №7. – С.13-16.
7. Одинець І. Слово, що кличе здобути Волю. Вивчення Державного Гімну України в середній школі/ І. Одинець. // Українська література в загальноосвітній школі. – 2005. - №8. – С. 9-17.
8. Погрібняк Ю. Ліки від забуття (Конспект уроку за поемою М.Вороного «Євшан-зілля», 8 клас)/ Ю.Погрібняк // Українська література в загальноосвітній школі. – 2005. - №3. – С.28-31.
9. Плис Л. Вчити розуміти мову поезії / Л.Плис Всесвітня література та культура в навчальних закладах України. - 2001. - №11. – С.23-26.
10. Семчук Д. Текст як шифр (текстуальний аналіз ліричного твору В.Стуса «На колимському морозі калина»/ Д. Семчук // Українська мова і література в школі. – 2006. - №6. – С.27-29.
11. Ситченко А. Вивчення ліричного твору: аспекти технології / А .Ситченко // Українська література в загальноосвітній школі. – 2001. - № 4. – С. 41 – 44.
12. Ситченко А. До проблеми шкільного аналізу ліричного твору/ А. Ситченко // Дивослово. – 2004. - № 6. – С. 15 – 20.
13. Токмань Г. Цілісність сприйняття ліричного твору. Текстуальний аналіз. Методика вивчення віршування/ Г. Токмань // Дивослово.- 2003.- №1. – С.46 - 50.

Тема 3.2.3. Специфіка вивчення драматичних творів

ПЛАН

1. Основні етапи роботи над драматичним твором у середніх і старших класах школи.
2. Організація читання драматичного твору.
3. Методичні прийоми і форми роботи над текстом драматичного твору.

Ключові поняття: дія, ява, акт, картина, ремарки, оповідач, розповідь, переказ, інсценізація, мова автора, мова дійових осіб, драматичний конфлікт, види драматичних творів

Запитання і завдання для самостійної роботи:

1. Опрацюйте матеріал лекції і доповніть новими фактами.
2. Опрацюйте рекомендовану до практичного заняття літературу.
3. Випишіть особливості драми як роду літератури (із словника літературознавчих термінів, словник – за вибором студента).
4. Зробіть огляд періодичних фахових видань і поповніть власну методичну бібліотеку розробками вчителів - практиків за темою практичного заняття.
5. Випишіть у термінологічний словник і вивчіть визначення ключових понять.

Законспекуйте статті :

- Івахненко Т. Деякі методичні аспекти вивчення конфлікту драматичного твору у середній школі/ Т. Івахненко // Українська література в загальноосвітній школі. –2005. – №2. – С.52–55.

- Івахненко Т. Методичні шляхи, форми і прийоми вивчення драматичного твору / Т. Івахненко// Українська література в загальноосвітній школі. – 2005. – №3. – С.5– 9.

- Івахненко Т. Специфіка аналізу драматичного способу літературного зображення/ Т. Івахненко // Українська література в загальноосвітній школі. – 2005. – №8. – С.40–43.

- Бондаренко Ю. Художній конфлікт як предмет вивчення в процесі шкільного аналізу літературного твору/ Ю. Бондаренко // Українська література в загальноосвітній школі. – 2011. - №6. – С. 40-41.

Завдання для індивідуальної роботи:

1. Змодельуйте структуру й складіть за нею конспект уроку вивчення драматичного твору (клас і тема за вибором студента), бути готовим захищати методичний проект перед аудиторією, здати його на перевірку. Уведіть елементи сучасних інновацій.

Поміркуйте:

- Як ви вважаєте, чому у нині чинних програмах з української

літератури для загальноосвітніх шкіл для текстуального вивчення винесена відносно невелика кількість драматичних творів?

- Чому драматичні твори не вивчаються у 5-7 класах? Чим це зумовлено?

- Які шляхи аналізу пропонують методисти застосувати під час роботи над драматичними творами? Чому?

- Яким чином можна представити на уроці вивчення драматичного твору роботу драматичного гуртка?

- Якими критеріями будете керуватися, обираючи епізод для інсценування на уроці вивчення драматичного твору?

- Які методичні шляхи, форми і прийоми вивчення драматичного твору пропонують сучасні методисти?

- Які літературознавчі поняття опановують учні під поглибленого вивчення драматичних творів у школі? Простежте за анотаціями чинних програм.

- Які взаємозв'язки у викладанні двох літератур можна використати при вивченні драматичних творів?

- Іван Кочерга стверджував, що ні тема, ні сюжет, якими б вони не були актуальними чи виразними, не врятують безконфліктну п'єсу. Погодьтеся чи заперечте думку драматурга, спитайтеся при цьому на теоретико-літературні відомості про драму як рід літератури.

- Поясніть, чому драматичні твори вважаються найбільш складаними для сприймання школярами?

Тестові завдання для самоконтролю

1. У драматичних творах авторські характеристики :

- а) зводяться до скупих ремарок;
- б) розкривають вдачу героя, його внутрішній світ;
- в) умотивовують поведінку персонажів;
- г) допомагають читачу усвідомити особливості стосунків між персонажами;
- д) формують ставлення читача до конкретного літературного персонажа.

2. Зміст у драматичному творі розгортається у такому вигляді, КРІМ:

- а) діалогів;
- б) монологів;
- в) розповіді від сторонньої особи-спостерігача;
- г) полілогів;

д) авторської розповіді.

3. Сприймання драматичного твору учнями середньої шкільної ланки ускладнюється названими чинниками, КРІМ:

- а) відсутністю розгорнутої авторської мови;
- б) відсутністю описів;
- в) недостатнім рівнем літературної освіченості;
- г) наявністю ремарок.

4. Драма як літературний рід володіє специфічним змістом, сутністю якого є:

- а) розповідь про вигадані, часом фантастичні події;
- б) розповідь про реальні події, свідком чи учасником яких був оповідач;
- в) відображення почуттів і переживань особистості, викликані спогляданням певних об'єктів дійсності;
- г) віддзеркалення суперечностей дійсності через конфліктні стосунки людей та їх індивідуальні долі.

5. Найважливішим способом розкриття авторського задуму у драматичному творі є:

- а) передача почуттів і вражень через художні образотворчі засоби;
- б) змалювання образів-персонажів у стосунках зі світом;
- в) висловлювання героїв і розташування, співвідносність частин твору;
- г) вираження ставлення до описаних подій через ліричні відступи.

6. Найважливішою змістовою категорією в драмі виступає:

- а) конфлікт;
- б) почуття;
- в) враження;
- г) розповідь;
- д) опис.

7. Найважливіший для повноцінного сприймання учнями етап вивчення драматичного твору – це:

- а) робота зі списком дійових осіб;
- б) з'ясування і переказ перепитій конфлікту;
- в) переказ фабули;
- г) з'ясування внутрішнього світу дійових осіб;
- д) визначення авторського «Я» за ремарками.

8. Конфлікт драматичного твору зумовлює:

- а) авторське ставлення до героїв;
- б) тематику пейзажів;

- в) спрямування та ритм сюжетного розвитку драми;
- г) розв'язку твору;
- д) індивідуальний авторський стиль.

9. Традиційно конфлікти драми за їх змістом, емоційним загостренням і забарвленням розподіляють на названі варіанти, КРІМ:

- а) трагічні;
- б) комічні;
- в) власне драматичні;
- г) пригодницькі.

10. Специфіку драми як роду літератури визначають названі чинники, КРІМ:

- а) характер конфлікту;
- б) способи сюжетної організації;
- в) драматичне повіствування;
- г) мовні характеристики дійових осіб;
- д) побудова дії;
- е) присутність автора.

11. Досліджуючи конфлікт драматичного твору на уроці літератури, доцільно виконати названі види роботи, КРІМ:

- а) розкрити індивідуальний авторський стиль;
- б) простежити розвиток сюжету;
- в) підвести школярів до усвідомлення мотивів, що стоять за словами і вчинками героїв;
- г) виявити своєрідність авторського задуму;
- д) з'ясувати моральну позицію письменника.

12. Аналізуючи з учнями драматичний твір, учитель мусить завжди пам'ятати, що специфіка драми як літературного роду полягає в названих чинниках, КРІМ:

- а) вона призначена для постановки на сцені, що з цим пов'язана літературна форма драми;
- б) позиція автора тут прихована більше, ніж у творах інших родів, її виявлення потребує від читача уваги та роздумів;
- в) необхідно зрозуміти й відчути, що приховується за словами і вчинками в душі кожної із дійових осіб;
- г) читач драми повинен мати розвинену й різнобічну уяву, як відтворюючу, так і творчу;
- д) без перегляду вистави не можливо повноцінно сприйняти власне драму.

13. Особливість образів-персонажів драматичного твору виражається в названих чинниках, КРІМ:

а) людина зображується в таких умовах, які потребують особливого напруження всіх її внутрішніх сил і тому найбільш повно виявляють характер;

б) характер конфлікту – це та пружина, що одночасно рухає дію і виявляє характер дійових осіб;

в) кожен драматичний образ має наскрізну дію, яка й зумовлює його поведінку, стосунки з іншими персонажами, життєві принципи;

г) їх цеглинка за цеглинкою моделює, описує автор-оповідач.

14. Наскрізна дія Наталки Полтавки за однойменною п'єсою І. Котляревського полягає в тому, що:

а) вона повсякчас діє, демонструє твердість власних переконань, рішуче й наполегливо бореться за свої почуття і досягає щастя;

б) вона оптимістично сприймає людей і світ, у якому живе;

в) вона морально стійка, чиста і багата натура;

г) уміє любити й чекати;

д) уособлює найкращі риси українських дівчат.

15. Зовнішній конфлікт драматичного твору проявляється у:

а) наявності конфлікту протилежних сил;

б) у психологічній боротьбі героя із самим собою;

в) у протидії персонажа іншим героям чи обставинам;

г) у швидкому розгортанні сюжету, який обмежений у часі і просторі;

д) у невеликій кількості персонажів.

16. У композиції драматичного твору своєрідну роль відіграють ремарки – авторські пояснення, що супроводять основний текст, а отже:

а) вказують на час і обстановку дії, вік, зовнішній вигляд, психологічний стан, вчинки дійових осіб;

б) орієнтують драматичний твір на театр як вид мистецтва;

в) виділені в тексті іншим шрифтом;

г) розраховані на режисерів, постановників, акторів.

17. У драматичному творі характер персонажів розкривається через такі показники, КРИМ:

а) через вчинки;

б) через портретну авторську характеристику;

в) через зіткнення однієї дійової особи з іншими персонажами;

г) через самохарактеристику (монологи);

д) через взаємохарактеристику.

18. Первинне ознайомлення із текстом драматичного твору у середніх класах методисти радять провести як:

а) читання вголос;

- б) читання мовчки;
- в) перегляд вистави в театрі;
- г) перегляд кінофільму;
- д) читання вголос із коментарем.

19. Конфлікт драматичного твору, як правило, завершується у:

- а) розв'язці;
- б) кульмінації;
- в) експозиції;
- г) пролозі;
- д) епілозі.

20. З якого класу в чинну програму з української літератури вводиться поняття про драматичний твір:

- а) 5 класу;
- б) 6 класу;
- в) 7 класу;
- г) 8 класу;
- д) 9 класу.

21. До народної драми відносять:

- а) балади;
- б) весілля;
- в) легенди;
- г) перекази.

22. Під час аналізу драматичного твору з метою спостереження за розвитком конфлікту найчастіше використовують:

- а) пообразний шлях;
- б) компаративний шлях;
- в) мовно-стильовий шлях;
- г) подієвий, «слідом за автором» шлях.

Рекомендована література

Основна:

1. Пасічник Є. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах: Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти./ Євген Пасічник - К.: Ленвіт, 2000. – С. 310 - 315;
2. Наукові основи методики літератури : навчально - методичний посібник./ За ред. Н. Волошиної. – К.: Ленвіт, 2002. – С.50 – 105;
3. Ситченко А. Методика навчання української літератури в загальноосвітніх закладах: навчальний посібник для студентів-філологів./ Анатолій Ситченко – К.:Ленвіт, 2011. - С.114 - 117;
4. Токмань Г. Методика навчання української літератури в середній школі: підручник/ Г.Токмань. – К.: ВЦ «Академія», 2012. – С.165 - 169;

Допоміжна:

1. Бондаренко Ю. Концептуально-жанровий аналіз літературного твору в школі (на матеріалі комедії М.Куліша «Мина Мазайло») / Ю. Бондаренко // Українська література в загальноосвітній школі. – 2012. - №3. – С.13-16;
2. Герус Л. Використання проєктивної технології підчас вивчення "Лісової пісні" Лесі Українки / Л.Герус // Українська мова та література. – 2005. – №7. – С.23–24.
3. Гордієнко О. Методична система вивчення драматичних творів зарубіжної літератури у взаємозв'язку з українською у 8 - 11 класах / О.Гордієнко. // Українська література в загальноосвітній школі. – 2006. - № 1. – С. 40 - 45.
4. Гудзенко Л. Нетрадиційні творчі роботи старшокласників (коли вивчається драматичний твір) / Л. Гудзенко // Дивослово. – 2004. – № 10. – С. 20 – 23.
5. Заїка О. Яке воно – справжнє кохання? Матеріали до уроку-диспуту в 10-му класі за «Лісовою піснею» Лесі Українки / О.Заїка // Українська мова та література. – 2006. - № 9. – С. 23 - 24.
8. Коваль А. Елементи дослідницької роботи на уроці літератури (Драма «Украдене щастя» І.Франка) / А.Коваль // Дивослово. – 2006. - № 9. – С. 42 - 44.
9. Ситченко А. Особливості аналізу драматичного твору в школі / А. Ситченко // Українська мова і література в школі. – 2004. – №5. – С. 24–26.
10. Шевченко З. Вивчення драматургії І. Карпенка-Карого в 10 класі середньої школи / З.Шевченко// Українська мова і література в школі. – 2002. – №8. – С. 25–27.

Тема 3.2.4. Особливості вивчення окремих фольклорних жанрів у загальноосвітній школі

ПЛАН

1. Методика роботи над казкою, прислів'ями, приказками, загадками.
2. Особливості вивчення байки в школі.
3. Специфіка вивчення історичних пісень, дум, балад на уроках української літератури.

Ключові поняття: оповідач, складання оповідання, складання казки, розповідь, переказ, інсценізація.

Запитання і завдання до самостійної роботи:

1. Опрацюйте матеріал лекції й доповніть її новими фактами.

2. Визначіть за чинними шкільними програмами з української літератури фольклорні твори, що пропонуються для текстуального читання у середніх та старших класах.

3. Випишіть у термінологічний словник і вивчіть визначення ключових понять.

4. Зробіть огляд періодичних фахових видань і поповнити власну методичну бібліотечку розробками уроків за темою практичного заняття.

5. Розробіть конспект уроку: вивчення фольклорного твору у школі (клас, тема на вибір).

Законспекуйте статті:

- Головецька Н. Українські народні легенди 5 кл. /Н.Головецька // Українська література в загальноосвітній школі. – 2010 - № 9 – С. 29 – 32.

- Головецька Н. Витвори народної мудрості. Українські народні казки 5 клас/Н.Головецька. // Українська література в загальноосвітній школі. – 2010 - № 10 – С. 19 – 22.

- Дятленко Т. Фахова практика вчителя-словесника: навчально-методичний посібник/ О.Семенов, Л.Базиль, Т.Дятленко – Луганськ: Вид - во «Ноулідж», 2011. – С. 250 – 291.

- Жила С. Українській пісні колись Україна повинна поставити пам'ятник і за зміст, - і за музичні мотиви. Фольклорні і методичні матеріали до вивчення ліричної пісні в школі/С.Жила. // Українська література в загальноосвітній школі. – 2010 - № 6 – С. 23 – 27; № 9 – С. 24 - 26; № 10 – С. 16 – 17.

- Уліщенко В. Формуючи етнокультурну картину світу. (Діалогічне вивчення народних пісень і дум)/В.Уліщенко // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях, колегіумах. – 2010. – №11-12. – С.53 - 63.

- Антоняк С. Пісня і праця – величі дві сили! Інтегрований урок-дослідження у 6 класі. Пісні літнього циклу: жнивварські пісні/С.Антоняк // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях, колегіумах. – 2011. – №7-8. – С.30 - 33.

Поміркуйте:

- Чим керувалися укладачі шкільної програми з української літератури, коли для учнів 5-го класу для текстуального опрацювання вводили народні та літературні казки, загадки, прислів'я та приказки?

- Знання яких предметів забезпечать повноцінне сприймання восьмикласниками українських народних дум «Самійло Кішка», «Маруся Богуславка», «Буря на Чорному морі»?

- Назвіть критерії добору фольклорних творів для текстуального вивчення в школі на уроках української літератури.

Завдання для індивідуальної роботи:

1. Змодельуйте структуру й складіть за нею конспект уроку вивчення фольклорного твору (клас і тема за вибором студента), бути готовим захищати методичний проект перед аудиторією, здати його на перевірку. Уведіть елементи сучасних інновацій.

Тестові завдання для самоконтролю

1. Усі названі риси притаманні фольклорним творам, КРІМ:

- а) невеликий обсяг тексту;
- б) доступність змісту;
- в) захопливий сюжет;
- г) використання художньо-зображувальних засобів мови;
- д) барвистість;
- е) виразність;
- є) ритмічність;
- ж) легкість для запам'ятовування.

2. Який специфічний жанр фольклору обов'язково передбачає слухача:

- а) казка;
- б) дума;
- в) веснянка;
- г) міф;
- д) притча.

3. Повноцінне сприймання якого фольклорного твору обов'язково потребує мелодію:

- а) легенда;
- б) преказ;
- в) пісня;
- г) драма;
- д) притча.

4. Який фольклорний твір не можна повноцінно сприйняти без музичного супроводу й речитативу:

- а) історична пісня;
- б) легенда;
- в) колискова пісня;
- г) міф;
- д) дума.

5. Якщо оповідач не подбає про збереження художньо-стильових особливостей, якщо розповідь сюжету буде зводитися до простого відтворення загальної канви події без зображення

повного художнього колориту, свою естетичну силу і привабливість утратить:

- а) коломийка;
- б) легенда;
- в) казка;
- г) дума;
- д) пригуча.

6. Поняття про легенду як жанр фольклорних творів подається за чинною програмою в:

- а) 7 класі;
- б) 5 класі;
- в) 9 класі;
- г) 12 класі;
- д) 10 класі.

7. Під час аналізу казок методисти радять практикувати такі види роботи, які б допомогли учням збагнути поетичні узагальнення, що втілені в образах та подіях, а саме такі:

- а) інсценування;
- б) детальний переказ тексту;
- в) повторне перечитування;
- г) використання прислів'їв і приказок для ілюстрування відповідних епізодів казки;
- д) складання різних видів планів.

8. Аби розкрити велику узагальнюючу силу народних прислів'їв і приказок, методисти радять:

- а) зіставляти зміст народних прислів'їв із конкретними життєвими ситуаціями;
- б) перечитувати вголос;
- в) коментувати зміст;
- г) вивчати напам'ять;
- д) записувати у зошити.

9. Відкривати у звичайних, буденних явищах багато цікавого, поетичного, збагачувати уяву, розвивати у людей кмітливість, тренувати пам'ять – це естетична функція:

- а) загадок;
- б) дум;
- в) переказів;
- г) прислів'їв;
- д) міфів.

10. Повноцінне сприймання загадок учнями під час аналізу можливе за умови:

- а) розгляду їх як засобу розвитку уяви, мислення;
- б) особливої уваги до їхньої художньої форми;
- в) розгляду їх як засобу, що вчить школярів доводити, вміло аргументувати свої думки;
- г) поглиблення знань учнів на новому матеріалі, не дублюючи знайомі їм види роботи.

11. Виконання творчої практичної роботи – самостійне складання загадок – включає названі етапи, КРІМ:

- а) вибір предмета зображення і засвоєння учнями відповідної інформації про цей предмет;
- б) виділення найхарактерніших ознак обраного предмета;
- в) вибір тематичної групи;
- г) вибір форми вислову;
- д) передача думки в поетичній образній формі.

12. Загадки за чинною програмою з української літератури текстואльно вивчаються в:

- а) 5 класі; б) 6 класі; в) 7 класі; г) 8 класі; д) 9 класі.

13. Сприймання школярами народних дум утруднюється через низку названих причин, КРІМ:

- а) специфікою художньої форми твору;
- б) особливостями словесно-зображувальних засобів;
- в) своєрідністю художніх образів;
- г) особливостями композиції;
- д) відсутністю психологічної підготовки учнів до сприймання дум, широких історичних коментарів.

14. Під час вивчення якого фольклорного жанру на уроках літератури слід виховувати у школярів здатність фантазувати:

- а) думи;
- б) пісні;
- в) казки;
- г) прислів'я;
- д) анекдоти.

15. На якому етапі роботи над казкою «Фарбований Лис» І.Франка у 5 класі доцільно провести бесіду такого змісту: «Де і як провів дитячі роки І.Франко? Які дві сили вплинули на формування його характеру? Чому І.Франка називають «титаном праці?»:

- а) творчі усні та письмові роботи;
- б) застосування окремих елементів аналізу тексту твору;
- в) словникова робота;
- г) підготовка до сприймання;
- д) бесіда за змістом прочитаного.

16. Текстуальному вивченню чумацької пісні „Ой у степу криниченька” повинна передувати розповідь учителя (учнів) про історичне явище:

- а) кріпацтво;
- б) бурлацтво;
- в) чумацтво;
- г) заробітчанство;
- д) козацтво.

17. Картина І. Айвазовського „Чумацька валка” яскраве уяочнення:

- а) коломийок;
- б) козацьких пісень;
- в) бурлацьких пісень;
- г) історичних дум;
- д) чумацьких пісень.

18. Прослуховування „Запорозького маршу” М. Лисенка налаштує семикласників на сприймання пісень:

- а) козацьких;
- б) гаївок;
- в) купальських;
- г) чумацьких;
- д) заробітчанських.

19. Таблицю „Види народних пісень” колективно із учнями доцільно укласти на етапі:

- а) узагальнення й систематизації теоретичного матеріалу про народні пісні;
- б) пояснення нового матеріалу про народні пісні;
- в) текстуального вивчення конкретного виду пісень;
- г) контролю знань, умінь та навичок учнів за окресленою темою.

Рекомендована література

Основна:

1. Пасічник Є. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах: Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти./ Євген Пасічник - К.: Ленвіт, 2000. – С. 316 - 333;
2. Наукові основи методики літератури: навчально-методичний посібник./ За ред. Н.Й. Волошиної. – К.: Ленвіт, 2002. – С.50 – 105;
3. Ситченко А.Л. Методика навчання української літератури в загальноосвітніх закладах: навчальний посібник для студентів-філологів./ Анатолій Ситченко – К.: Ленвіт, 2011. - С.110 - 114;
4. Токмань Г. Методика навчання української літератури в середній школі: підручник/ Г.Л.Токмань. – К.: ВЦ «Академія», 2012. – С.172 – 179.

Допоміжна:

1. Васьківська Г. Особливості формування знань учнів про українську народну творчість/Г.Васьківська // Українська література в загальноосвітній школі. – 2004. – №3. – С.9–12.
2. Воробйова М. Життєдайне джерело. Підсумковий урок з теми «Усна народна творчість». 5 клас/ М.Воробйова // Українська мова та література. – 2005. - №19. – С. 12-15.
3. Головецька Н. Колискові пісні. 6 клас/Н.Головецька // Українська література в загальноосвітній школі.- 2007. - №2. – С.32-34.
4. Дига Н. Екскурс у минуле – шлях до пізнання: Вивчення літописних оповідей у 5 класі/Н.Дига // Українська література в загальноосвітній школі. –2003. – №2. – С.38–43.
5. Кононович О. Від авторської казки – до... вершин? : Творчі роботи учнів на уроках мови і літератури/О.Кононович // Українська мова та література. – 2005. – №13. – С.6–9.
6. Костюк О., Гончаров Н. Байка її особливості в українській світовій літературі: Інтегрований урок української та зарубіжної літератури // Українська мова та література. – 2005. – №38–39. – С.22–25.
7. Ройз С. Цілющі властивості казки відомі віддавна /С.Ройз// Урок української. – 2005. – №11–12. – С.47.
8. Савчук Н. Прислів'я і приказки. Ігрові завдання до теми./ Н.Савчук // Українська мова та література. – 2006. - № 47. – С. 22-25.
9. Семенов О., Сторожук А. Матеріали до вивчення прислів'їв, приказок, загадок, 5 клас/О.Семенов, А.Сторожук. // Українська література в загальноосвітній школі. – 2003. - №7. – С.7-10.
10. Синьоока Г. Легенди – краса скарбниці народної творчості. Конспекти двох уроків. 6 клас./Г.Синьоока // Українська література в загальноосвітній школі. – 2003. - №7. – С.14-19.
11. Ситченко А. Аналіз балад у школі /А.Ситченко// Дивослово. – 2004. – №12. – С.34–36.
12. Стефанович Т. Спорідненість українських і зарубіжних літературних казок. Інтегрований урок. У 5 класі/Т.Стефанович. // Дивослово. – 2020 - № 9. – С. 27 - 32.
13. Циганенко М. Народні перекази та легенди: Конспект уроку 5 клас/М.Циганенко // Українська література в загальноосвітній школі. – 2004. – №4. – С28–29.
14. Черненко Н. Українська література в кольорах: Підсумковий урок за темою "Літературні казки", 6 клас/Н.Черненко // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях, колегіумах. – 2005. – №1. – С.48–56.

Методично-діяльнісна структура змістового модуля 4

ЗМ 4. Методика вивчення літературознавчого матеріалу різних видів на уроках літератури	
Лекція 1. Методика проведення уроків з позакласного читання та літератури рідного краю.	Практичне заняття 1. Методика проведення уроків з позакласного читання та літератури рідного краю.
Лекція 2-4. Методика вивчення окремих тем	Практичне заняття 2-3. Методика вивчення окремих тем
Лекція 5-6. Розвиток мовлення учнів у процесі вивчення літератури.	Практичне заняття 4-5. Розвиток мовлення учнів у процесі вивчення літератури.
Лекція 7. Письмові творчі роботи з літератури Особливості вивчення ліричних творів у школі.	Практичне заняття 6. Особливості вивчення ліричних творів у школі.
Самостійна робота студентів	
Індивідуальна робота студентів	
Модульна контрольна робота	

Загальна організація і структура змістовий модуль 4

Діяльність викладача	Діяльність студента	Кількість балів	Термін
<ul style="list-style-type: none"> - проблемно установчі лекції; - консультації індивідуальні й групові; - проведення практичних занять; - перевірка письмових робіт; - підготовка навчально-методичних матеріалів. 	<ul style="list-style-type: none"> - робота на практичних заняттях – індивідуальна, в малих групах, групова (обговорення теоретичних питань, розв’язання проблемних ситуацій і завдань, тестування самостійної роботи, написання термінологічних диктантів, формулювання взаємозапитань); 	5	Відповідно до розкладу занять і терміну, установленого викладачем
	<ul style="list-style-type: none"> - самостійна робота студентів (виконання домашніх письмових робіт; вивчення окремих питань чи тем, що винесені на самостійне опрацювання; підготовка до практичних, семінарських занять; 	5	
	<ul style="list-style-type: none"> - доповнення конспектів лекцій); 	5	

	- індивідуальна робота студентів (підготовка методичних повідомлень, пошуково-творчі проекти; реферати на запропоновані теми; індивідуальні дидактичні завдання)	5	
	- модульна контрольна робота	5	
Загальна кількість балів за ЗМ 1 - 40			

Вимоги до засвоєння змістового модуля 4

Студент повинен знати:

- визначення, специфічні особливості і коментувати педагогічну суть ключових понять;

- основні завдання вивчення біографій письменників у середніх (5-6 класи - цікавий епізод із біографії митця; 7-8 класи - короткі відомості про основні етапи життя і творчості) і старших класах (9-11 класи – короткі відомості, нарис життя і творчості, глибоке вивчення життя і творчості);

- усвідомлювати важливість життєпису автора для повноцінного сприймання й розуміння його мистецької спадщини;

- методичні засади проведення уроків позакласного читання, літератури рідного краю, специфічні особливості їх;

- критерії й принципи добору літературної критики для поглибленої роботи над різними етапами монографічної чи оглядової тем;

- роль оглядових тем для реалізації історико-літературного принципу вивчення літератури в старших класах;

- роль теорії літератури для вивчення літератури як мистецтва слова;

- вимоги до засвоєння теоретико-літературних понять і шляхи подолання хаотичності, безсистемності їх засвоєння;

- теоретичні положення про розвиток зв'язного мовлення у дітей різних вікових категорій;

- розуміти важливість формування комунікативної компетенції школярів для набуття ними літературної освіти;

- різні підходи до класифікацій письмових творчих робіт;

Студент повинен уміти:

- моделювати конспекти уроків вивчення біографії письменника у тісному взаємозв'язку з епохою, в яку він жив і творив, з його творчістю;

- донести до учнів інформацію про письменника як людину, митця, суспільно-політичного діяча, показати широту його інтересів, неповторність особистості;

- обирати різні форми й методи вивчення біографії митця відповідно до вікових особливостей учнів;

- моделювати різні типи уроків, застосовуючи традиційні й нетрадиційні методи і прийоми роботи над творами;

- передбачати різні види діяльності учнів на уроках, стимулювати читацьку активність, пробуджувати інтерес до художнього слова;

- керуючись принципами доступності, доцільності тощо, дібрати зразки літературної критики для вивчення різного за змістом літературознавчого матеріалу;

- складати конспекти уроків, враховуючи методичні прийоми роботи над змістом літературно-критичних творів;

- методично правильно структурувати навчальний матеріал монографічних та оглядових тем;

- моделювати різні типи конспектів уроків вивчення оглядових тем, застосовувати індивідуальну, групову, колективну роботу учнів;

- стимулювати дослідницько-пошукову самостійну діяльність старшокласників;

- методично правильно організувати роботу над вивченням індивідуального стилю письменника в середніх і старших класах;

- практично реалізувати етапи засвоєння теоретико-літературних понять учнями, керуючись принципами і вимогами до вивчення літературознавчого матеріалу в школі;

- моделювати різні типи уроків розвитку зв'язного мовлення;

- використовувати специфічні прийоми роботи над удосконаленням усного й писемного мовлення школярів;

- створювати на уроці атмосферу творчого спілкування, позитивної самоемоційності, забезпечувати умови оволодіння школярами всіма видами мовленнєвої діяльності, технікою і культурою мовлення;

- у процесі аналізу художніх творів активно звертатися до лінгвістичного шляху аналізу художніх творів, досліджувати особливості авторської мови та мови персонажів, визначати специфічні особливості мовного стилю митців.

Змістовий модуль 4
Методика вивчення літературознавчого матеріалу різних
видів на уроках літератури

ТЕМА 4.1. Особливості вивчення життєпису письменника
(самостійна робота)

ПЛАН

1. Завдання й особливості вивчення життєвого шляху письменника в середніх та старших класах школи.

2. Джерела вивчення біографії письменника (листи, щоденники, автобіографії, спогади про митців, історико-біографічна проза, літературознавчі дослідження, автобіографічні твори та ін.)

3. Принципи вивчення біографії письменника.

4. Методи і методичні прийоми вивчення біографії митця.

Ключові поняття: життєпис, автобіографія, краса життєвого подвигу, історико-біографічні твори, мемуари, есе, спогади.

Запитання і завдання для самостійної роботи:

1. Опрацюйте матеріал лекції й доповніть її новими фактами.

2. Визначте за чинними шкільними програмами з української літератури фольклорні твори, що пропонуються для текстуального читання у середніх та старших класах.

3. Випишіть у термінологічний словник і вивчіть визначення ключових понять.

4. Опрацюйте рекомендовану до теми практичного літературу.

5. Поповніть власну бібліотечку розробками вчителів-практиків за темою практичного заняття.

3. Складіть тези статей:

- Волошина Н. Вивчення біографії письменника в єдності з його творчістю /Н.Волошина// Українська література в загальноосвітній школі. – 2003. - № 8. – С. 2-5.

- Токмань Г. Якщо мій досвід знадобиться... 4. Методичні рекомендації щодо вивчення життєпису і стилю письменника/Г. Токмань. // Урок української. – 2005. - № 5 - 6. – С. 32 - 35.

- Фенько Н. Мистецтво життєпису письменника /Н. Фенько// Дивослово. – 2007. - №8. – С.23-25.

4. Сформулюйте мету уроку вивчення життєпису Т. Шевченка в 9 класі.

5. Доберіть систему фактів для розповіді про долю одного з майстрів слова (врахуйте джерела вивчення біографії письменника).

6. Підготуйте емоційне вступне слово про письменника (за бажанням), щоб зацікавити учнів його особистістю.

Поміркуйте:

- Чим відрізняється шкільне вивчення життєпису письменника від вузівського, яка головна мета такої роботи і з яких джерел черпати необхідну інформацію?

- Чи доцільно давати учням відомості про інтимне життя письменника?

- Яку роль у процесі пізнання особистості письменника може відіграти учнівський підручник, мемуари, щоденникові записи, листи?

- Добери наочність, музичний супровід вивчення біографії письменника (тема і клас за вибором студента).

- Доберіть спогади сучасників, автобіографічні матеріали, які доцільно було б використати в роботі з портретом чи кількома портретами митця (на вибір студента).

- Чи доцільно на кожному уроці вивчення життєпису письменника укладати хронологічні таблиці? Своєю думку обґрунтуйте.

- Запропонуйте нестандартні форми роботи для вивчення біографії письменника (тема і клас на вибір студента).

- Чи доцільно, на вашу думку, укладати хронологічні таблиці під час вивчення біографії письменника? Обґрунтуйте.

Завдання для індивідуальної роботи:

1. Змодельуйте структуру й складіть за нею конспект уроку вивчення життєпису письменника (клас і тема за вибором студента), бути готовим захищати методичний проект перед аудиторією, здати його на перевірку. Уведіть елементи сучасних інновацій.

Тестові завдання для самоконтролю

1. Біографія письменника в сучасній школі вивчається в тісному взаємозв'язку із:

- а) політичними подіями в країні;
- б) соціально-економічними обставинами в суспільстві;
- в) творчістю митця;
- г) автобіографічними творами;
- д) спогадами.

2. Під час вивчення біографії письменника розв'язується цілий комплекс освітньо-виховних завдань, КРІМ:

а) підготувати учнів до зацікавленого і емоційного сприйняття творів, що вивчаються текстуально;

б) вплинути на учнів особистістю автора, його життєвим і творчим шляхом;

в) стимулювати діяльність читацької уяви та образного мислення;
г) розкрити зв'язок літератури з соціально-історичною дійсністю, з життям народу, країни, з розвитком національної та світової культури;

д) навчити складати хронологічні таблиці.

3. Яка форма вивчення біографічного матеріалу використовується у 5-6 класах?

- а) біографічна довідка;
- б) біографічна розповідь;
- в) біографічний нарис;
- г) життєвий і творчий шлях письменника.

4. Біографічна довідка про письменника для учнів 5-6 класів складається з:

а) широких і повних узагальнень про життєвий і творчий шлях письменника;

б) елементарних відомостей про письменника (дати народження і смерті, написання видатних творів тощо);

в) дослідження обставин, які вплинули на формування особистості митця, його життєвих принципів, мистецьких смаків;

г) основних дат із його біографії;

д) відомостей про багатогранність таланту митця, особливості його характеру, широту світогляду, зміст ідейно-естетичних концепцій, про основні етапи його творчості.

5. Біографічна розповідь про письменника застосовується у:

- а) 5- 6 класах;
- б) 7 класі;
- в) 8 класі;
- г) 9-11 класах;
- д) 5- 11 класах.

6. Біографічна розповідь про письменника, яка застосовується у 7 класі, повинна викликати у школярів низку чинників, КРІМ:

а) інтерес до особи автора;
б) зацікавити творчою спадщиною митця;
в) любов до літератури як мистецтва слова;
г) бажання дослідити витоки багатогранності таланту митця;
д) налаштувати психологічно школярів на сприймання твору, який вивчається текстуально.

7. Біографічну розповідь про письменника у 7 класі на уроці доцільно поєднати із названими методами і прийомами роботи, КРІМ:

- а) бесіда;

- б) постановка проблемних запитань і завдань;
- в) демонстрація різних видів наочності;
- г) лекція;
- д) рольова гра.

8. Готуючись до біографічної розповіді про письменника, увагу семикласників слід зосередити на таких фактах, КРІМ:

- а) осягненні особистості автора;
- б) виявленні авторського ставлення до художньо зображуваних явищ дійсності;
- в) зв'язку життя автора із його творчістю;
- г) фактах, які вплинули на формування його ідеалів;
- д) знаках авторської присутності у тексті твору, який вивчається текстуально.

9. Методисти називають такі вимоги до біографічної розповіді, КРІМ:

- а) проста і доступна форма викладу;
- б) план розповіді записується на класній дошці;
- в) зміст цікавий і доступний для учнів певної вікової категорії;
- г) хронологічно-тематичний принцип побудови;
- д) емоційність викладу.

10. Чим біографічна розповідь у 8 класі відрізняється від біографічної розповіді у 7 класі?

- а) факти із життя письменника потребують не лише констатації, а й аналізу та узагальнень;
- б) обсягом;
- в) настроєвістю;
- г) темпом викладу;
- д) наочністю.

11. Біографічну розповідь про письменника у 8 класі на уроці літератури доцільно поєднати із названими методами і прийомами робот, КРІМ:

- а) лекція;
- б) елементи шкільної лекції;
- в) евристична бесіда;
- г) самостійне складання плану;
- д) індивідуальні повідомлення учнів.

12. Нарис життя і творчості письменника застосовується:

- а) у 5- 6 класах;
- б) у 7 класі;
- в) у старших класах;
- г) у середніх класах;

д) у 5-11 класах.

13. Логічно і послідовно розповідається про становлення особистості і формування поглядів письменника на життя, його ідейно-естетичні концепції, висвітлюються найважливіші етапи творчої діяльності, розкривається зміст і значення написаних ним творів у:

- а) біографічній довідці;
- б) біографічній розповіді;
- в) коротких відомостях про життя і творчість письменника;
- г) малюнку;
- д) лекції.

14. Нарис життя і творчості письменника складається із:

- а) експозиції, основної частини і кінцівки;
- б) зав'язки, розвитку подій, кульмінації, розв'язки;
- в) прологу, розповіді про подію, епілогу;
- г) зачину, основної частини, закінчення;
- д) вступу, розгортання подій, висновків.

15. Короткі відомості про життя і творчість письменника у старших класах слід подавати, якщо:

- а) письменник не відіграв знакову роль у становленні і розвитку літературного процесу;
- б) текстуально вивчається лише один твір або уривки із нього;
- в) письменник був емігрантом і творив за межами країни;
- г) митець наш сучасник і активно працює нині на літературній ниві.

16. Життєвий і творчий шлях письменника в повному обсязі дається у старших класах, якщо:

- а) текстуально вивчається кілька творів і це дозволяє звернути увагу школярів на еволюцію особистості письменника, ґрунтовно охарактеризувати зв'язок між життєвими етапами і творчою діяльністю;
- б) деякі факти із життя митця учням відомі із середніх класів;
- в) митець наш сучасник і активно працює нині на літературній ниві;
- г) письменник став прородителем нового жанру в українській літературі;
- д) письменник став класиком.

17. До основних джерел вивчення біографії письменника методисти відносять усі названі, КРИМ:

- а) автобіографічні матеріали;
- б) спогади сучасників;

- в) літературознавчі матеріали;
- г) Інтернет;
- д) листи.

18. Основна функція біографії під час вивчення монографічної теми – це:

- а) максимально наблизити учнів до розуміння особистості письменника;
- б) налаштувати школярів на сприймання текстурально виучуваного твору;
- в) дати короткі біографічні відомості;
- г) ознайомитися із фотоархівами митця;
- д) опрацювати епістолярну спадщину.

19. У методиці і шкільній практиці існують названі шляхи вивчення біографії письменника, КРІМ:

- а) викладання біографії з загальною характеристикою творчого шляху і послідовним текстуральним вивченням твору;
- б) розповідь про життя та літературну діяльність письменника переривається аналізом твору;
- в) монографічна тема починається з вивчення творчості митця, а біографія вивчається самостійно з наступним узагальненням вчителя;
- г) самостійно складається хронологічна таблиця.

20. Вивчати біографію письменника в єдності з його творчістю – це означає визначити основні лінії роботи, серед них методисти виділяють такі, КРІМ:

- а) соціальна обумовленість творчості письменника;
- б) значення в літературному творі громадської позиції автора;
- в) задум письменника і об'єктивне значення художнього твору;
- г) творча історія тексту;
- д) образ автора, його композиційна та ідейна роль у творі;
- е) проблема суперечностей у світогляді і творчості письменника;
- є) питання художньої майстерності;
- ж) проблеми, пов'язані із матеріальними проблемами в житті автора.

21. Вивчаючи біографію письменника у старших класах, важливо опрацювати названі джерела, КРІМ:

- а) листи;
- б) щоденники;
- в) автобіографічні твори та автобіографії;
- г) епізоди із життя митця, що стали поштовхом до написання визначних художніх творів;

- д) літературознавчі матеріали;
- е) художня біографічна література;
- є) спогади сучасників, знайомих, рідних людей;
- ж) мемуари;
- з) словники, енциклопедії.

22. Під час вивчення біографії письменника у середніх класах використовуються названі традиційні методи і прийоми роботи, КРІМ:

- а) розповідь про життя письменника;
- б) індивідуальні повідомлення учнів;
- в) постановка моральних і етичних проблем щодо становлення особистості автора як людини й митця;
- г) лекція;
- д) ретельне дослідження (аналіз) портретів, документів, листів, спогадів.

Рекомендована література

Основна:

1. Пасічник Є. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах: Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти./ Євген Пасічник - К.: Ленвіт, 2000. – С. 186 - 201;
2. Наукові основи методики літератури: навчально-методичний посібник./ За ред.. Н..Волошиної. – К.: Ленвіт, 2002. – С.113-115;
3. Ситченко А.. Методика навчання української літератури в загальноосвітніх закладах: навчальний посібник для студентів-філологів./ Анатолій Ситченко – К.:Ленвіт, 2011. – С. 97-99;
4. Токмань Г. Методика навчання української літератури в середній школі: підручник/ Г.Токмань. – К.: ВЦ «Академія», 2012. – С.180-185.

Допоміжна:

1. Бойко Г. Творчість Євгена Маланюка: Матеріали до уроків /Г.Бойко// Українська мова та література. – 2004. - №11. – С.30-35.
2. Бондаренко А. Витязь молоді української літератури: Урок – знайомство з творчим доробком В.Симоненка/А. Бондаренко // Українська література в загальноосвітній школі. – 2003. - № 9. – С.31-33.
- 3.Борисенко О. Андрій Малишко: Життєвий і творчий шлях (урок-інсценізація 11 клас)/О. Борисенко // Дивослово. – 2003. - № 12. – С. 40 - 42.
4. Василюк І. Використання матеріалів Київського літературно-меморіального будинку-музею Т. Шевченка під час вивчення біографії поета: 9 клас/І. Василюк// Українська література в загальноосвітній школі. – 2003. - № 6. – С.21-24.

5. Галич О. Письменницькі мемуари в школі/О. Галич // Українська література в загальноосвітній школі. - 2001. - № 6. - С. 21-23.
6. Токмань Г. Екзистенційно - діалогічні особливості вивчення біографії та стилю письменника /Г.Токмань// Дивослово – 2004. - №5. – С.6-9.
7. Усатенко Г. Тарас Шевченко: Завдання. Тести. Диспути /Г. Усатенко// Українська мова та література . – 2002. - №9. – С.6
8. Чумак Т. В. Стус: «...Або цікава мука, або нецікаве щастя». Матеріали до уроку-роздуму./Т. Чумак // Українська мова та література. – 2006. - №14-15. – С. 32-33.

ТЕМА 4.2. Методика проведення уроків позакласного читання та літератури рідного краю

ПЛАН

1. Уроки позакласного читання, їх мета. Типи уроків позакласного читання у 5–8, 9–11 класах. Методика проведення уроків позакласного читання з української літератури.

2. Уроки літератури рідного краю, особливості їх проведення.

Ключові поняття: позакласне читання, урок виразного читання окремих творів, обговорення одного твору, узагальнюючі (тематичні уроки), бібліотечні (культури читання); вступні, рекомендації книг, поглибленого розуміння прочитаного, вироблення навичок анотування і рецензування; література рідного краю.

Запитання і завдання для самостійної роботи:

1. Опрацюйте матеріал лекції і доповніть новими фактами.
2. Опрацюйте рекомендовану до практичного заняття літературу.
3. Опрацювати за програмою "Українська література 5–11 класи" списки рекомендованої літератури для додаткового читання у 5–10 класах.
4. Поповнити власну бібліотеку методичними розробками вчителів за темою практичного заняття.
5. Випишіть у термінологічний словник і вивчіть визначення ключових понять.

Поміркуйте:

- Якими критеріями керувались би ви, добираючи літературу для позакласного читання?
- Проаналізуйте список творів, рекомендованих чинною програмою для певного класу. Якими творами ви б його доповнили?
- Як учитель власним прикладом може заохотити учнів активно читати українську художню книжку?
- Назвіть сучасні літературні часописи, які можна використати під час добору творів для позакласного читання?

- Чим відрізняються уроки літератури рідного краю від решти уроків літератури?

- Які б запитання ви задали письменнику-земляку під час зустрічі з ним на літературному вечорі чи під час презентації нової книжки?

- Чи необхідно готувати учнів до уроку-зустрічі з письменником-земляком? Яким чином?

- Сплануйте річну систему уроків літератури рідного краю для одного з класів.

Скласти тези статей:

- Куцевол О. Позакласне читання як творча діяльність учнів // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах/Куцевол О.. – 2008. - № 3. – С. 70 – 82.

- Шуляр В. Уроки літератури рідного краю: технологія підготовки та проведення/ Шуляр В. // Дивослово. – 2003. – № 7. – С. 34–40.

- Шуляр В. Теоретико-методичні засади уроків літератури рідного краю // В.Шуляр Українська література в загальноосвітній школі. – 2006. - № 7. – С. 21 - 23.

- Дяленко Т. Роль уроків літератури рідного краю у формуванні етнокультурної компетенції учнів/Т.Дятленко // Українська література в загальноосвітній школі. – 2010. - № 5. – С.13 - 16.

- Дятленко Т. Завдання уроків літератури рідного краю/ Фахова практика вчителя-словесника: навчально-методичний посібник/ О.Семенов, Л.Базиль, Т.Дятленко. – Луганськ: Вид-во «Ноуліндж». – 2011. - С.291 – 305.

- Фасоля А. Урок літератури рідного краю в системі особистісно зорієнтованого навчання/А.Фасоля // Українська література в загальноосвітній школі. – 2011. - № 5. – С.24-28, №6. – С. 19-21.

Завдання для індивідуальної роботи:

Змодельуйте структуру й складіть за нею конспект уроку позакласного читання чи літератури рідного краю (клас, тема, регіон за вибором студента), бути готовим захищати методичний проект перед аудиторією, здати його на перевірку. Уведіть елементи сучасних інновацій.

Тестові завдання для самоконтролю

1. Установіть відповідність. Позакласне читання включає в себе:

1) кероване вчителем української літератури;	а) твори за інтересами, нахилами, уподобаннями самих учнів;
2) некероване вчителем української літератури	б) твори, рекомендовані програмою для самостійного чи додаткового читання;
	в) стихійно самостійно вибрані твори;
	г) твори, рекомендовані програмою для оглядового вивчення

2. Позакласне читання дозволяє учителю виявити низку показників, КРІМ:

- а) інтереси учнів-читачів;
- б) свободу вибору;
- в) рівень духовних запитів;
- г) способи сприймання художнього слова.

3. У названих варіантах визначено мету уроків із позакласного читання, КРІМ:

- а) активізувати читацький досвід учнів;
- б) розвивати інтерес до самостійного спілкування із книжкою;
- в) виробити правильні критерії оцінки творів мистецтва слова;
- г) прищепити любов до читання художньої літератури;
- д) керувати і спрямовувати виконання учнями розпорядку дня.

4. Запропоновані теми і жанри будуть пізнавальними й естетично доцільними для позакласного читання учням 5-6 класів, КРІМ:

- а) казки;
- б) твори про природу;
- в) пригодницька література про дітей-однолітків;
- г) твори про дружбу між людиною і твариною (птахом);
- д) твори про кохання, взаємини між людьми.

5. Запропоновані теми і жанри будуть пізнавальними й естетично доцільними для позакласного читання учням 7-8 класів, КРІМ:

- а) твори про війну;
- б) твори про інтимні почуття;
- в) пригодницька література про дітей-однолітків;
- г) науково-фантастичні твори;
- д) твори про природу.

6. Запропоновані теми і жанри будуть пізнавальними й естетично доцільними для позакласного читання учням 9-11 класів, КРІМ:

- а) твори про війну;
- б) твори про інтимні почуття;
- в) твори про історичне минуле;
- г) науково-фантастичні твори;
- д) казки про природу.

7. Уроки з позакласного читання передбачені програмою, починаючи із:

- а) 5 класу;
- б) 6 класу;

- в) 7 класу;
- г) 8 класу;
- д) 9 класу.

8. Вивчення і цілеспрямоване корегування читацьких інтересів учнів, намагання вчителів охопити більшу кількість творів, самостійно прочитаних учнями, обговорити на уроках з позакласного читання породило названі організаційні форми, КРІМ:

- а) уроки-вікторини;
- б) бібліотечні уроки;
- в) уроки-конференції;
- г) уроки-диспути;
- д) уроки-конкурси.

9. Широко практикуються в школах спеціальні уроки, на яких дітей вчать вибирати потрібну книжку. З цією метою проводяться:

- а) уроки виразного читання окремих творів;
- б) уроки вироблення навичок анотування і рецензування;
- в) уроки рекомендації книг;
- г) уроки культури читання.

10. У старших класах методисти виділяють названі типи уроків із позакласного читання, КРІМ:

- а) урок виразного читання окремих творів;
- б) вступні;
- в) урок поглибленого розуміння прочитаного;
- г) уроки вироблення навичок анотування і цитування;
- д) уроки рекомендації книг.

11. У 8-9 класах В.Неділько рекомендує проводити уроки з позакласного читання сучасної літератури двох видів, а саме:

- а) урок-бесіда за конкретним твором, прочитаним усіма учнями; урок узагальнюючого характеру;
- б) урок виразного читання окремих творів; уроки рекомендації книг;
- в) уроки рекомендації книг; урок поглибленого розуміння прочитаного.
- г) уроки узагальнюючого характеру; урок поглибленого розуміння прочитаного.

12. Найбільш поширеною формою роботи на уроці з позакласного читання В.Неділько називає:

- а) бесіду за змістом книжки;
- б) диспут;

- в) самостійну роботу учнів;
- г) роботу з підручником.

13. Учені-методисти, зокрема М.Рибникова, Б.Степанишин, Є.Пасічник, Н.Волошина та ін., методом усіх методів вважають виразно-художнє читання. В основі якого типу уроку з позакласного читання лежить названий метод та його прийоми?

- а) урок рекомендації книг;
- б) урок поглибленого розуміння прочитаного;
- в) уроки узагальнюючого характеру;
- г) урок виразного читання окремих творів;
- д)) урок – диспут.

14. Найважливішими критеріями добору художніх творів для текстуального вивчення в школі на уроках з позакласного читання та літератури рідного краю є названі, КРІМ:

- а) висока художня цінність;
- б) суспільне і літературне значення твору для всіх різних епох;
- в) доступність твору відповідним віковим категоріям дітей із врахуванням особливостей їхнього розумового розвитку та пізнавальної діяльності;
- г) обсяг, формат, шрифт;
- д) інтерес, який викликає твір у школярів.

15. Список творів для вивчення на уроках з позакласного читання та літератури рідного краю необхідно оголосити учням заздалегідь, скажімо, напередодні літніх канікул чи на початку навчального року, семестру. Реалізувати це можна таким чином, КРІМ?

- а) продиктувати під запис у зошит з української літератури;
- б) список творів розмістити на змінному стенді у кабінеті української літератури;
- в) скористатися копіювальними засобами і роздати кожному учню копію списку;
- г) прочитати на останньому уроці навчального року.

16. Активними помічниками вчителя на уроці літератури рідного краю повинні бути учні. Завдання вчитель групам дослідників дає заздалегідь. Школярі можуть виконати названі види підготовчої роботи, КРІМ:

- а) дібрати відомості про життєвий і творчий шлях письменника-земляка
- б) дібрати твори для текстуального вивчення;
- в) дібрати збірки, фотографії для виставки;
- г) зробити огляд місцевої преси, фахових журналів (усі вони мають відповідну рубрику);

- д) написати конспект уроку;
- е) відвідати родичів, узяти інтерв'ю у самого письменника чи його близьких.

17. Укладаючи список творів для уроків з позакласного читання, учитель української літератури може скористатися названими джерелами, КРІМ:

- а) чинними програмами з української літератури, які містять список рекомендованої літератури;
- б) власними читацькими смаками та уподобаннями, керуючись загальноприйнятими критеріями добору творів для текстуального вивчення в школі;
- в) послугами місцевої бібліотеки;
- г) допомогою колег учителів;
- д) підручниками з української літератури.

18. Укладаючи список творів для уроків літератури рідного краю, учитель української літератури може скористатися названими джерелами, КРІМ:

- а) чинними програмами з української літератури, які містять список рекомендованої літератури;
- б) добирати самостійно, керуючись загальноприйнятими критеріями добору творів для текстуального вивчення в школі;
- в) послугами місцевої бібліотеки;
- г) допомогою колег учителів;
- д) регіональними можливостями (місцева преса, збірки місцевих авторів, місцеві літугрупування тощо).

Рекомендована література

Основна:

1. Пасічник Є. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах: Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти./ Євген Пасічник - К.: Ленвіт, 2000. – С. 179-185;
2. Наукові основи методики літератури: навчально-методичний посібник./ За ред. Н.Волошиної. – К.: Ленвіт, 2002. – С.121-142;
3. Ситченко А. Методика навчання української літератури в загальноосвітніх закладах: навчальний посібник для студентів-філологів./ Анатолій Ситченко – К.:Ленвіт, 2011. – С. 52-65, 209 - 215;
4. Токмань Г. Методика навчання української літератури в середній школі: підручник/ Г.Токмань. – К.: ВЦ «Академія», 2012. – С.180 - 198;
5. Дятленко Т. Технологія уроків української літератури з регіональним компонентом./ Фахова практика вчителя-словесника:

навчально-методичний посібник/ О.Семенов, Л.Базиль, Т.Дятленко. – Луганськ: Вид-во «Ноуліндж». – 2011. - С.250 – 305.

Допоміжна:

1. Головань Т. „Скажи, що ти читаєш, і я скажу тобі, хто ти” (Бібліотечний урок –захист читацьких формулярів у 7 класі)/Т. Головань // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2009. – №1. – С.26-32.

2. Загарук О. „Гей, розіллялось ти, руськеє горе, геть по Європі і геть поза море!” Семінар з позакласного читання в 10 класі за поетичним циклом Івана Франка „До Бразилії”/О.Загарук // Дивослово. – 2007. - №1. – С.19-23.

3. Кочегарова В. Уроки літератури рідного краю. Організація системного навчання з 5-го по 11-й клас. /В. Кочегарова // Українська мова та література. – 2005. - №48. – С. 3-8.

4. Месевря О. Бережіть собори своїх душ... Урок-панорама за творами українських письменників-класиків/О.Месевря // Українська мова і література в школі. – 2001. -№17 – С.6-7.

5. Міхно О. Організація дослідницької роботи старшокласників на уроках літератури рідного краю./О.Міхно // Українська мова і література в школі. – 2005. - № 3. – С.55-58.

6. Мордюк Н. "Дума про братів Неазовських": Урок-бесіда з позакласного читання/Н.Мордюк // Українська мова та література. – 2003. – №17. – С.17–19.

7. Надурак С. Ідоли потребують покори і поклоніння. Роман «Ідол» А.Дімарова та зб. оповідань «Міські історії» на уроках позакласного читання у 9-11 класах./С.Надурак // Українська мова та література. – 2006. - №3-4. – С.31-33.

8. Огоновська С. Галерея мистецьких творів Тараса Шевченка: Урок позакласного читання /С.Огоновська// Дивослово. – 2004. – № 5. – С.49–12.

9. Островська Г. Не про морок. Валерій Шевчук і Альберт Камю на уроці позакласного читання в 11-му класі/Г.Островська // Українська мова та література. – 2006. - № 41-43. – С. 36. – 38.

10. Поливач В. Чи знаєте ви байки Леоніда Глібова? Бесіда з позакласного читання у 6-му класі/В.Поливач // Українська мова та література. – 2005. - №38-39. – С. 33-34

11. Стахира. М. Пейзажна лірика Ліни Костенко. Урок позакласного читання в 6-му класі/М.Стахира // Українська мов та література. – 2005. - № 47. – С.16-17.

12. Яценко Т. Бібліотечні уроки як форма розвитку читацької компетентності учнів/Т. Яценко // Українська мова і література в школі. – 2007. - № 5. – С.34-39.

13. Фоменко І. „Втрата духовності веде до знищення народу”. Урок позакласного читання в 9 класі за твором Леоніда Мосендза „Євшан-зілля” // Дивослово. – 2007. - № 10. – С.21-22.

14. Фурсова Л. Методика проведення уроків літератури рідного краю на прикладі досвіду Дніпропетровщини./ Л.Фурсова // Українська література в загальноосвітній школі. – 2003. - № 7. – С. 56 - 60.

ТЕМА 4.3. Методика вивчення окремих тем

ПЛАН

1. Вивчення літературно-критичних статей на уроках української літератури.

2. Монографічні теми, їх складові: біографія письменника, огляд творів, що не вивчаються текстуально, читання та аналіз програмових творів, літературно-критичні праці про творчість письменника.

3. Вивчення історико-літературного процесу в старших класах. Оглядові лекції, їх планування, методичні прийоми. Різновиди оглядів за змістом.

4. Технологія засвоєння теоретико - літературних понять учнями середніх і старших класів школи.

5. Вивчення мови художнього твору.

6. Методичні проблеми вивчення індивідуального стилю письменника в старших класах школи.

Ключові поняття: літературно-критична спадщина, теоретико-літературні поняття, індивідуальний авторський стиль (улюблені теми, проблеми, жанри, принципи побудови творів, способи творення образів, характерів, особливості мовного стилю, використання зображувально-виражальних засобів, традиції та новаторство), творчий метод, мова художнього твору, ступені систематизації засвоєних понять; основні розділи теорії літератури: «Художня література як форма суспільної свідомості», «Художній твір» (підрозділи - «Композиція», «Художні засоби мови», «віршування»), «Літературні роди й види» (підрозділи – «Епос», «Лірика», «Драма»), «Літературний процес»; монографічна тема, її складові (біографія письменника, огляд творів, що не вивчаються текстуально, читання та аналіз програмових творів, літературно- критичні праці про творчість письменника);

Запитання і завдання для самостійної роботи:

1. Опрацюйте матеріал лекції і доповніть новими фактами.
2. Опрацюйте рекомендовану до практичного заняття літературу.
3. Випишіть у термінологічний словник визначення ключових понять.

4. Поповніть свою методичну скарбничку конспектами уроків учителів-практиків за планом практичного заняття.

5. За чинними шкільними програмами з української літератури визначте літературно-критичні статті, які введені для текстуального й самостійного вивчення у старших класах середньої школи.

6. За чинними шкільними програмами з української літератури визначте теоретико-літературні поняття, які повинні опанувати учні 5–11 класів.

Поміркуйте:

- Чому теоретико-літературні поняття вважають віссю до розуміння художнього твору? Чому в сучасних умовах роботи над художньою літературою зросла увага до теорії літератури?

- Якими теоретико-літературними поняттями ви оперуєте під час аналізу ліричного, епічного, драматичного твору? Наведіть приклади.

- За допомогою яких вправ ви можете перевірити рівень засвоєння учнями певних понять? Розробіть їх (на вибір студента).

- На якому етапі необхідно вивчати літературно-критичні статті відносно поглибленої роботи над текстом твору? Чому?

- Якими критеріями будете керуватися ви, обираючи критичну статтю для текстуального аналізу в класі, самостійного вдома?

- Що охоплює поняття «індивідуальний авторський стиль»?

- На яких етапах вивчення монографічної теми доцільно почати спостереження над стилем письменника?

- Які методичні помилки допускаються вчителями під вивчення мови художнього твору?

- Укладіть теоретичні таблиці-опори, які б допомогли учням під час роботи над мовою художнього твору (тема і клас на вибір студента).

Завдання для індивідуальної роботи:

1. Змодельуйте структуру й складіть за нею конспект уроку за планом практичного заняття (клас, тема за вибором студента), бути готовим захищати методичний проект перед аудиторією, здати його на перевірку. Уведіть елементи сучасних інновацій.

2. Розробіть дидактичні роздаткові матеріали до 4, 5, 6 пункту плану практичного заняття. Здати на перевірку. Бути готовим захищати проект.

Тестові завдання для самоконтролю

1. Літературно-критичні статті опрацьовуються учнями на названих етапах вивчення окремих творів чи творчості письменника, КРИМ:

- а) під час вивчення теоретико-літературних понять;
- б) під час ознайомлення учнів із біографією митця;
- в) у процесі аналізу твору, який вивчається текстуально на уроці;
- г) на етапі підсумку та узагальнення вивчення теми.

2. Щоб навчити учнів самостійно, правильно оцінити твір мистецтва слова, визначити його місце в літературному процесі, необхідно враховувати названі чинники, КРІМ:

- а) докладне вивчення передбачених програмою критичних джерел з урахуванням вимог, поставлених перед сучасною школою;
- б) усвідомлення вчителем та учнями ролі критики в художньому процесі;
- в) різноманітні методи і прийоми роботи з критичним твором на уроці і за його межами;
- г) наявність літературно-критичного твору у шкільній бібліотеці.

3. Учителю на уроках літератури необхідно ознайомити учнів із названими жанровими різновидами літературної критики, КРІМ:

- а) стаття;
- б) рецензія;
- в) творчий портрет;
- г) анотація;
- д) автобіографія.

4. Літературна критика тісно пов'язана з названими галузями знань, КРІМ:

- а) теорією літератури;
- б) епістолярієм;
- в) історією літератури;
- г) етнографією;
- д) стилістикою.

5. Завдання літературно-критичних творів найрізноманітніші, КРІМ:

- а) пропагувати серед читачів явища літератури;
- б) навчити помічати в художній літературі все краще;
- в) допомогти читачам глибоко й правильно розуміти твір;
- г) навчити читачів розуміти ідейно-художню суть твору;
- д) навчити читачів вибирати книжку за анотацією.

6. Об'єктами уваги критики є названі, КРІМ:

- а) шкільна програма з української літератури;
- б) художній твір;
- в) автор, його мистецька манера;
- г) художній процес.

7. Вивчаючи літературно-критичний матеріал на уроці текстуально, учитель зважає на цілу низку методичних правил, КРИМ:

- а) доступність літературно-критичного матеріалу для сприймання учнів певного віку;
- б) чіткість викладу нового матеріалу;
- в) відповідність інформації науковим положенням і запитам сучасності;
- г) наочність у навчанні;
- д) тісний зв'язок понять із відомими вже старшокласникам;
- е) міжпредметні зв'язки із російською літературою.

8. Характерні риси літературно-художньої критики, спорідненість і відмінність між критикою та художньою літературою з'ясовують на:

- а) вступному уроці;
- б) заключному етапі вивчення монографічної теми;
- в) на етапі поглибленої роботи над текстом твору;
- г) на етапі розвитку усного та писемного мовлення старшокласників.

9. Розкрити жанрові різновиди літературної критики необхідно:

- а) після читання тексту статті;
- б) розглянувши специфіку, предмет і завдання критичної діяльності;
- в) опрацювавши життєвий і творчий шлях письменника;
- г) після конспектування статті.

10. Мета уроку, присвяченого вивченню критичних джерел, полягає не в простому ознайомленні з ними, а в низці названих, КРИМ:

- а) розширенні і поглибленні знань учнів про творчість письменника;
- б) поглибленні відомостей про літературну критику як невід'ємну частину літературно-художнього процесу;
- в) спроба за допомогою критики дати правильне тлумачення питань, що хвилюють читачів;
- г) ознайомлення із взірцем літературознавчого аналізу твору;
- д) наданні уроку літератури наукового рівня.

11. Вибір структури і типу уроку вивчення літературно-критичної статті тісно пов'язаний із названими чинниками, КРИМ:

- а) характером навчального матеріалу;
- б) рівнем підготовки учнів;

- в) навчально-виховною метою уроку;
- г) кількістю учнів у класі.

12. Є. Пасічник наголошує, що літературно-критичні статті учні важко сприймають на слух, а тому слід широко практикувати на уроках вивчення літературно-критичних праць різноманітні форми самостійної роботи, які стимулюють творче мислення, КРІМ:

- а) колективний коментар і тлумачення окремих понять, епізодів тощо;
- б) складання простого плану;
- в) конспектування тексту статті;
- г) складання тез основних положень праці;
- д) добір творів (чи уривків), які б ілюстрували ту чи іншу думку літературного критика.

13. Г. Токмань у статті один із етапів роботи над літературно-критичною статтею описує так: „Слід зосередитися на інтелектуальній підготовці класу. Учитель ставить проблему, яку школярі не здатні розв’язати самотужки, вона може бути цікавою, але заскладною для них, тоді на допомогу приходиться наукова думка – гостра, влучна, стисло й точно сформульована. Якщо в науковому тексті зустрічаються терміни, незнайомі учням, треба провести підготовчу словникову роботу ”. Про який етап роботи над літературно-критичною статтею йдеться?

- а) підготовка до сприймання наукової статті;
- б) заключний етап вивчення монографічної теми;
- в) етап поглибленої роботи над текстом твору;
- г) етап розвитку усного та писемного мовлення старшокласників.

14. Письмове опрацювання літературно-критичної статті на уроках літератури в старших класах може проводитися в названих формах, КРІМ:

- а) план;
- б) тези;
- в) диктант;
- г) конспект;
- д) тематичні виписки.

15. Перераховані типи уроків, в основі яких лежить самостійна робота старшокласників із літературно-критичними матеріалами, КРІМ:

- а) семінар;
- б) конференція;
- в) „круглий стіл ”;
- г) диспут;

д) розвиток зв'язного мовлення.

16. Увесь програмовий матеріал із літератури для старших класів можна поділити на два основні типи:

- а) оглядові та монографічні теми;
- б) елементи теорії літератури та монографічні теми;
- в) літературно-критичні праці та елементи теорії літератури;
- г) розвиток усного та писемного мовлення та оглядові теми;
- д) монографічні теми та оглядові заключні.

17. Оглядові теми своїм змістом охоплюють названі, КРІМ:

- а) загальну характеристику літературного процесу певної історичної епохи;
- б) встановлення найбільш широких закономірностей розвитку літератури в тісній єдності з суспільним життям;
- в) узагальнення найважливіших літературних явищ на матеріалі творів, що вивчаються текстуально;
- г) узагальнення найважливіших літературних явищ на матеріалі творів, що вивчаються оглядово;
- д) ознайомлення з найбільш значимими теоретико-літературними поняттями.

18. У структурі монографічної теми передбачено програмою вивчення названого літературного матеріалу, КРІМ:

- а) вивчення життєвого і творчого шляху письменника;
- б) вивчення творчого шляху письменника;
- в) текстуальне вивчення програмових творів;
- г) оглядове вивчення програмових творів;
- д) дослідження індивідуального стилю письменника;
- е) загальна характеристика літературного процесу певної історичної епохи;
- є) з'ясування значення творчості письменника.

19. У процесі огляду літературного періоду використовується ряд прийомів, які сприяють глибшому засвоєнню матеріалу. До них відносяться названі, КРІМ:

- а) актуалізація відомих учням літературних фактів і подій;
- б) вибіркоче читання найважливіших розділів оглядових статей підручника;
- в) читання уривків літературно-критичних статей;
- г) запис плану, тез, конспектування опрацьованого навчального матеріалу;
- д) перегляд кінофільмів.

20. Щоб полегшити сприймання оглядових тем старшокласниками, методисти рекомендують названі види вправ, КРІМ:

- а) складати орієнтовний план теми;

- б) виділяти головне і записувати під диктовку;
- в) укласти логічні схеми, текстуальні таблиці;
- г) укласти матеріал чітко, послідовно, відкинувши другорядне;
- д) детально переказувати окремі епізоди твору.

21. Оглядові теми неминуче ґрунтуються на широкому колі матеріалу, тому методисти рекомендують вдаватися до найбільш економного способу його викладу:

- а) до лекції;
- б) до розповіді;
- в) до самостійної роботи;
- г) до бесіди;
- д) до роботи в парах, малих групах.

22. Основним змістом оглядових тем є факти і явища:

- а) літературного життя епохи;
- б) з біографій митців;
- в) про обставини, що стали поштовхом до написання конкретного твору;
- г) індивідуального стилю автора;
- д) композиційні особливості твору.

23. Теоретико-літературні поняття у шкільний курс української літератури вводяться:

- а) як систематичний курс теорії літератури;
- б) принагідно у зв'язку з вивченням художніх творів;
- в) за особистим бажанням учителя літератури;
- г) за наявністю чи відсутністю відповідної теоретичної статті у підручнику;
- д) за рекомендацією методичного об'єднання вчителів-словесників.

24. Є.Пасічник наголошував, щоб глибоко усвідомлювати створені письменником художні образи, тонко відчувати поетичну ідею, учням необхідно розуміти мову мистецтва, його специфіку, а це значною мірою забезпечують знання з:

- а) літературної критики;
- б) історії літератури;
- в) теорії літератури;
- г) мовознавства;
- д) фольклору.

25. Історія викладання літератури як шкільного предмета свідчить, що єдино правильний шлях вивчення теоретико-літературних понять полягає в:

- а) розкритті сутності їх у тісному зв'язку з аналізом художніх творів і фактів літературного процесу;

б) систематичній індивідуальній, колективній роботі учнів із словником літературознавчих термінів;

в) нагромадженні уявлень про певне літературне явище чи закономірність;

г) заучуванні визначення поняття, яке, на думку учнів, є найбільш доступним, повним, правильним;

д) проведенні міжмистецьких і міжпредметних паралелей.

26. Вивчення теоретико-літературних понять у тісному зв'язку з аналізом художніх творів і фактів літературного процесу потребує дотримання низки названих умовностей, КРІМ:

а) свідоме сприйняття і засвоєння учнями навчального матеріалу;

б) формування вмінь та навичок практично користуватися набутими знаннями;

в) уникати формалізму й схоластики;

г) формування творчих здібностей учнів писати твори різних жанрів.

27. Знання теоретико-літературних понять необхідне школярам для формування літературознавчої компетентності та її складових, КРІМ:

а) правильного розуміння специфіки художньої літератури;

б) формування вмінь аналізувати твори в єдності змісту й форми;

в) формування вміння розбиратися в ідейно-художніх якостях творів;

г) осягнення своєрідності родово-жанрової приналежності твору;

д) вироблення техніки читання художніх текстів.

28. У сучасній методиці загальноприйнятим є положення про триетапний шлях засвоєння учнями кожного теоретико-літературного поняття, а саме:

а) нагромадження відповідних спостережень над певними літературними явищами й фактами під час вивчення художніх творів; пояснення поняття, формування визначення; збагачення засвоєного поняття новими ознаками й вироблення в учнів умінь користуватися цими поняттями практично;

б) пояснення поняття, формування визначення; робота з підручником; запис положень про певне поняття в окремий зошит-словник теоретико-літературних термінів;

в) спостереження за специфічними особливостями теоретико-літературного поняття під час аналізу художнього твору; робота із теоретичною статтею підручника; запис положень про певне поняття в окремий зошит-словник теоретико-літературних термінів;

в) запис положень про певне поняття в окремий зошит-словник теоретико-літературних термінів; різні види самостійної роботи над текстом художнього твору; розв'язування тестів;

г) різні види самостійної роботи з підручником; написання рефератів на запропоновану тему; збагачення засвоєного поняття новими ознаками й вироблення в учнів умінь користуватися цими поняттями практично.

29. Засвоєння теоретико-літературних понять можна вважати достатнім лише тоді, коли школяр уміє:

- а) давати визначення поняттю;
- б) застосовувати свої знання в різноманітних навчальних ситуаціях і на різному навчальному матеріалі;
- в) розкривати етимологію поняття;
- г) використовувати синонімічний ряд конкретного поняття.

Рекомендована література

Основна:

1. Пасічник Є. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах: Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти./ Євген Пасічник - К.: Ленвіт, 2000. – С. 182-184; 282 – 289; 334 - 349;

2. Наукові основи методики літератури: навчально-методичний посібник./ За ред. Н.Волошиної. – К.: Ленвіт, 2002. – С.113-120;

3. Ситченко А. Методика навчання української літератури в загальноосвітніх закладах: навчальний посібник для студентів-філологів. / Анатолій Ситченко – К.:Ленвіт, 2011. – С. 140 – 160; 207 – 214;

4. Токмань Г. Методика навчання української літератури в середній школі: підручник/ Г.Токмань. – К.: ВЦ «Академія», 2012. – С.185-187; 200-218.

Допоміжна:

1. Алексеева Т. Словник літературознавчих термінів для учнів загальноосвітніх шкіл/Т. Алексеева // Українська мова та література у середніх школах, гімназіях..., 2001. - №5. - С.34-40.

2. Бандура О.М. Вивчення елементів теорії літератури у 9-11 класах: Посібник для вчителя/О. Бандура. - К.: Рад. школа, 1989. – 160 с.

3.Бандура О.М. Вивчення елементів теорії літератури в 4-7 кл./О. Бандура - К.: Рад. школа, 1981. – 143 с.

4. Бандура О.М. Дидактичні матеріали з теорії літератури/ О. Бандура. - К.: Рад. школа, 1991. – 152 с.

5. Білоус П. Індивідуальний стиль письменника/П. Білоус // Українська мова та література. – 2002. – № 4. – С.3–7.

6. Городна О. Роль літературно-критичних статей у літературній освіті школярів // Українська література в загальноосвітній школі/О. Городна. – 2001. – № 5. – С. 23–26.

7. Данькевич Ю. Літературний процес 1920-х років ХХ століття. Співіснування різних течій та стилів. Футуризм/Ю. Данькевич // Українська мова та література. – 2005. - №15. – С. 24-26.

8. Дятленко Т. Особливості вивчення теоретико-літературних понять на уроках літератури в старших класах: На матеріалі поняття "пейзаж"/Т. Дятленко // Українська мова і література в школі. – 2004. – №6. – С.22–27.

9. Єсаульцева В. Література Розстріляного Відродження. Опорні конспекти/ В.Єсаульцева // Українська мова та література. – 2005. - №15. – С. 28-32.

10. Купцова В. Три уроки з теорії літератури: 10 клас/В. Купцова // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях, колегіумах. – 2002. – № 2. –С.73–86.

11. Ніколенко О. Дидактичний матеріал до вивчення понять з теорії літератури в школі/О. Ніколенко // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2004. – №1. – С.43–52.

12. Привалова С. Шкільний аналіз мови художнього твору/С. Привалова// Українська література в загальноосвітній школі. – 2007. - №2. – С.15-17.

13. Семчук Д. Схеми аналізу тексту (лексичний, синтаксичний, лінгвостилістичний) /Д. Семчук// Українська мова та література. – 2001. – №42. – С.20.

14. Ситченко А. Визначення індивідуального стилю письменника /А. Ситченко // Дивослово. – 2002. – № 5. – С.48–50.

15. Ситченко А.Л. Літературознавчий аспект проблеми навчання школярів аналізу художнього твору/А. Ситченко // Українська література в загальноосвітній школі. – 2002. - № 6. – С. 26-33.

16. Телехова О. Вивчення літературно-критичних праць у школі /О. Телехова// Українська мова і література в школі. – 2002. – № 7. – С. 27–30.

17. Телехова О. Використання критичних праць під час вивчення української літератури в 10-11 класах/О. Телехова // Українська мова і література в школі. – 2006. – №1. – С. 31-35; №2. – С. 32-37; № 3. – С. 32-35.

18. Токмань Г. Якщо мій досвід знадобиться... Вивчення літературно-критичних статей і засвоєння теоретико-літературних понять/Г. Токмань // Урок української. – 2005. – №11–12. – С.37–40.

19. Токмань Г. Якщо мій досвід знадобиться... 9. Уроки вступні та підсумкові / Г. Токмань // Урок української. – 2006. - № 3 - 4. – С. 36 - 38.

ТЕМА 4.4. Підвищення культури мовлення засобами художньої літератури

ПЛАН

1. Розвиток усного і писемного мовлення на уроках літератури.
2. Наукові основи класифікації учнівських робіт.
3. Етапи формування вмінь учнів різних вікових категорій виконувати творчі роботи. Основні вимоги до учнівських робіт
4. Система письмових робіт з літератури. Види письмових робіт у 5-8, 9-11 класах.
5. Критерії оцінювання і система обліку знань, умінь і навичок учнів.

Ключові поняття: мова і мовлення учнів, загальноприйнята класифікація учнівських творів: за процесом мислення (логічні, публіцистичні, художні), за характером мислення (описи, судження), за предметом думки (літературні, вільні чи позалітературні), за процесом навчання (навчальні, тренувальні, контрольні), за місцем виконання (класні, домашні); система письмових робіт; основні вимоги до змісту, композиції, мови та зовнішнього оформлення учнівського твору; критерії оцінювання навчальних здобутків учнів за 12-бальною системою; поточне, тематичне, семестрове оцінювання; рівні навчальних досягнень учнів.

Запитання і завдання для самостійної роботи:

1. Опрацюйте матеріал лекції і доповніть новим фактами.
2. Опрацюйте список рекомендованої літератури.
3. Випишіть у термінологічний словник визначення ключових понять.
4. Підберіть із фахової літератури (скласти) диференційовані завдання (варіанти творчих робіт) з літератури для розвитку усного та писемного мовлення учнів 5–8, 9–11 класів.

5. За програмою «Українська література 5–11 класи» опрацювати критерії оцінювання навчальних здобутків учнів з української літератури.

6. Зробіть ксерокопію таблиці «Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів з української літератури 5–11 класи», детально опрацюйте її.

7. Законспекуйте статті:

- Токмань Г. Якщо мій досвід знадобиться... 1. Створіть систему літературних завдань. /Г. Токмань// Урок української. – 2004. – № 12. – С. 31 - 34.

- Федоренко В. Вимоги до виконання письмових робіт учнів загальноосвітніх навчальних закладів і перевірки зошитів з української мови і літератури та зарубіжної літератури у 5-11 класах/В. Федоренко // Українська мова та література. - 2006. - № 21 (червень). – С. 25 - 26.

Завдання для індивідуальної роботи:

1. Розробіть завдання для тематичного оцінювання, врахуйте при цьому різні рівні навчальних досягнень учнів (тема, клас за бажанням студента).

2. Опрацюйте статтю: Слюсар А. Ігрова тематична атестація за творчістю І.Франка /А.Слюсар//Урок української. – 2006. - №11-12. – С. 40-43. Розробіть аналогічні завдання за творчістю В. Барки, І. Багряного, У. Самчука (на вибір).

Тестові завдання для самоконтролю

1. Установіть відповідність між поняттями та їх визначеннями:

1. Мова	А. Уміння кожної окремої людини користуватися засобами мови для вираження своїх думок	1	
2. Мовлення	Б. Основний спосіб спілкування і взаємопорозуміння між людьми, сукупність загальноприйнятих у певному суспільстві знаків для називання дійсності, правил комбінування цих знаків у процесі вираження думок	2	
3. Комунікація	В. Частина літературного твору або літературно-публіцистичний жанр (твір) у формі розмови, полеміки між двома або кількома персонажами	3	
4. Діалог	Г. Обмін інформацією, спілкування Д. Науково виправданий порядок поступового оволодіння учнями навичками писемного мовлення, зумовлений віковими можливостями дітей і характером їх літературного розвитку	4	

2. Культура мовлення визначається названими якостями, КРІМ:

а) точність (вибір мовних засобів для висловлення, адекватного змісту думки того, хто говорить або пише);

б) ясність (доступність сприйняттю того, кому воно адресується);

в) чистота (не засміченість діалектизмами, професіоналізмами, вульгаризмами, перекрученими словами, доцільність використання мовних засобів);

г) багатство лексичного запасу, логічне сполучення слів;

г) різноманітність синтаксичних конструкцій, грамотність їх;

д) змістовність, художня виразність;

е) орфоепічна і орфографічна грамотність;

є) емоційність, тембр і висота голосу.

3. Першорядне значення мовлення в педагогічному процесі визначається названими чинниками, КРІМ:

- а) пізнавальна діяльність неможлива без користування мовою;
- б) вправне володіння мовними багатствами забезпечує належне засвоєння знань;
- в) у процесі засвоєння знань збагачується мовлення, а також форми і прийоми мислительних операцій школярів;
- г) задовольняється комунікативна потреба людини у процесі життєдіяльності.

4. Розвиток мовлення – це:

- а) задоволення комунікативної потреби дитини у процесі її життєдіяльності;
- б) педагогічний процес, система методів і прийомів учіння і спеціальних вправ, спрямованих на формування в учнів правильного, виразного усного та писемного мовлення, практичного оволодіння багатствами рідної мови;
- в) система фонетичних, лексичних, граматичних засобів спілкування людей;
- г) процес спілкування між двома чи кількома учасниками ситуації спілкування;
- г) нерозривний зв'язок з мисленням людини, з її свідомістю, є формою існування думки, способом її вираження, а також усіх інших сторін психіки людини, її відчуттів, емоцій, уяви, пам'яті тощо.

5. Тільки в усному зовнішньому мовленні можна допустити названі помилки:

- а) орфографічні;
- б) пунктуаційні;
- г) орфоепічні;
- г) каліграфічні.

6. Тільки у писемному мовленні учень може допустити названі помилки, КРІМ:

- а) орфоепічні;
- б) лексичні;
- в) орфографічні;
- г) пунктуаційні;
- г) стилістичні;
- д) граматичні.

7. Буало стверджував: «Хто ясно думає, той ясно й говорить». Якої вимоги до культури мовлення людини може стосуватися цей вислів?

- а) змістовність;
- б) послідовність;
- в) багатство;
- г) точність;
- ґ) виразність;
- д) правильність;
- е) доцільність;
- є) образність.

8. Як ви розумієте слова Вольтера: «Чудова думка втрачає всю свою цінність, коли вона погано висловлена». Яких вимог до мовлення людини вона стосується?

- а) змістовність, образність;
- б) послідовність, доцільність;
- в) багатство, виразність;
- г) точність, правильність;
- ґ) систематичність і повторюваність;
- д) логічність і художність.

9. Чи можлива пізнавальна діяльність учнів без використання мови?

- а) так;
- б) ні;
- в) частково;
- г) епізодично;
- ґ) індивідуально.

10. Таке мовлення здійснюється у формі розумових дій під час сприйняття мовлення іншої людини, читання, письма, виконання різних пізнавальних завдань. Супроводжується воно мікрорухами органів мовлення (губ, язика, голосових зв'язок тощо). Про який вид мовлення людини йдеться?

- а) внутрішнє усне;
- б) зовнішнє усне;
- в) внутрішнє писемне;
- г) писемне;
- д) усне.

11. Мовлення кожної людини має два види:

- а) внутрішнє й усне;
- б) внутрішнє й зовнішнє;
- в) внутрішнє й писемне;
- г) зовнішнє й усне;
- ґ) внутрішнє й німе;
- д) зовнішнє й голосне.

12. Основою для зовнішнього мовлення людини є:

- а) усне мовлення;
- б) правильне мовлення;
- в) внутрішнє мовлення;
- г) логічне мовлення;
- ґ) художнє мовлення;
- д) результативне мовлення.

13. Змістовність усного й писемного мовлення учнів, чіткість, точність, виразність висловлювань, повнота викладу залежать від названих показників, КРІМ:

- а) ступінь знання об'єкта думки;
- б) лексичного запасу;
- в) вміння граматично й логічно правильно поєднувати слова у словосполучення;
- г) вміння грамотно будувати речення;
- ґ) стилістичної вправності учня;
- д) характеру й темпераменту.

14. Установіть відповідність між поняттями:

1. Логічне мовлення	А. Образне мислення	1	
2. Художнє мовлення	Б. Понятійне мислення	2	
	В. Асоціативне мислення		

15. Названий вид мислення характеризується добром найточніших слів, вживанням термінів і специфічних для різних наук зворотів (мовних стереотипів), сукупністю образотворчих засобів, використанням простих поширених і складних речень, стриманістю інтонацій, слабкою емоційною забарвленістю. Йдеться про:

- а) художньо-образне мислення;
- б) понятійне мислення;
- в) абстрактне мислення;
- г) образне мислення;
- ґ) асоціативне .

16. Завдання названого типу мовлення – якомога точніше, повніше, зрозуміліше для адресата відтворити пізнану сутність явищ, подій, предметів, довести правильність висловлених теоретичних положень, озброїти його новими знаннями, необхідними для відповідної практичної діяльності. Йдеться про:

- а) зовнішнє мовлення;
- б) писемне мовлення;
- в) усне мовлення;
- г) логічне мовлення;

г) внутрішнє мовлення.

17. Для якого виду мовлення притаманне інтенсивне використання зображувально-виражальних засобів, зокрема тропів, стилістичних фігур, добір слів для точного вираження почуттів і роздумів мовця, чим досягається образність, висока емоційність, багатство інтонацій висловленого?

- а) художнього;
- б) понятійного;
- в) абстрактного;
- г) образного;
- г) асоціативного.

18. Який тип мовлення учнів розвивається, удосконалюється під час читання і заучування напам'ять художніх творів, спостереження над особливостями їх мови, практичного користування образотворчими засобами:

- а) художнє;
- б) понятійне;
- в) абстрактне;
- г) образне;
- г) асоціативне;
- д) публіцистичне.

19. Відтворити в образній формі пізнані явища, події, предмети, виразити своє ставлення до них і оцінку, збудити в адресата адекватні переживання й роздуми, ставлення й оцінку, переконати в їх правильності, спонукати до відповідних дій – все це завдання:

- а) художнього мовлення;
- б) понятійного мовлення;
- в) абстрактного мовлення;
- г) образного мовлення;
- г) асоціативного мовлення;
- д) публіцистичного мовлення.

20. Джерела розвитку мовлення школярів численні й різноманітні, КРІМ:

- а) підручники з усіх предметів (як зразок логічного типу мовлення);
- б) художні твори (як зразок художнього типу мовлення);
- в) комп'ютерні ігри;
- г) мова вчителя (вона відіграє роль прикладу продуманого, змістовного, орфоепічно правильного, інтонаційно й лексично багатого, синтаксично грамотного. Емоційного викладу думок і вираження почуттів);

г) преса (газети, журнали); телебачення, кіно, театр; фонохрестоматії та фонотеки;

д) мовлення людей, з якими учні спілкуються (батьків, родичів, товаришів тощо).

Рекомендована література

Основна:

1. Пасічник Є. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах: Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти./ Євген Пасічник - К.: Ленвіт, 2000. – С. 340 - 350;

2. Наукові основи методики літератури: навчально-методичний посібник./ За ред.. Н.Волошиної. – К.: Ленвіт, 2002. – С.180-193;

3. Ситченко А.Л. Методика навчання української літератури в загальноосвітніх закладах: навчальний посібник для студентів-філологів./ Анатолій Ситченко – К.:Ленвіт, 2011. – С. 188-206;

4. Токмань Г. Методика навчання української літератури в середній школі: підручник/ Г.Токмань. – К.: ВЦ «Академія», 2012. – С.214-224.

Допоміжна:

1. Антош Г. Стимулюймо учнівську творчість /Г.Антош// Дивослово. – 2005. – № 4. – С. 21–28.

2. Васюта С. Проблемні питання для самостійної роботи учнів на уроках української літератури/С.Васюта // Українська література в загальноосвітній школі. – 2005. – № 9. – С.10–15.

3. Губенко Л. Нетрадиційні творчі роботи старшокласників (коли вивчається драматичний твір/Л. Губенко // Дивослово. – 2004. – №10. – С.20–23.

4. Домалега Т. Щоб обізвалися струни дитячих сердець... (Розвиваючи літературно-творчі здібності учнів)/Т. Домалега // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях, коледжах... - 2006. - № 4-5. – С. 90-94.

5. Дятленко Т. Інтелектуальна гра як ефективний засіб перевірки та оцінки знань і вмінь школярів/ Т.Дятленко // Українська література в загальноосвітній школі. – 2005. – №12. – С.34–36.

6. Ільченко Н. Розвиток творчих здібностей на уроках української мови та літератури /Н. Ільченко// Українська література в загальноосвітній школі. – 2005. – №11. – С.16–20.

7. Зелінська Т. Якого кольору спокій? (Творчі завдання для роботи з літературно обдарованими дітьми)/Т. Зелінська // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях, коледжах... - 2006. - № 4 - 5. – С. 95 - 98.

8. Кисілевська-Ткач Л. Розвиток мовлення учнів на уроках літератури/Л.Кисілевська - Ткач // Українська мова і література в школі. – 2003. – №2. – С.35–36.

9. Коваленко В. Комплекси творчих вправ і завдань: Методика роботи з обдарованими учнями/В.Коваленко // Урок української. – 2005. – №7–8. – С.37–41.

10. Коваленко Л. Літературно-творча діяльність як запорука розумового розвитку дітей/Л.Коваленко. // Українська мова та література. – 2006. - №19. – С. 23-24.

11. Мірошник С. Оригінальні творчі роботи старшокласників /С.Мірошник // Дивослово. – 2003. – № 9. – С.34–38.

12. Мірошник С.Творчі роботи на основі асоціацій/ С.Мірошник // Дивослово. – 2003. – № 2. – С.59 64.

13. Рудницька О. Літературні диктанти/О.Рудницька // Українська мова і література в школі. – 2003. – № 2. – С. 42 – 44.

14. Синьоока Г. Уроки розвитку зв'язного мовлення /Г.Синьоока // Українська література в загальноосвітній школі. – 2003. – № 6. – С. 28 – 30.

15. Шуляр В. Форма, види та умови тематичної атестації/ В. Шуляр // Українська література в загальноосвітній школі. – 2004. – № 6. – С.31–35.

16. Шуляр В. Про систему розвитку зв'язного мовлення учнів на уроках української літератури/ В. Шуляр // Українська мова та література. – 2001. – №23 – 24. – С. 3 – 8.

ТЕМА 4.5. Письмові творчі роботи з літератури

ПЛАН

1. Урок навчального переказу, структура, особливості його проведення.

2. Урок написання контрольного переказу, структура, методика його проведення.

3. Урок навчального твору, структура, методика його проведення. Твори на літературні та літературно-публіцистичні теми.

4. Урок написання контрольного твору, структура, специфіка його проведення.

5. Урок аналізу контрольного твору, контрольного переказу. Структура, специфіка його проведення.

Ключові поняття: твір-роздум, твір-опис, твір-розповідь; переказ тексту (вибірковий, докладний, стислий, творчий); типи помилок (орфографічні, пунктуаційні, граматичні, лексичні, стилістичні).

Запитання і завдання для самостійної роботи:

1. Опрацюйте матеріал лекції і доповніть її новими фактами.
2. Опрацюйте літературу за темою практичного заняття.
3. Випишіть у термінологічний словник визначення ключових понять.
4. Опрацюйте типи помилок (орфографічні, пунктуаційні, граматичні, лексичні, стилістичні, синтаксичні).
5. Поповніть методичну скарбничку конспектами уроків учителів-практиків.

6. Законспекуйте статті:

- Токмань Г. Розвиток писемного мовлення учнів. Система творів та методика їх написання./ Г. Токмань // Українська мова і література в школі. – 2002. – №1. – С. 13 – 16; 2002. – № 3. – С. 28 – 31.

- Токмань Г. Якщо мій досвід знадобиться... Про розвиток мовлення учнів на уроках літератури/ Г. Токмань // Урок української. – 2005. – № 7 – 8. – С. 33 – 36.

- Токмань Г. Якщо мій досвід знадобиться...І ще раз про розвиток мовлення при вивченні літератури/ Г.Токмань // Урок української. – 2005. – № 9 – 10. – С. 41–44.

Поміркуйте:

- Т.Бугайко, Ф.Бугайко, класифікуючи шкільні творчі роботи, виділяють роботи логічного і художнього типів. Поміркуйте, що методисти поклали в основу запропонованої класифікації? Чи відображає вона вповні систему розвитку зв'язного мовлення учнів на уроках літератури?

- Б. Степанишин поділяв шкільні твори так: на літературному матеріалі, напіввільні, вільні, повністю творчі. При цьому зауважував, що твори двох перших груп пишуться в науково-популярному стилі, в публіцистичному – третьої, в художньому – четвертої. Чи потребує запропонована класифікація доповнень і уточнень? Обґрунтуйте свою думку.

- Є. Пасічник виділяв твори класні, домашні; навчальні і контрольні; розповідь, роздум, опис, характеристика; логічного і емоційного характеру, на літературні теми, інших видів мистецтва, життєвих вражень та спостережень; літературно-критичного, публіцистичного, художнього типів та ін. Чи потребує запропонована класифікація доповнень і уточнень? Обґрунтуйте свою думку.

- В. Цимбалюк пропонує дві класифікації творів:

1. За джерелом матеріалу:

- літературні;

- позалітературні теми (на основі життєвих вражень та про мистецтво);

2. За стильовими особливостями:

- наукові (зауважує, що точніше – науково-публіцистичні);
- публіцистичні;
- художні.

Цими типами вчений-методист не обмежується, він зауважує, що існують твори перехідного типу, в яких учні використовують матеріали з різних джерел (з життя, літератури, мистецтва, історії, періодики). Здебільшого їх називають цитатами з художніх творів чи висловлювання відомих людей. Поділяє ці твори на дві групи:

- на суспільно-політичні теми;
- на морально-етичні теми.

Твори на літературні теми поділяє так:

- письмові роботи типу переказу («Висвітлення історичних подій у романі П.Куліша «Чорна рада»);
- аналіз окремих епізодів, сцен, уривків з твору («Ідейно-художній аналіз пейзажного уривка «Ідуть дощі ...» з повісті М. Коцюбинського «Fata morgana»);
- індивідуальна, порівняльна, групова характеристика персонажів («Образ Мавки за драмою-феєрією Лесі Українки «Лісова пісня»);
- аналіз ідейного змісту твору, проблематики, порушеної у творі («Проблема родинного виховання на основі християнської моралі (за романом В.Барки «Жовтий князь»);
- характеристики одного із компонентів художнього твору, з'ясування специфіки мистецького почерку письменника («М. Коцюбинський – майстер імпресіоністичного опису»);
- зіставлення і порівняння літературних явищ і фактів («Образ війни і романах Олеса Гончара та Івана Багряного»);
- письмові роботи узагальнюючого характеру за творчістю кількох письменників чи всього курсу літератури («Образ матері у поезії ХХ століття»).

Не зважаючи на прискіпливу увагу методистів до окресленої проблеми, на сьогоднішній день методисти не дійшли до спільної думки щодо класифікації письмових робіт. Питання лишається відкритим. Чому? Обґрунтуйте свою думку.

- Найбільш прийнятними для практики сучасної школи є дві класифікації письмових робіт: за джерелом матеріалу і за стильовими особливостями. Наведіть приклади тем письмових творчих робіт, враховуючи названі підходи.

- Найпоширенішою групою письмових творчих робіт вважаються учнівські творчі роботи на літературні теми. Вони практикуються з 5 по 11 класи і можуть бути найрізноманітнішою тематики і жанрів. Наведіть приклади тем письмових творчих робіт.

- У 9 - 11 класах методисти радять запроваджувати й такі види письмових робіт літературно-критичного характеру, як доповідь, реферат, повідомлення, курсова робота. Наведіть приклади тем письмових творчих робіт.

- У 5 - 8 класах методисти радять запроваджувати й такі види письмових робіт, як відзиви на самостійно прочитану книгу, переглянутий спектакль чи кінофільм, у 9-11 кл. – рецензії на твори образотворчого мистецтва і музики, на переглянуті телепередачі тощо. Обґрунтуйте доцільність виконання названих видів письмових робіт.

- На сучасному етапі у процес розвитку зв'язного мовлення учнів активно запроваджуються і написання жанрових літературних творів: казок, байок, оповідань, новел, есе тощо. У зв'язку з чим виникла означена тенденція? Обґрунтуйте свою думку.

- Поясніть вислів Сократа: «Скажи мені що-небудь, щоб я тебе побачив». Чи може ця фраза вплинути на внутрішню мотивацію учнів активно удосконалювати й багато працювати над своїм мовленням?

- М. Рильський в одній із своїх праць зазначає: «Мова – втілення думки. Що багатша думка, то багатша мова. Любімо її, вивчаймо її, розвиваймо її! Борімося за красу мови, за правильність мови, за доступність мови, за багатство мови...» Чи погоджуєтеся ви з думкою-закликом ученого і поета. У чому актуальність вислову?

Тестові завдання для самоконтролю

1. Яке із перерахованих завдань не є завданням до творчого переказу:

- а) ввести опис приміщення;
- б) переказати текст із зміною особи оповідача;
- в) скласти цитатний план до твору;
- г) ввести опис природи.

2. Який вид письмових робіт передбачений програмами для основної школи:

- а) літературно-публіцистичний твір;
- б) реферат;
- в) порівняльна характеристика персонажів твору;
- г) рецензія на театральну виставу.

3. Який вид письмових робіт передбачений програмами для старшої школи:

- а) характеристика персонажа;
- б) докладний переказ;
- в) план уривка з великого епічного твору;

г) реферат.

4. Градація письмових робіт є такою:

а) переказ твору письменника, розгорнута письмова відповідь на запитання, твір-мініатюра чи твір;

б) розгорнута письмова відповідь на запитання, переказ твору письменника, твір-мініатюра чи твір;

в) переказ твору письменника, твір-мініатюра чи твір, розгорнута письмова відповідь на запитання;

г) твір-мініатюра чи твір, розгорнута письмова відповідь на запитання, переказ твору письменника.

5. Названі види діяльності всі є словниковими вправами, КРІМ:

а) виявлення незнайомих слів та пояснення їх значення з допомогою тлумачних словників;

б) закріплення лексики через добір синонімів, антонімів, однокорених слів;

в) уведення слова в новий текст, що дозволяє виявити його багатозначність;

г) побудова з певним словом різних синтаксичних одиниць, що дозволяє виявити зображувально - виражальні можливості його;

д) розгорнута письмова відповідь на запитання.

6. Навчаючи цитування, можна практикувати названі завдання, КРІМ:

а) переказати зміст твору, використовуючи цитати з тексту;

б) охарактеризуйте дійову особу твору, використовуючи цитати, які відображають зовнішній вигляд і внутрішню суть;

в) переписування тексту твору у робочий зошит;

г) визначити художні особливості твору, підтвердивши коментарі цитатами з тексту;

д) розкрийте основну думку твору, спираючись на цитати із тексту.

7. Складуючи план твору, дитина повинна уривок із тексту:

а) озаглавити;

б) коротко переказати;

в) переписати в зошит;

г) визначити основну думку;

д) виписати цитати.

8. Запропоновані завдання є типовими для творчих переказів, КРІМ:

а) перекажіть текст зі зміною особи;

б) перекажіть текст, змінивши послідовність епізодів;

- в) поширять текст твору, увівши в нього опис;
- г) перекажуть текст твору, змінивши фінал;
- д) виконайте детальний переказ тексту твору.

9. Знайдіть неправильне твердження. Учніський твір – це:

- а) власні роздуми учня, викликані прочитанням і аналізом художнього твору;
- б) власний учнівський твір різних жанрів як реакція на художній твір;
- в) оригінальне зв'язне письмове чи усне висловлювання учня на певну тему;
- г) компілювання - процес написання твору, наукової праці на підставі чужих матеріалів без самостійного дослідження та опрацювання джерел;
- д) розгорнута письмова відповідь на запропоноване запитання чи завдання із висловленням власного ставлення й оцінки до окресленої проблеми.

10. Методисти вважають, що учень може користуватися під час написання твору такими допоміжними джерелами, КРІМ:

- а) шкільним підручником;
- б) текстом художнього твору;
- в) літературно-критичними матеріалами;
- г) енциклопедичною літературою;
- д) посібником «Тисяча найкращих творів».

11. Після написання контрольного твору обов'язково проводять:

- а) урок аналізу контрольного твору;
- б) урок підготовки до контрольного твору;
- в) тематичну контрольну роботу;
- г) урок позакласного читання;
- д) урок узагальнення й систематизації знань, умінь і навичок.

12. Написанню твору старшокласниками мають передувати змістовні уроки:

- а) уважного прочитання тексту твору;
- б) глибокого аналізу художнього твору з емоційним розкриттям ідейно - естетичного багатства його;
- в) різних видів переказу тексту твору;
- г) роботи з підручником;
- д) підсумкової тематичної контрольної роботи.

13. Підготовка до написання твору повинна розпочатися:

- а) на першому уроці вивчення монографічної теми;
- б) на уроці поглибленої роботи над текстом твору;
- в) на уроці узагальнення й систематизації знань, умінь і навичок;

г) на уроці підготовки до написання контрольної творчої роботи.

14. Із запропонованих тем виберіть ту, яка потребує уміння цілісного літературознавчого аналізу твору чи групи творів (ліричний цикл, збірка тощо):

а) «Невмирущість духовної краси у драмі-феєрії Лесі Українки «Лісова пісня»»;

б) «Зів'яке листя» І. Франка як довершений зразок інтимної лірики»;

в) «Образ повсталого народу в поемі Т. Шевченка «Гайдамаки»»;

г) «Композиційні особливості романі Панаса Мирного «Хіба ревуть воли, як ясла повні?»»;

д) «Зображення українського побуту й звичаїв у повісті І. Нечуя-Левицького «Кайдашева сім'я»».

15. Із запропонованих тем виберіть ту, яка потребує уміння пообразного аналізу твору чи групи творів (ліричний цикл, збірка тощо):

а) «Енеїда» І.Котляревського як енциклопедія українознавства»;

б) «Трагізм образу матері у поемі «Наймачка» Т. Шевченка»;

в) «Показ козацького лицарства і любові до України в романі Пантелеймона Куліша «Чорна рада»»;

г) «Співзвучність поезії І. Франка з народнопісенною творчістю»;

д) «Реалізм і народність художньої прози Б. Грінченка».

Рекомендована література

Основна:

1. Пасічник Є. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах: Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти./ Євген Пасічник - К.: Ленвіт, 2000. – С. 340 - 350;

2. Наукові основи методики літератури: навчально - методичний посібник./ За ред.. Н.Волошиної. – К.: Ленвіт, 2002. – С.180-193;

3. Ситченко А. Методика навчання української літератури в загальноосвітніх закладах: навчальний посібник для студентів-філологів./ Анатолій Ситченко – К.:Ленвіт, 2011. – С. 188-206;

4. Токмань Г. Методика навчання української літератури в середній школі: підручник/ Г.Токмань. – К.: ВЦ «Академія», 2012. – С.214-224.

Допоміжна:

1. Дмитренко Г., Дмитренко М. Як писати твори: Посібник для випускників шкіл, гімназій, ліцеїв, абітурієнтів/ За ред. М.Дмитренка. – К.: «Магістр - S», Редакція часопису «Народознавство», 1997. – 196 с.

2. Денисюк Л. Як народжується художній твір? Урок з розвитку зв'язного мовлення – творча лабораторія у 9 класі/ Л.Денисюк // Українська мова і література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2008. – № 2. – С. 34 - 41.
3. Дятленко Т. Розвиток мовлення старшокласників у процесі аналізу пейзажу в прозових творах різних художніх систем/ Т. Дятленко // Українська література в загальноосвітній школі. – 2006. – № 2. – С. 33 - 36.
4. Гушинець О. Учимося творчості. Урок поетичного перевтілення (5 кл)/ О.Гушинець // Українська мова і література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2008. – № 1. – С. 16 -18.
5. Караман С. Види робіт з розвитку зв'язного мовлення/ С. Караман // Українська література в загальноосвітній школі. – 2004. – № 4. – С.18– 20.
6. Кисілевська - Ткач Л. Розвиток мовлення учнів на уроках літератури/ Л. Кисілевська -Ткач // Українська мова і література в школі. – 2003. – № 2. – С. 35–36.
7. Коваленко В. Авторське редагування учнівських творів: 5-8 класи, 9-11 класи/ В. Коваленко // Урок української. – 2005. – № 3 – 4. – С.43 – 44.
8. Мірошник С. Оригінальні творчі роботи старшокласників/ С. Мірошник // Дивослово. – 2003. - № 9. – С. 34 - 38.
9. Мірошник С. Творчі роботи на основі асоціацій/ С. Мірошник // Дивослово. – 2003. – № 2. – С.59 – 64.
10. Пахаренко В. Художнє слово: Короткий нарис практичної поезики: Порадник для вчителя української літератури/ В. Пахаренко // Українська мова та література. – 2001. – №40 (вкладка). – С. 9 – 16.
11. Стефурак Р. Лінгвістичний аналіз поетичного тексту на уроках із розвитку зв'язного мовлення у старших класах/Р. Стефурак // Українська література в загальноосвітній школі. – 2008. - № 7 - 8. – С. 72 - 75.
12. Шуляр В., Діордіца Д. Переказ із творчим завданням: як уникнути помилок: Навчально-методичний посібник/ В. Шуляр, Д. Діордіца // Українська мова та література. – 2001. – №42; Українська література в загальноосвітній школі. – 2005. – № 3. – С.45 – 49; 2005. – № 5. – С. 45–46.
13. Шуляр В. Твір. Як до нього підготуватися / В. Шуляр // Українська мова та література. – 2001. – №19. – С.1–2.
14. Якименко Н. Розвиток зв'язного мовлення учнів / Н. Якименко // Українська мова та література. – 2004. – № 5. – С.12 – 15.

Методично - діяльнісна структура змістового модуля 5

ЗМ 5. Методика застосування додаткових форм і засобів вивчення літератури	
Лекція 1. Позакласна й позашкільна робота з літератури	Практичне заняття 1.. Позакласна й позашкільна робота з літератури
Самостійна робота студентів	
Індивідуальна робота студентів	
Модульна контрольна робота	

Загальна організація оволодіння змістовим модулем 5

Діяльність викладача	Діяльність студента	Кількість балів	Термін
<ul style="list-style-type: none"> - проблемно установчі лекції; - консультації індивідуальні й групові; - проведення практичних занять; - перевірка письмових робіт; - підготовка навчально-методичних матеріалів. 	<ul style="list-style-type: none"> - робота на практичних заняттях – індивідуальна, в малих групах, групова (обговорення теоретичних питань, розв’язання проблемних ситуацій і завдань, тестування самостійної роботи, написання термінологічних диктантів, формулювання взаємозапитань); 	5	Відповідно до розкладу занять і терміну, установленого викладачем
	<ul style="list-style-type: none"> - самостійна робота студентів (виконання домашніх письмових робіт; вивчення окремих питань чи тем, що винесені на самостійне опрацювання; підготовка до практичних, семінарських занять; 	5	
	<ul style="list-style-type: none"> - доповнення конспектів лекцій); 	5	
	<ul style="list-style-type: none"> - індивідуальна робота студентів (підготовка методичних повідомлень, пошуково-творчі проекти; реферати на запропоновані теми; індивідуальні дидактичні завдання) 	5	
	<ul style="list-style-type: none"> - модульна контрольна робота 	5	

Вимоги до засвоєння змістового модуля 5

Студент повинен знати:

- визначення, специфічні особливості і педагогічну суть ключових понять;
- психолого - педагогічні, гігієнічні та ін. вимоги до застосування наочності й ТЗН на уроках літератури в різних класах;
- визначення «інтегрований» та «бінарний» урок, розрізнити їх;
- шляхи застосування міжпредметних і міжмистецьких паралелей на різних етапах уроку чи позакласного заходу із урахуванням специфіки предмета та вікових особливостей учнів;
- типологічні зв'язки між творами української і світової літератури, уміти організувати порівняльний аналіз;
- психолого-педагогічні й методичні засади організації й проведення в школі позакласної роботи з літератури;
- знати форми й види позакласної й позашкільної роботи з літератури;
- принципи роботи кабінета літератури;
- умови наукової організації праці вчителя.

Студент повинен уміти:

- моделювати конспекти уроків із застосування різних видів наочності, ТЗН, керуючись при цьому методичними принципами і вимогами до застосування наочності і ТЗН як додаткових форм і засобів вивчення літератури;
- правильно і дозовано використовувати різні види наочності;
- самостійно виготовляти різні зразки наочних посібників, активно залучати учнів до виготовлення наочності;
- моделювати різні типи уроків із застосування міжпредметних та міжмистецьких зв'язків;
- моделювати інтегровані уроки, із застосуванням елементів інтеграції;
- складати план роботи гуртків різних видів, моделювати різні типи занять, засідань гуртків, клубів, секції тощо;
- моделювати різні типи і структури факультативних занять;
- організовувати масові позакласні заходи;
- уміти складати сценарії різних видів позакласних заходів, враховуючи вікові та індивідуальні особливості учнів, інтереси та уподобання;
- вивчати, аналізувати праці вчених-дослідників, педагогічний досвід учителів-новаторів, укладати бібліографічний покажчик;
- рецензувати відповіді, виступи із рефератами, повідомленнями, захисти проєктів, курсових робіт;
- складати план роботи кабінету;

- моделювати макет оформлення кабінету літератури;
- складати картотеку, систематичний і алфавітний каталог;
- виготовляти самостійно різні зразки навчально-методичного забезпечення кабінету літератури.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 5

Методика застосування додаткових форм і засобів вивчення літератури

ТЕМА 5.1. Використання наочності на уроках літератури (самостійна робота)

ПЛАН

1. Наочність як один із важливих принципів навчання.
2. Проблема класифікації різних видів наочності (В.Голубков, А.Коржупова, В.Неділько, Є.Пасічник, Н.Волошина).
3. Методика використання картин, ілюстрацій, портретів.
4. Технічні засоби навчання. Специфіка використання різних видів ТЗН (звукові посібники, екранні посібники, аудіовізуальні засоби навчання).

Ключові поняття: предметна і образна наочність, словесно-образна, умовно-схематична, динамічна синтетична наочність, сюжетні полотна, портрет, пейзаж, натюрморт, навчальні, науково-популярні фільми, фільми-екранізації, статичні екранні посібники, діафільми.

Запитання і завдання для самостійної роботи:

1. Опрацюйте матеріал лекції і доповни її новими фактами.
2. Опрацюйте літературу за темою практичного заняття.
3. Впишіть у термінологічний словник визначення ключових понять.
4. Виготовіть різні зразки наочності (картки, кросворди, ребуси, чайнворди...) до вивчення творчості певного письменника (митець – за вибором студентів). Інсценізувати навчальну ситуацію і продемонструвати їх використання на уроці.

5. Поповніть методичку скарбничку конспектами уроків учителів-практиків.

6. Законспекуйте статті:

- Васюта С. Роль методу наочності у розкритті образності поетичного слова на уроках літератури в старших класах/С. Васюта// Українська література в загальноосвітній школі. – 2007. - № 11 – С. 23 - 29.

- Волошина Н., Жила С. Наочні посібники і засоби їх демонстрування / Н. Волошина, С. Жила // Українська література в загальноосвітній школі. – 2003. - № 6. – С. 45 - 48.

- Токмань Г. Використання наочності на уроках української літератури / Г.Токмань// Українська мова та література. – 2002. - № 1. – С.13 - 16.

- Токмань Г. Якщо мій досвід знадобиться. 10. Використання наочності на уроках літератури/ Г. Токмань // Урок української. – 2006. - № 5 - 6. – С. 38 - 44.

7. Підготуйтеся до такого виду робіт:

- робота з портретом М. Рильського, В. Сосюри, Остапа Вишні...
- доберіть обладнання до теми “В. Сосюра “Зима”, ”Люблю весну”. Продемонструйте послідовність роботи із підбраною наочною.

8. Доберіть репродукції картин відомих художників, музичні твори та поезії до теми уроку позакласного читання у 8 класі «Пори року як джерело натхнення і захоплення».

Поміркуйте:

- Як ви розумієте термін «логічна таблиця»? Продемонструйте приклад. Яка роль такого виду наочності?

- Доведіть, що ефективно унаочнювати будь-які ланки літературної навчальної роботи (характеристику доби, вивчення життєпису, аналіз творів, засвоєння теоретико - літературних понять). Наведіть приклади.

- Назвіть види наочності при вивченні життєпису письменника.

- Проаналізуйте доцільність використання наочних засобів навчання на уроках, які ви бачили у відеозаписах чи відвідали.

- Пригадайте випадки із практики, пов’язані із унаочненням на уроці.

- Які труднощі чекають на вчителя під час добору наочності та ТЗН на конкретному уроці?

- Яким принципом керуватиметеся ви, добираючи наочність та ТЗН для конкретного уроку? Скільки часу відведете?

- Подумайте, у якому класі і на якому етапі вивчення теми доцільно провести роботу із узагальнювальною текстуальною таблицею. Інсценуйте навчальну ситуацію.

«Особливості казки як жанру»

Народна	Літературна
*Автор – колективний (народ). *Виконавці казок – оповідачі-казкарі. *Існує в усній формі. *Має тенденцію нескінченної змінності (варіативності) в інтересах сильнішого враження.	*Творець – конкретна особа, авторство особисте. *Має писемну форму. *текст канонічний (не можуть бути внесені довільні зміни). *Образ героя максимально індивідуалізований.

<p>*Образ героя типізований (герой – тип, схема; персонаж характеризується за його роллю в казці: богатир, нечиста сила, захисник, помічник, добродій, визволитель і т.д.).</p> <p>*Набір сюжетів обмежений.</p> <p>*Час і місце виникнення для більшості губиться в сивій давнині, визначити неможливо.</p> <p>*Оповідач-казкар – творець і майстер-виконавець, який володіє умінням розповідати і доповнювати почуте від когось іншого.</p>	<p>*Число варіантів будь-яких мотивів сюжету нічим не обмежене.</p> <p>*Час і місце створення казки відомі або визначаються досить точно за ознаками, прикметами часу в тексті.</p> <p>*Письменник – автор творець, який відображає життя в художніх образах за допомогою своєї уяви, властивими лише йому засобами і на відповідному матеріалі.</p>
---	--

Тестові завдання для самоконтролю

1. Наочність – це....

а) один із важливих принципів навчання, що визначає загальну спрямованість навчального процесу, впливає на його зміст, форми;

б) необхідна умова ефективності викладання літератури в загальноосвітній школі;

в) моделі, схеми, набір ключових слів, знаків, символів, ліній, фігур, барв, особливим чином розташованих на аркуші паперу(на дошці), що дає змогу учням розгорнути навчальну інформацію, полегшує розуміння і запам'ятовування навчального матеріалу;

г) етап унаочнення процесу набування індивідом загальноісторичного досвіду, перетворення його в джерело особистісних досягнень;

д) один із дидактичних принципів, вихідне положення дидактики, яке передбачає формування в учнів уявлень і понять на основі живого сприймання предметів пізнання або ж їхніх образів, зображень.

2. Методисти, учителі-практики часто посилаються на слова К.Ушинського: «Чим більше наших органів чуття бере участь у сприйманні якого-небудь враження або груп вражень, тим тривкіше лягають ці враження в нашу механічну, нервову пам'ять, вірніше зберігаються нею і легше потім згадуються», говорячи про:

а) читання вголос;

б) наочність;

в) читання під музику;

г) переказування змісту художнього твору;

д) складання цитатного плану;

е) перегляд відеоматеріалів.

3. Дидактичні функції наочності найрізноманітніші, КРІМ:

- а) основне джерело літературної освіти учнів;
- б) джерело нової інформації;
- г) засіб поглиблення і закріплення набутих знань учнями;
- д) шлях ознайомлення учнів із сферою суміжних наук і мистецтв;
- е) засіб інтеграції знань учнів про різні види мистецтв.

4. Основною методичною засадою унаочнення є:

- а) логічність;
- б) доцільність;
- в) емоційність;
- г) гігієнічність;
- д) трагічність;
- е) організованість.

5. Проблему класифікації наочності для уроків літератури вирішували названі вчені-методисти, КРІМ:

- а) Є. Пасічник;
- б) Н. Волошина;
- в) А. Коржупова;
- г) В. Неділько;
- д) Л. Мацько.

6. Н. Волошина, С. Жила до окремої групи відносять наочність, під час сприйняття якої головну роль відіграє зір, і називають її так, КРІМ:

- а) предметно-зображувальна (фотоматеріали, макети тощо);
- б) символіко-схематична (літературно-історичні карти, схеми, таблиці, діаграми, записи на дошці тощо);
- в) емоційно - слухова (різноманітні записи читання художніх творів майстрами, виступи письменників, фонозаписи тощо).

7. Н. Волошина, С. Жила до окремої групи відносять наочність, під час сприйняття якої головну роль відіграє слух і називають її емоційно - слуховою. Прикладом є названі варіанти, КРІМ:

- а) літературні плакати;
- б) аудіозаписи читання художніх творів;
- в) фонохрестоматії;
- г) відеозаписи виступів чи інтерв'ю з письменниками;
- д) радіопередачі про митців слова і їхню творчість.

8. До особливої групи наочності Н. Волошина і С. Жила відносять твори суміжних мистецтв і називають такі приклади, КРІМ:

- а) репродукції творів образотворчого мистецтва;

- б) музичні твори;
- в) театральні вистави;
- г) кіно;
- д) документи;
- е) архітектурні споруди.

9. Є. Пасічник, посилаючись на наукову традицію, виокремлює такі види наочності за формою, КРІМ:

- а) предметно-образна (документи, першодруки, книжки, скульптура тощо);
- б) словесно-образна (звучання художнього слова у мистецькому виконанні);
- в) умовно-схематична (літературні карти, таблиці, схеми);
- г) динамічно - синтетична (кінофільми, записи телепрограм, навчальні фільми);
- д) картини й ілюстрації;
- е) мультимедійні презентації.

10. Наочні посібники на уроці літератури дитина може сприймати так, КРІМ:

- а) за допомогою слуху;
- б) за допомогою зору;
- в) на дотик;
- г) на нюх;
- д) на смак.

11. Наочність на уроці літератури використовують для досягнення такої мети, КРІМ:

- а) емоційне сприймання художнього твору;
- б) глибше осмислення художнього твору в цілому і його окремих епізодів чи деталей;
- в) контекстне розуміння художнього твору;
- г) міжмистецькі і міжпредметні зв'язки;
- д) унаочнення біографічних фактів;
- е) надання більшої ефектності уроку.

12. Психологічною засадою ефективності наочності на уроці літератури є актуалізація різних видів пам'яті, КРІМ;

- а) логічної;
- б) емоційної;
- в) образної;
- г) смакової;
- д) чуттєвої.

13. Під час вивчення пейзажної лірики на уроці літератури доцільно використати як наочність:

- а) художнє фото;
- б) підручник;
- в) скульптурний ансамбль;
- г) діафільм про поета;
- д) тлумачний словник.

14. Під час вивчення народних дум на уроці літератури доцільно використати як наочність запропоновані посібники, КРІМ:

- а) фотографії кобзарів та лірників різних часів;
- б) народні інструменти: кобзу чи ліру;
- в) аудіозапис дум у виконанні співаків;
- г) текстуальну таблицю «Спільні і відмінні ознаки дум та історичних пісень»;
- д) портрет Т. Шевченка.

15. До наочності документально-історичного типу відносять названі приклади, КРІМ:

- а) документи, що відображають факти із історії народу;
- б) документальні кінохроніки, на яких знято реалії певної епохи;
- в) особисті документи письменника;
- г) копії листів, рукописів;
- д) ілюстрації до історичних творів.

16. Народознавчі посібники, як стверджує Г.Токмань, необхідні при вивченні фольклору та літературних творів із потужними народними впливами та мотивами. До народознавчих посібників вона відносить названі, КРІМ:

- а) аудіо- та аудіовізуальні записи народних традицій, свят, обрядів;
- б) етнічний одяг;
- в) предмети побуту та вжиткового мистецтва;
- г) народні музичні інструменти;
- д) аудіозаписи народних пісень, дум;
- е) карти територіального поділу країни.

17. Плануючи використання на уроці літератури аудіо- чи аудіовізуальний запис, учителю необхідно виконати названі підготовчі дії, КРІМ:

- а) уважно з ним ознайомитися;
- б) вибрати уривки для прослуховування у класі;
- в) визначити, пояснення якого програмового матеріалу він замінить;
- г) визначити час звучання на уроці;
- д) продумати коментарі, запитання та завдання для учнів.

18. Із 45 хвилин уроку літератури на роботу з наочністю методисти радять відвести:

- а) 3-4 хвилини;
- б) 8-10 хвилин;
- в) 10-15 хвилин;
- г) 10-20 хвилин;
- д) 12-25 хвилин.

19. «На ґрунті лише уявлень та відчуттів не можна зрозуміти суть явищ», - так зауважують методисти щодо уроку літератури, на якому:

- а) відсутнє обладнання;
- б) зловживають використанням наочних посібників;
- в) наочність виконує роль прикраси;
- г) наочність – розважальна виставка;
- д) відсутній учнівський інтерес до виучуваного літературного матеріалу.

20. До технічних засобів звукової наочності на уроці і в позакласній роботі з літератури методисти відносять названі, КРІМ:

- а) радіо;
- б) телебачення;
- в) аудіо- й відеозаписи;
- г) відеокліпи;
- д) діапроектор.

Рекомендована література

Основна:

1. Пасічник Є. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах: Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти./ Євген Пасічник - К.: Ленвіт, 2000. – С. 354 - 368;
2. Наукові основи методики літератури: навчально - методичний посібник./ За ред.. Н.Волошиної. – К.: Ленвіт, 2002. – С.173 - 180;
3. Токмань Г. Методика навчання української літератури в середній школі: підручник/ Г.Токмань. – К.: ВЦ «Академія», 2012. – С.110 - 122.

Допоміжна:

1. Бабійчук Т. Підсумкове заняття "Іван Франко" з використанням відео фрагментів / Т.Бабійчук // Українська література в загально-освітній школі. – 2004. - № 8. – С. 42 - 48.
2. Бабійчук Т. Театр педагогічний: Методика створення відеозаписів художніх творів української літератури/ Т. Бабійчук. – Бердичіврегіонвидав, 2004. – 99 с.

3. Бабійчук Т. Функції відеофрагментів на заняттях з української літератури /Т.Бабійчук // Українська література в загальноосвітній школі. - 2007. - № 1. – С. 16-20.

4. Бабійчук Т. Як підготувати відеофрагмент до зйомки і провести зйомку / Т.Бабійчук // Українська література в загальноосвітній школі. – 2007. - № 11 – С. 29-34.

5. Волошина Н., Жила С. Наочні посібники і засоби їх демонстрування./Н.Волошина, С.Жила // Українська література в загальноосвітній школі. – 2003. - № 6. – С. 45 - 48.

6. Данилова О. Мультимедіа власноруч: текст, графіка, аудіо, анімація, відео / О.Данилова, В.Манако. – К.: Вид. дім «Шкільний світ», 2006. – 120 с.

7. Дружок С. Шість запитань і відповідей з приводу зорових опор /С. Дружок // Українська мова та література. – 2006. - № 39. – С. 3 - 6.

8. Дружок С. Опорні схеми: універсальна особливість / С. Дружок // Українська мова та література. – 2006. - № 39. – С. 7-10

9. Невінчана Н. Узагальнюючі таблиці з літератури / С. Невінчана // Українська мова та література. – 2004. - №5. – С.28 - 35.

10. Токмань Г. Використання наочності на уроках літератури / Г. Токмань // Українська мова і література в школі. - 2002. - № 1. - С. 13 -16.

11. Токмань Г. Якщо мій досвід знадобиться. 10. Використання наочності на уроках літератури / Г. Токмань // Урок української. – 2006. - № 5 - 6. – С. 38-44.

ТЕМА 5.2. *Міжпредметні і міжмистецькі паралелі під час вивчення літератури (самостійна робота)*

ПЛАН

1. Твори споріднених галузей мистецтва на уроках української літератури.

2. Особливості компаративного вивчення шкільного курсу української літератури.

3. Методика проведення інтегрованого уроку з літератури.

4. Складання плану-конспекту інтегрованого уроку з української літератури.

5. Особливості моделювання і конструювання уроків словесності в старших класах.

Ключові поняття: міжпредметні зв'язки, міжмистецькі зв'язки, компаративний аналіз, інтеграція предметів, твори споріднених галузей мистецтва, інтегрований урок, урок словесності.

Запитання і завдання для самостійної роботи:

1. Опрацюйте літературу за темою заняття.
2. Поповніть власну бібліотеку методичними розробками вчителів-практиків за темою заняття.
3. Складіть інтегрувальні таблиці (література – історія – образотворче мистецтво - музика - народознавство) з курсу українська література 9 - 11 кл.
4. Назвіть сучасних учених-методистів, які досліджують проблему міжпредметних та міжмистецьких зв'язків під час вивчення художньої літератури.
5. Випишіть у термінологічний словник визначення ключових понять.

Поміркуйте:

- На яких етапах вивчення монографічної теми можна використати міжмистецькі паралелі? Продемонструй на прикладах.

- Основним методичним критерієм застосування наочності на уроці є доцільність. Сформулюйте критерій для застосування міжпредметних та міжмистецьких паралелей.

- Визначте, які завдання мають вирішувати залучені твори суміжних мистецтв під час вивчення конкретної теми?

- С. Жила назвала такі критерії відбору творів суміжних мистецтв для використання їх на уроці літератури:

- залучені твори суміжного мистецтва мають вирішувати навчальні, виховні і розвивальні завдання;

- відповідати віковим особливостям учнів;

- бути різними за художніми системами і формами;

- повинні відзначатися високою ідейністю, художністю, правдивістю, допомагати учням глибше засвоювати матеріал;

- сприяти здійсненню безпосереднього зв'язку літературного і мистецтвознавчого матеріалу, формуванню у школярів умінь і навичок самостійної роботи з творами мистецтва.

Чи погоджуєтеся ви з думкою сучасного методиста? Чи можна ці критерії розширити?

- Як ви розумієте поняття «компаративістика»? Чому в наш час це поняття активно використовується у шкільній практиці?

- Назвіть аспекти, які можна порівнювати і зіставляти у процесі вивчення української та світової літератури?

- А. Лісовський вважає, що зв'язки у вивченні української та зарубіжної літератури можуть мати синхронний та асинхронний характер. Прокоментуйте думку методиста, наведіть приклади.

- Чому уроки словесності доцільно проводити у старших класах?

- Який шлях аналізу літературного твору, на ваш погляд, найефективніше формує культуро-мовну компетенцію особистості? Обґрунтуйте свої думки.

Тести для самоконтролю

1. Головна мета використання міжпредметних зв'язків у під час вивчення літератури:

- а) виховати всебічно розвинену особистість;
- б) навчити виявляти спільні елементи здобутих знань з тими, що вже були засвоєні раніше на уроках інших дисциплін;
- в) вивчити майстра вузького профілю.

2. Здійснення міжпредметних зв'язків дає хороші результати, якщо в педагогічній практиці дотримано таких вимог (знайдіть зайве):

- а) міжпредметні зв'язки мають бути змістовними, відповідними логіці предмета;
- б) не порушувати системність і структурність знань учнів з кожного контактуючого предмета;
- в) визначати обсяг наукової інформації, враховуючи лише інтереси однієї якоїсь дисципліни;
- г) здійснювати перенесення знань і вмій систематично й послідовно

3. Що підкреслює музика, прослухана після вивчення літературного твору?

- а) вокальне виконання;
- б) естетичну цінність;
- в) настрій твору;
- г) предметну структуру.

4. Чим стають твори суміжних мистецтв на уроках літератури?

- а) джерелом нових знань;
- б) процесом викладання;
- в) засобом розвитку особистості;
- г) своєрідним тлом уроку.

5. Назвіть, хто у 80-х рр. займався проблемою використання суміжних мистецтв на уроках літератури?

- а) С. Жила; Г. Токмань
- б) Н. Волошина, О. Бандура;
- в) М. Рибникова, В. Голубков;
- г) В. Гречинська, Є. Колокольцев.

6. На яких уроках здебільшого використовується портрети митців?

- а) під час вивчення художнього твору;
- б) під час вивчення віршових творів;
- в) під час вивчення драматичного твору;
- г) під час вивчення біографії письменника.

7. З якого класу доцільно працювати над портретами письменників?

- а) з 5 класу;
- б) з 6 класу;
- в) з 7 класу;
- г) з 8 класу.

8. Назвіть, методиста, який висунув ідею використання ілюстрацій на уроках літератури.

- а) Н. Волошина ;
- б) М. Рибнікова;
- в) В. Неділько;
- г) О. Бандура.

9. Коли можуть бути використані на уроці твори скульптури і архітектури?

- а) під час вивчення біографії письменника;
- б) під час вивчення питань з теорії літератури;
- в) під час вивчення художнього твору
- г) під час тематичної атестації .

10. Яким принципом необхідно керуватися вчителю, добираючи твори мистецтва для роботи на уроці літератури

- а) доцільності;
- б) культуровідповідності;
- в) народності;
- г) художньої майстерності.

11. Яка рубрика шкільної програми допоможе вчителю підібрати твори мистецтва для реалізації між мистецьких зв'язків?

- а) зміст програмового матеріалу;
- б) рекомендована література для вчителя;
- в) міжмистецький контекст й міжпредметі зв'язки;
- г) теорія літератури.

Рекомендована література

Основна:

1. Наукові основи методики літератури : навчально-методичний посібник./ За ред.. Н.Волошиної. – К.: Ленвіт, 2002. – С.196 - 229;

2. Токмань Г. Методика навчання української літератури в середній школі: підручник/ Г.Токмань. – К.: ВЦ «Академія», 2012. – С. 269 - 296.

Допоміжна:

1. Бандура О. Міжпредметні зв'язки у процесі вивчення української літератури: Посібник для вчителів./ О.Бандура К.: Рад. шк., 1984. – 166 с.

2. Бортніков Р., Кондрашевський О. Футуризм у малярстві та літературі /Р.Бортніков, О.Кондрашевський // Українська література в загальноосвітній школі. – 2003. - № 8 – С. 62 - 64.

3. Волошина Н., Жила С. Твори споріднених галузей мистецтва на уроках української літератури/ Н. Волошина, С. Жила // Українська література в загальноосвітній школі. – 2004. – № 2. – С. 2 - 6.

4. Горб О. Компаративістику - на урок української літератури/ О. Горб // Рідна школа – 2001. - № 11. – С. 56 - 59.

5. Гордієнко О. Методичні рекомендації до взаємопов'язаного вивчення української та зарубіжної літератур (на прикладі повісті М. Коцюбинського "Дорогою ціною" та трагедії В. Шекспіра "Ромео і Джульєтта"/О. Гордієнко // Українська література в загальноосвітній школі. – 2004. – № 1. – С.23 - 33.

6. Гордієнко О. Уроки і факультативні заняття порівняльного аналізу творів зарубіжної і української драматургії /О. Гордієнко// Всесвітня література та культура. – 2002. - № 12. – С. 28 - 30.

7. Гордуз А. Ключ до душі людини: Система уроків з компаративного вивчення творчості М. Коцюбинського та К. Гамсуна / А. Гордуз // Українська мова і література в середніх школах, ліцеях, колегіумах... - 2002. – № 2. – С. 102 - 107.

8. Градовський А. “Мир нехай навчається добру...”: Роман П.Куліша “Чорна рада” та історична белетристика В. Скотта в шкільному літературному курсі /

А. Градовський // Українська література в загальноосвітній школі. – 2002. - № 2. – С. 63 - 64.

9. Градовський А.”І чужому научайтесь, й свого не цурайтесь...” Методичні аспекти вивчення української літератури у взаємозв'язках із зарубіжною. /

А. Градовський – К.: ПП РВФ “Софія”, - 1998.

10. Градовський А. "Свобідний чоловік з розумом – се мій ідеал" (Феміністичні пошуки Ж. Санд і О. Кобилянської /А. Градовський// Українська література в загальноосвітній школі. – 2005. – № 1. – С. 25 - 26.

11. Жила С. Вивчення оповідання О. Кобилянської “Меланхолійний вальс” у взаємозв'язках із суміжними мистецтвами./ С. Жила // Українська література в загальноосвітній школі. - 2003. - № 9. – С. 38 - 43.

12. Жила С. Вивчення української літератури у взаємозв'язку з образотворчим мистецтвом. Посібник для вчителя./ С. Жила - Чернігів: РВК "Деснянська правда", 2000. – 176 с.

13. Жила С. Мистецькі аналогії у процесі вивчення української літератури / С. Жила // Українська література в загальноосвітній школі. – 2002. – № 6. – С. 2 - 6.

14. Жила С."... Як ластівки перед від'їздом..." Вивчення новели Василя Стефаника „Камінний хрест” у взаємозв'язку з кіномистецтвом. 10 клас./С.Жила // Українська література в загальноосвітній школі. - 2007. - № 2. – С. 22 - 25.

15. Калюжна І. Світ Катерини Білокур. Урок літератури та образотворчого мистецтва в 11-му класі / І. Калюжна // Українська мова та література. – 2006. - № 45. – С.17 - 21.

16. Медвідь Н. "Жовтий князь" Василя Барки – "Жнива скорботи" Роберта Конквеста: порівняльний аналіз на ідейному рівні / Н. Медвідь // Українська література в загальноосвітній школі. – 2005. – № 1. – С.27-30.

17. Овдійчук Л. Взаємодія мистецтв на уроці літератури як один із чинників формування естетичних почуттів та уподобань школярів / Л. Овдійчук // Українська мова і література в школі. – 2003. – № 3. – С.24-30.

18. Овдійчук Л. Поєднуючи слово, музику, живопис / Л. Овдійчук //Українська мова і література в середніх школах... - 2002. - № 4. – С.214 - 217.

19. Скиба О. Проблема вивчення української літератури у взаємозв'язках із мовою та зарубіжною літературою в історії методичної науки / О. Скиба// Українська література в загальноосвітній школі . – 2004. – № 7 . – С. 21 - 23.

20. Слоньовська О. Вивчення української літератури. 5 клас. Інтегровані уроки /О. Слоньовська. – Х.: Веста: Видавництво «Ранок», 2005. – 192 с.

21. Слоньовська О., Надурак С. Вивчення української літератури. 11 клас. Інтегровані уроки / О. Слоньовська, С. Надурак. – Харків: Веста: Видавництво «Ранок», 2004. – 224 с.

ТЕМА 5.3. Позакласна та позашкільна робота з української літератури

ПЛАН

1. Позакласна робота у системі літературної освіти учнів.
Форми позакласної роботи.

2. Літературна творчість учнів:

- факультативні заняття з літератури;
- предметні олімпіади;
- МАН;
- літературні студії для обдарованих та ін.

3. Літературні гуртки в школі, їх типи.

4. Шкільний літературний музей, специфіка його роботи.

Ключові поняття: гурток літературно-творчий, літературно-мистецький, виразного читання, літературно-фольклорний, літературно-драматичний; предметна олімпіада; мала академія наук; факультативне заняття; інформаційно-вступне, консультативно-підготовче, поглибленого аналізу, семінари, заняття творчо-підсумкового змісту.

Запитання і завдання для самостійної роботи:

1. Опрацюйте рекомендовану літературу.
2. Випишіть у термінологічний словник визначення ключових понять.
3. Розробіть план роботи літературного гуртка (тип гуртка – за вибором студента).
4. Підіберіть фахової літератури (або скласти) завдання для проведення шкільної предметної олімпіади з літератури (клас – за вибором студента).
5. Поповніть власну методичну бібліотеку розробками позакласних заходів учителів-практиків.

Поміркуйте:

- Чи погоджуєтеся ви з думкою С.Пультера про те, що «мета позакласної роботи – це розширення літературної освіти учнів, їх читацької культури, творчих здібностей» і що «кожен позакласний захід в певній мірі є продовженням уроку, де учні поглиблюють свої літературні знання, дістають естетичну насолоду від знайомства з творами відомих майстрів художнього слова»? Обґрунтуйте свою точку зору.

- У методиці виділяють такі види позакласної роботи: повсякденна (керівництво позакласним читанням), епізодична (літературні ранки, вечори, конференції, екскурсії), циклічна (робота літературних гуртків, музеїв, клубів, об'єднань). Чи можна говорити про систему позакласної роботи? За яких умов, на ваш погляд, можна втілити систему позакласної роботи?

- Назвіть основний принцип участі школярів у позакласній роботі?

- Чому у позакласній роботі учитель повинен прагнути до масовості?

Складіть тези статей:

- Парубець В. Гурткова робота – неодмінна складова системи освіти і виховання підростаючого покоління/ В. Парубець // Українська література в загальноосвітній школі. – 2008. - № 1. – С.48 – 51.

- Токмань Г. Позакласна робота з літератури/ Г. Токмань // Дивослово. – 2003. – № 11. – С.38 – 43.

- Токмань Г. Якщо мій досвід знадобиться... 13. Масові заходи і вивчення предмету/ Г. Токмань. // Урок української. – 2006. - № 10. – С. 39 - 42.

- Токмань Г. Якщо мій досвід знадобиться. 12. Позакласна робота з літератури/ Г. Токмань // Урок української. – 2006. - №8-9. – С.44-46.

Завдання для індивідуальної роботи:

1. Змодельуйте структуру й складіть за нею конспект факультативного заняття (клас, тема за вибором студента), бути готовим захищати методичний проект перед аудиторією, здати його на перевірку. Уведіть елементи сучасних інновацій. Скористайся змістом рекомендованих програм.

2. Змодельуйте структуру й складіть за нею конспект позакласного заходу (клас, тема за вибором студента), бути готовим захищати методичний проект перед аудиторією, здати його на перевірку. Уведіть елементи сучасних інновацій. Скористайся змістом рекомендованих програм.

Тестові завдання для самоконтролю

1. Літературну позакласну роботу організовує:

- а) батьківський колектив;
- б) вчитель-словесник;
- в) учень;
- г) педагог-організатор.

2. До форм позакласної роботи не відноситься:

- а) парна;
- б) індивідуальна;
- в) масова;
- г) групова.

3. Серед форм організації групової позакласної роботи виділяють такі, КРІМ:

- а) гурток;
- б) підготовка учасників олімпіади;
- в) літературна студія;
- г) дискусійний клуб

4. Масовий захід з метою вшанування визначної постаті чи знакового явища української літератури - це:

- а) тиждень української літератури;
- б) літературне свято;
- в) засідання гуртка;
- г) випуск стінгазети.

5. Укажіть, на які форми поділяють організацію виховної (позакласної) роботи?

- а) організаційно-методичні;
- б) колективні, групові, індивідуальні;
- в) тематичні;
- г) інтегровані.

6. До якого виду роботи відноситься керівництво позакласним читанням?

- а) позакласна;
- б) циклічна;
- в) масова;
- г) епізодична.

7. Циклічна позакласна робота - це

- а) літературні ранки, вечори, конференції, екскурсії;
- б) керівництво позакласним читанням;
- в) робота літературних гуртків, музеїв, клубів, об'єднань.

8. Епізодична позакласна робота – це:

- а) робота літературних гуртків, музеїв, клубів, об'єднань;
- б) літературні ранки, вечори, конференції, екскурсії;
- в) керівництво позакласним читанням.

9. Методисти називають такі види позакласної роботи:

- а) повсякденна, циклічна, епізодична
- б) орфографічна, орфоепічна, морфологічна;
- в) індивідуальна, масова, групова.

10. Названі види гуртків у школі всі літературні, КРІМ:

- а) літературно-творчий,
- б) літературно-мистецький,
- в) виразного читання,
- г) літературно-фольклорний,
- д) літературно-драматичний;
- е) танцювальний.

11. Яку з наведених форм позакласної роботи Є. Пасічник не виділяє?

- а) заняття гуртка;
- б) групові завдання;

- в) масові заходи;
- г) індивідуальні завдання.

12. Яка мета позакласних заходів?

- а) визначити рівень знань учнів;
- б) забезпечувати розумову і фізичну активність учнів;
- в) удосконалювати розумові здібності і задовольняти духовні потреби учнів під час дозвілля;
- г) раціонально використовувати час учнів;
- д) краще пізнати своїх вихованців.

13. Які є форми позакласної роботи? Оберіть найбільш точну відповідь.

- а) індивідуальні доручення;
- б) індивідуальні доручення та заняття гуртка;
- в) заняття гуртка та масові заходи;
- г) індивідуальні доручення та масові заходи;
- д) індивідуальні доручення, заняття гуртка, масові заходи.

14. За якої умови позакласна робота буде ефективною?

- а) коли вона залучає учнів до читання;
- б) коли учні беруть участь у груповій роботі;
- в) коли групова робота пов'язана із роботою на уроках;
- г) коли вона сприяє всебічному розвитку дітей;
- д) коли групова робота пов'язана із роботою на уроках та коли вона сприяє всебічному розвитку дітей.

15. Чому найчастіше присвячені літературні вечори?

- а) тематиці виучуваних на уроці творів;
- б) ювілейним датам;
- в) випадково обраній темі;
- г) улюбленим письменникам вчителя;
- д) на розсуд учнів.

16. Які види проведення роботи характерні для літературного вечора?

- а) літературні конкурси, вікторини, художнє читання й декламації;
- б) пісенні виступи, дискусії;
- в) дебати;
- г) спортивні змагання;
- д) виступи учнів на вільну тему.

17. Від чого залежить успіх літературного вечора?

- а) від запрошених гостей;
- б) від тематики вечора;
- в) від оформлення приміщення, де буде відбуватиметься вечір;
- г) від попередньої підготовки вчителя й учнів;

д) від поінформованості керівництва школи.

18. Збирання учнями фольклору буває:

- а) індивідуальним;
- б) парним;
- в) груповим;
- г) парним і груповим;
- д) індивідуальним і груповим.

Рекомендована література

Основна:

1. Пасічник Є. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах: Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти./ Євген Пасічник - К.: Ленвіт, 2000. – С. 369-377;
2. Наукові основи методики літератури: навчально - методичний посібник./ За ред.. Н.Волошиної. – К.: Ленвіт, 2002. – С.125-141;
3. Ситченко А.Л. Методика навчання української літератури в загальноосвітніх закладах: навчальний посібник для студентів-філологів./ Анатолій Ситченко – К.: Ленвіт, 2011. – С. 207-222;
4. Токмань Г. Методика навчання української літератури в середній школі: підручник/ Г.Токмань. – К.: ВЦ «Академія», 2012. – С.123-136.
5. Літературні курси за вибором в умовах профільного навчання. 10(11) класи: збірник програм/ Т. Яценко та ін.. – К.: Педагогічна думка, 2011. – 88 с.
6. Українська мова й література. Програми факультативних та спеціальних курсів. 7-11 класи. /За ред. В. Федоренка. – К.: Ред. журн. «Дивослово», 2007. – 249с.
7. Українська мова й література. Програми факультативних курсів. 8-11 класи. /За ред. В.Федоренка. – К.: Ред. журн. «Дивослово», 2008. – 175с.
8. Літературна студія в школі./ Упор. Г. Баран. – Тернопіль: Мандрівець, 2010. – 352с.
9. Сипко Л.М. Виразне читання. 10 клас. Книжка для вчителя./ Л. Сипко – Тернопіль: Мандрівець, 2010. – 264с.
10. Цимбалюк В. У світі поетичного слова. 8-9 класи. Навчальний посібник для факультативних занять/ В. Цимбалюк. - Тернопіль: Мандрівець, 2012. – 141 с.

Допоміжна:

1. Бойко Т. Робота з обдарованими дітьми/Т. Бойко // Дивослово. – 2004. – №7. – С.23– 24.
2. Гиря Г. Розвиток творчих здібностей учнів на уроках української мови та літератури і в позакласній роботі /Г. Гиря // Педагогіка і психологія. – 2004. – №1. – С.102–112.

3. Горячок І. Публіцистичні твори на факультативних заняттях з української літератури/ І. Горячок // Українська література в загальноосвітній школі. - 2006. - №4. – С.52-54.
4. Горячок І. Формування публіцистичного мислення старшокласників у системі позакласних заходів/ І. Горячок // Українська література в загальноосвітній школі. - 2007. - №1. – С.20-23.
5. Гурбанська А. "Як він любив її...": Вечір українського романсу / А. Гурбанська // Дивослово. – 2003. – № 1. – С.74–78.
6. Дідівський В. Літературний гурток в загальноосвітній школі / В. Дідівський // Дивослово. – 2005. – №5. – С.18– 23.
7. Дроботько Н. Літературний гурток – школа любові до слова /Н.Дроботько// Дивослово. – 2004. – №1. – С.33–35.
8. Коваленко В. "Злітаю птахом...": Шкільна літературна студія для обдарованих: зміст, форми, методи/В.Коваленко // Українська мова і література в школі. – 2002. – №4. – С.41– 44.
9. Коваленко В. "Якого кольору пісня жайворонка?: Методика роботи з літературно обдарованими школярами /В.Коваленко// Українська література в загальноосвітній школі. – 2004. – № 11. – С.15–18.
10. Кошевна Н. Позакласна робота як новий вид мистецтва /Н.Кошевна // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях, колегіумах. – 2002. – №2. – С.120–124.
11. Кошевна Н. Шкільний КВК: Філологи і біологи /Н.Кошевна // Дивослово. – 2003. – № 12. – С.50–52.
12. Мандрика В. Заняття поетичного гуртка (для учнів 5-6 класів) /В.Мандрика // Дивослово. – 2001. – № 1. – С.60–61.
13. Оліфер П. Краєзнавчий аспект позакласної роботи. /П.Оліфер // Українська мова та література. – 2005. - № 48. – С. 9-121.
14. Скиба О. Етнографічно-фольклорний гурток – одна з форм зв'язку навчання і практики/О.Скиба // Українська література в загальноосвітній школі. – 2003. – № 3. – С.5–11.
15. Шкандевич Т. Деякі аспекти позакласної роботи з української літератури / Т.Шкандевич // Українська мова і література в школі. – 2005. - №3. – С.59-61.
16. Фурсова Л. Літературний турнір: 7 клас/Л.Фурсова // Українська література в загальноосвітній школі. – 2003. – № 8. – С.29–31.

ТЕМА 5.4. Шкільний кабінет української літератури
(самостійна робота)

ПЛАН

1. Навчальний кабінет літератури, його обладнання і принципи роботи.

2. Наукова організація праці учнів у кабінеті літератури.
3. Бібліографічна робота кабінету літератури.

Ключові поняття: постійні стенди, змінні стенди, наукова організація праці (НОП), бібліографічна робота, картотека.

Запитання і завдання для самостійної роботи:

1. Опрацюйте рекомендовану літературу.
2. Випишіть у термінологічний словник визначення ключових понять.
3. Відвідайте кабінет української літератури (кабінет української мови та літератури) однієї із шкіл з метою з'ясування ефективності проведення у ньому уроків літератури.
4. Складіть план роботи навчального кабінету української літератури на тиждень.
8. Створіть макет змінного стенду «Сьогодні на уроці».
9. Змодельуйте проект експозиційної зони кабінету української літератури.
10. Змодельуйте проект демонстраційної зони кабінету української літератури.

Складіть тези статей :

1. Токмань Г. Якщо мій досвід знадобиться... 11. Класна дошка, учнівський зошит, літературний кабінет./ Г. Токмань // Урок української. – 2006. - № 7. – С. 36-38.

Тестові завдання для самоконтролю

1. Що відносять до демонстраційної зони кабінета?

- а) бокова стінка кабінету;
- б) дошка;
- в) передня стінка кабінету;
- г) задня стінка кабінету.

2. Яке оформлення має літературний кабінет?

- а) постійне і змінне;
- б) постійне;
- в) змінне;
- г) тематичне.

3. Що відносять до експозиційної зони кабінету?

- а) картотека;
- б) бокова стінка кабінету;
- в) передня стінка кабінету;
- г) задня стінка кабінету.

4. Що забезпечує кабінетна система навчання?

- а) організацію уроків;
- б) підготовку комплексної роботи на уроці;
- в) сприятливі умови для раціонального використання всього комплексу навчального обладнання;
- г) сприятливі умови для організації дозвілля учнів;
- д) підготовку до відкритих уроків з української літератури.

5. Як правило, у кабінеті літератури зосереджуються всі названі матеріали, КРІМ:

- а) підручники та посібники вчителя, художня література;
- б) апаратура для демонстрування кінофільмів, довідкова література;
- в) схеми, картини художників, портрети, таблиці, макети;
- г) діафільми, грамзаписи, дидактичні картки ;
- д) приладдя для прибирання в приміщенні кабінету.

6. Чим визначається оформлення шкільного кабінету?

- а) місцевими можливостями та особливостями приміщення;
- б) фінансовим становищем школи;
- в) розміщенням класу у школі;
- г) віковими особливостями учнів;
- д) рівнем фізичного та розумового розвитку учнів.

7. Що із запропонованих матеріалів не належить до змінної експозиції?

- а) стенди «Літературні новини», «Цікаві матеріали», виставки до літературних ювілеїв;
- б) кращі учнівські зошити, письмові роботи, реферати;
- в) художні твори про письменників, найновіші літературознавчі праці;
- г) портрети письменників-ювілярів;
- д) стенд «Літературні роди й жанри».

8. Які з поданих матеріалів не зберігаються в тематичних папках?

- а) ілюстративні матеріали до уроків, факультативних занять та позакласних заходів, плани проведення семінарських занять;
- б) вирізки з газет, з журналів про письменників та про літературні події;
- в) висловлювання видатних людей про літературу, про окремі художні твори;
- г) роздавальний матеріал, літературні ігри, вікторини, варіанти тем письмових робіт, реферати, завдання для самостійної роботи;
- д) учнівські робочі зошити з української літератури.

9. Які стенди належать до постійної експозиції?

- а) «Література і життя»;

- б) «Вимоги до письмових робіт на літературні теми»;
- в) «Рекомендована література для позакласного читання»;
- г) «Сьогодні на уроці»;
- д) «Літературні періоди».

10. З якою метою створюються тематичні папки?

- а) для збільшення кількості допоміжних матеріалів;
- б) для систематизації матеріалів;
- в) для укомплектування постійної експозиції;
- г) щоб зібрати якнайбільшу кількість матеріалів про письменників;
- д) для зручності.

Рекомендована література

Основна:

1. Пасічник Є. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах: Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти./ Євген Пасічник - К.: Ленвіт, 2000. – С.351-354 ;
2. Наукові основи методики літератури: навчально-методичний посібник./ За ред. Н.Й.Волошиної. – К.: Ленвіт, 2002. – С.324-339;
3. Ситченко А.Л. Методика навчання української літератури в загальноосвітніх закладах: навчальний посібник для студентів-філологів./ Анатолій Ситченко – К.: Ленвіт, 2011. – С.273-278;
4. Дятленко Т. Кабінет літературного краєзнавства./ Фахова практика вчителя-словесника: навчально-методичний посібник/ О. Семенов, Л. Базиль, Т. Дятленко. – Луганськ: Вид-во «Ноуліндж». – 2011. - С.322-330.

Допоміжна:

1. Волошина Н., Цимбалюк В. Ефективність уроку в кабінеті української літератури та наукова організація праці учнів /Н. Волошина, В. Цимбалюк// Українська література в загальноосвітній школі. – 2003. – № 7. – С. 2 – 7.
2. Ісаєва О. Сучасний кабінет літератури: Яким йому бути? /О. Ісаєва // Всесвітня література та культура в навчальних закладах України. – 2002. – №5. – С.5–8, 13–17.
3. Дідівський В. Кабінет літературного краєзнавства / В. Дідівський. // Дивослово.- 2008. - № 5. – С. 25 - 27.
4. Фурсова Л. Проект оформлення кабінету літератури рідного краю /Л. Фурсова // Українська література в загальноосвітній школі. – 2004. – № 9. – С. 50 – 53.

ОРІЄНТОВНІ ЗАПИТАННЯ Й ЗАВДАННЯ ДО СЕМЕСТРОВИХ ФОРМ КОНТРОЛЮ

ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ

1. Нові підходи до системи викладання літератури в школі.
2. Зміст і структура шкільного курсу літератури. Критерії добору творів.
3. Мета і завдання вивчення літератури в школі.
4. Літературний твір в школі як вид мистецтва і об'єкт літературознавчої науки.
5. Методика як наука, її джерела. Методика як вузівський предмет.
6. Методика літератури у зв'язках з іншими науками.
7. Методи наукового дослідження.
8. Розвиток методичної думки в умовах царської Росії. Доробок П. Куліша, Т. Шевченка, Х. Алчевської.
9. Роль І. Франка у розвитку методики української літератури.
10. Становлення методики в умовах Центральної Ради та 20-30-х рр.
11. Становлення методики у 30 - 70 рр. (Бугайко Ф., Бугайко Т., Волинський П., Мазуркевич О.). Здобутки і прорахунки.
12. Професійні вимоги до вчителя літератури.
13. Особливості сприймання учнями художньої літератури.
14. Естетичний розвиток учнів засобами літератури.
15. Характеристика молодшого підлітка як читача (5-6 кл.). Проблема подолання "наївного реалізму" у школярів.
16. Школяр-читач старшого підліткового віку (7-8 кл.). Зростання інтересу до творів психологічного плану.
17. Період ранньої юності (9-11 кл.) як особливий етап у формуванні читацьких інтересів школярів.
18. Література як навчальний предмет у сприйнятті учнів (педагогічна і соціальна проблема).
19. Спілкування на уроках літератури як особливий вид духовного контакту учнів і вчителя. Авторитарний, демократичний та гнучкий стилі спілкування.
20. Типи навчальних завдань з літератури (звичайні, тестові, ігрові). Проблема диференціації завдань.
21. Урок літератури. Основні вимоги.
22. Методи навчання (класифікація на основі джерела знань).
23. Методи навчання (класифікація на основі характеру і рівнів пізнавальної діяльності школярів).
24. Проблемність на уроках літератури. Шляхи обговорення проблемних ситуацій. Структурні одиниці уроку літератури.

25. Проблема типології уроків літератури.
26. Нетрадиційні форми проведення уроків. Специфіка інтегрованих уроків.
27. Характеристика вступних уроків до вивчення курсу літератури і окремих розділів.
28. Підготовка вчителя до уроку, вимоги до план - конспекта.
29. Підготовка учнів до сприймання твору. Значення вступних занять.
30. Читання твору. Види читання, їх характеристика.
31. Прийоми аналізу художнього твору в процесі текстуального вивчення.
32. Особливості оглядового вивчення художніх творів. Прийоми аналізу.
33. Специфіка підсумкових занять до вивчення окремого твору чи творчості письменника. Форми проведення.
34. Принципи аналізу художнього твору.
35. Шляхи вивчення художнього твору. Характеристика цілісного ("вслід за автором").
36. Композиційний шлях аналізу художнього твору.
37. Специфіка проблемно-тематичного шляху аналізу художнього твору.
38. Особливості роботи над образною структурою художнього твору. Аналіз образу-персонажа.
39. Особливості мовно-стильового шляху аналізу художнього твору.
40. Особливості компаративного шляху аналізу художнього твору.
41. Особливості вивчення ліричних творів.
42. Особливості вивчення драматичних творів.
43. Особливості вивчення епічних творів.
44. Особливості вивчення жанрів УНТ на уроках літератури.
45. Завдання шкільного й літературознавчого аналізу художніх творів.
46. Особливості технологізованого вивчення української літератури.
47. Актуальні проблеми сучасного підручникотворення. Види посібників.
48. Творчий характер методики викладання української літератури.
49. Активні форми викладання літератури.
50. Планування роботи учителя української літератури.

**Питання до екзамену
з «Методики навчання української літератури»**

I. ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ

1. Методика викладання літератури як наукова дисципліна, її своєрідність, складові частини і джерела розвитку. Завдання методики викладання літератури. Творчий характер методики викладання літератури.
2. Зміст і структура шкільного курсу літератури в сучасній школі.
3. Зв'язок методики викладання літератури з іншими суміжними дисциплінами.
4. Аналіз чинних шкільних програм з української літератури.
5. Основні етапи розвитку методики викладання літератури як науки.
6. Учитель-словесник, його професійні якості. Портрет творчого вчителя-словесника.
7. Основи шкільного курсу української літератури.
8. Вимоги до фахової підготовки вчителя-словесника на сучасному етапі. Шляхи підвищення педагогічної майстерності вчителя-словесника.
9. Унесок українських письменників у розвиток методики викладання літератури (Г. Сковорода, І. Котляревського, І. Франка, Лесі Українки, Б.Грінченка та ін).
10. Аналіз чинних шкільних підручників з української літератури.
11. Факультативні заняття як специфічна форма літературної освіти.
12. Планування роботи словесника. Календарні та поурочні плани.
13. Методичні основи проведення уроку літератури. Сучасний урок літератури та основні вимоги до його проведення.
14. Основні типи уроків літератури в середній школі.
15. Нестандартні форми роботи на уроках літератури в сучасній школі. Активні форми викладання літератури.
16. Проблемність на уроках української літератури. Шляхи створення проблемних ситуацій.
17. Методичні шляхи організації вивчення української літератури. Поняття про „метод” і „прийом” викладання літератури. Дискусії з приводу класифікації методів навчання.
18. Методика шкільного вивчення художнього твору. Основні етапи роботи над текстом художнього твору в школі.
19. Композиційний аналіз художнього твору, прийоми і засоби реалізації.

20. Традиційний (пообразний) аналіз художнього твору, прийоми і засоби реалізації .
21. Проблемно-тематичний аналіз художнього твору, прийоми і засоби реалізації.
22. Форми, методи і джерела вивчення біографії письменника.
23. Шкільний літературний кабінет. Його обладнання і принципи роботи.
24. Вивчення мови художнього твору на уроках української літератури в старших класах.
25. Принципи аналізу художніх творів в школі.
26. Вивчення оглядових та монографічних тем у старших класах середньої школи.
27. Міжпредметні зв'язки в процесі вивчення української літератури в школі. Інтегрований урок. Бінарний урок.
28. Розвиток усного й писемного мовлення учнів у процесі вивчення літератури.
29. Інноваційні технології навчання української літератури.
30. Позакласна робота з української літератури.

II. МЕТОДИЧНІ ПИТАННЯ

1. Психолого-педагогічні засади викладання української літератури в школі.
2. Специфіка вивчення ліричних творів у школі.
3. Методика вивчення драматичних творів у школі.
4. Особливості вивчення епічних творів у школі.
5. Методика вивчення байки в середній школі. Ефективність компаративного шляху аналізу на прикладі байок.
6. Уроки позакласного читання з української літератури у старших класах, їх типи, особливості проведення.
7. Навчальні письмові роботи учнів з літератури. Урок навчального твору, навчального переказу, їх структура.
8. Методика роботи над історичними піснями та думами.
9. Методика вивчення малих фольклорних жанрів на уроках української літератури.
10. Методика використання звукових, екранних посібників на уроках української літератури. Ефективність застосування комп'ютера під час вивчення літератури. Типи дидактичних завдань із використанням комп'ютера.
11. Контрольні письмові роботи учнів з літератури. Урок підготовки до написання контрольного твору, урок контрольного твору, їх структура.

12. Методика використання художніх картин та ілюстрацій, портретів на уроках літератури.

13. Система уроків позакласного читання, їх місце в літературній освіті школярів. Особливості уроків позакласного читання, їх різновиди, умовна класифікація.

14. Місце елементів теорії літератури в шкільній програмі. Технологія засвоєння теоретики-літературних понять на уроках української літератури.

15. Вивчення життєвого і творчого шляху письменника як важлива ланка у системі шкільного викладання літератури. .

16. Завдання та структура уроку засвоєння нових знань і формування на їх основі вмінь та навичок.

17. Завдання та структура уроку узагальнення та систематизації знань.

18. Завдання та структура уроку контролю знань, умінь і навичок з української літератури.

19. Критерії оцінювання знань, умінь і навичок з української літератури.

20. Уроки літератури рідного краю, специфіка їх проведення.

21. Місце літературно-художньої критики в системі викладання літератури в школі. Методика вивчення літературно-критичних статей у старших класах.

22. Особливості використання методу лекції на уроках літератури в старших класах.

23. Особливості використання методу бесіди на уроках літератури в 5-11 класах.

24. Метод самостійної роботи на уроках української літератури. Урок-семинар, особливості його проведення.

25. Проблеми методики викладання літератури на сторінках фахових видань за три роки.

26. Методика роботи над казками, міфами.

27. Методика роботи над переказами, легендами, приказками та прислів'ями.

28. Словникова робота на уроках української літератури.

29. Диференційовані завдання на уроках української літератури.

30. Використання інноваційних технологій на уроках української літератури.

III. ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

1. За допомогою таблиці поясніть п'ятикласникам відмінності між прислів'ями та приказками.

2. Складіть план роботи літературного гуртка в школі (тип гуртка і клас – за вибором студента).

3. Складіть календарно-тематичний план з української літератури на вересень місяць (клас – за вибором студента).

4. Сформулюйте можливі теми письмових творів учнів за темою монографічною “Іван Франко” (10 кл.)

5. Складіть план уроку вивчення літературно-критичної статті на уроці літератури в старших класах (тема уроку і клас – за вибором студента).

6. Назвіть провідних методистів країни та їх наукові роботи. Коротко охарактеризуйте їхній внесок у розвиток методичної думки.

7. Запропонуйте прийоми, що активізують творчу уяву учнів при вивчення художніх творів (тема уроку і клас – за вибором студента).

8. Розробіть анкету для виявлення рівня розвитку читацьких інтересів учня (клас – за вибором студента).

9. Змоделуйте структуру уроку позакласного читання для 6 класу з використанням нетрадиційних елементів (тема уроку – за вибором студента).

10. Змоделуйте фрагмент ознайомлення з біографією письменника на уроці літератури в середніх класах (тема уроку і клас – за вибором студента).

11. Намітьте заходи до святкування ювілею письменника в школі (тема – за вибором студента).

12. Продемонструйте на конкретному прикладі роботу за алгоритмом розумових операцій (матеріал – за вибором студента).

13. Намітьте план проведення літературної екскурсії учнів на тему “Пам’ятні місця на літературній карті рідного краю”.

14. Розробіть різні види літературних диктанів (теоретичний, хронологічний, асоціативний, диктан - узагальнення тощо). Розкрийте методику їх використання на уроці.

15. Розробіть різні види тестів (що перевіряють засвоєння життя та творчості письменника, знання тексту літературного твору, уміння комплексно або частково, за одним із аспектів аналізувати літературний твір, засвоєння учнями літературознавчої теорії). Розкрийте методику їх використання на уроці.

16. Розробіть різні види тестів за формою (тестові завдання з вибором однієї чи кількох правильних відповідей, на встановлення відповідності, на встановлення послідовності, на вписування короткої правильної відповіді (клоуз-тести). Розкрийте методику їх використання на уроці.

17. Сплануйте систему уроків до монографічної теми «О. Довженко» (11 кл.)

18. Складіть план уроку-диспуту (тема уроку і клас – за вибором студента).

19. Складіть різнорівневі завдання для тематичної атестації з української літератури (тема уроку і клас – за вибором студента).

20. Назвіть принципи групування своєї домашньої бібліотеки з методики викладання літератури.

21. Запропонуйте тематику докладів для учнівської наукової конференції.

22. Розробіть диференційовані завдання з української літератури для учнів середніх класів (тема уроку і клас – за вибором студента).

23. Змоделуйте фрагмент уроку щодо вивчення теоретико-літературних понять (тема уроку і клас – за вибором студента).

24. Змоделуйте фрагмент уроку аналізу поетичного твору (тема уроку і клас – за вибором студента).

25. Продемонструйте на конкретному прикладі можливості використання творів суміжних мистецтв на уроці української літератури.

26. Змоделуйте фрагмент уроку аналізу епічного твору (тема уроку і клас – за вибором студента).

27. Змоделуйте макет оформлення шкільного кабінету української літератури.

28. Підготуйте емоційний вступ до вивчення теми „Остап Вишня” (11 кл.)? Доведіть це на конкретному прикладі.

29. Змоделуйте фрагмент уроку аналізу драматичного твору (тема уроку і клас – за вибором студента).

30. Складіть план семінарського заняття за темою “Володимир Винниченко” (10 кл.)

Питання до комплексного державного екзамену із Методики навчання української літератури (ОС «бакалавр»)

1. Розкрийте методику вивчення міфів і легенд.
2. Розкрийте методику вивчення народних казок.
3. Розкрийте методику вивчення літературних казок.
4. Розкрийте методику вивчення загадок.
5. Розкрийте методику вивчення прислів'їв і приказок.
6. Розкрийте методику вивчення літописних оповідей.
7. Розкрийте методику вивчення історичних оповідань у 5-6 класах.
8. Розкрийте методику вивчення пейзажної лірики у 5-6 класах.
9. Розкрийте методику вивчення оповідань про світ людини і природи у 5-6 класах.

10. Розкрийте методику вивчення календарно-обрядових пісень.
11. Розкрийте методику вивчення пісень літературного походження.
12. Розкрийте методику вивчення ліро-епічних творів у 6 класі.
13. Розкрийте методику вивчення автобіографічної лірики у 5-6 класах.
14. Розкрийте методику вивчення літературної казки-притчі.
15. Розкрийте методику вивчення пригодницького епічного твору у 6 класі.
16. Розкрийте методику вивчення літературної байки у 6 класі.
17. Розкрийте методику вивчення соціально-побутових пісень у 7 класі.
18. Розкрийте методику вивчення історичної повісті у 7-8 класі
19. Розкрийте методику вивчення літературної балади у 7 класі.
20. Розкрийте методику вивчення героїко-романтичної повісті у 7 класі.
21. Розкрийте методику вивчення автобіографічної повісті у 7 класі.
22. Розкрийте методику вивчення повісті-притчі у 7-8 класі.
23. Розкрийте методику вивчення новели у 7 класі.
24. Розкрийте методику вивчення народних історичних пісень.
25. Розкрийте методику вивчення народних дум у 8 класі.
26. Розкрийте методику вивчення філософської лірики у 8 класі.
27. Розкрийте методику вивчення історичної поеми у 8 класі.
28. Розкрийте методику вивчення інтимної лірики у 7-8 класах.
29. Розкрийте методику вивчення драматичного твору у 8 класі.
30. Розкрийте методику вивчення іронічної, алегорично-хімерної повісті у 8 класі.
31. Розкрийте методику вивчення родинно-побутових пісень.
32. Розкрийте методику вивчення народної колискової пісні.
33. Розкрийте методику вивчення патріотичної лірики у 7-8 класі.
34. Розкрийте методику вивчення пригодницько-романтичної повісті у 8 класі.
35. Розкрийте методику вивчення народних балад у 9 класі.
36. Розкрийте методику вивчення драми – казки у 5 класі.
37. Розкрийте методику вивчення літературних оповідань про паралельність і єдність двох світів – людини і природи у 7 класі.
38. Розкрийте методику вивчення літературної казки-притчі у 6 класі.
39. Розкрийте методику вивчення ліричних творів, які стали відомими піснями.
40. Розкрийте методику вивчення патріотичної лірики у 7-8 класах

Питання до державних екзаменів з методики навчання української літератури

1. Методика викладання української літератури як наукова дисципліна, її складові частини та джерела розвитку. Завдання методики викладання української літератури. Основні етапи розвитку методики викладання української літератури як науки. Зміст і структура шкільного курсу української літератури.

2. Аналіз шкільних програм та навчальних посібників з української літератури для 5-11, 5-12 класів. Принципи побудови шкільних програм, їх відповідність сучасним підручникам.

3. Учитель-словесник, його професійні якості. Планування роботи словесника. Календарно-тематичні та поурочні плани. Шляхи підвищення педагогічної майстерності вчителя-словесника.

4. Методи і прийоми навчання на уроці літератури. Проблема класифікації методів навчання. Основні методи навчання на сучасному уроці української літератури: метод лекції, метод бесіди, метод самостійної роботи.

5. Сучасний урок літератури, вимоги до нього. Проблема типології уроків літератури. Завдання та структура різних за типами уроків української літератури (урок вивчення нового матеріалу; узагальнення та систематизації знань; контролю знань, умінь і навичок; комбінований урок).

6. Уроки позакласного читання з української літератури, їх типи. Специфіка проведення уроків позакласного читання. Критерії добору художніх творів для позакласного читання.

7. Уроки літератури рідного краю, специфіка їх проведення.

8. Уроки розвитку зв'язного мовлення з української літератури. Види письмових робіт, методика їх проведення. Критерії оцінювання знань, умінь і навичок з української літератури.

9. Проблемність на уроках літератури. Шляхи створення проблемних ситуацій. Нетрадиційні уроки з української літератури. Види нетрадиційних (нестандартних) уроків з української літератури, методика їх проведення.

10. Форми, методи і джерела вивчення біографії письменника. Методика вивчення оглядових та монографічних тем. Вивчення мови художнього твору та індивідуального стилю митця на уроках української літератури.

11. Наочні посібники та ТЗН на уроках української літератури, специфіка їх використання.

12. Основні етапи роботи над художнім твором. Продемонструйте приклад етапу підготовки до сприймання твору.

13. Методика вивчення епічних творів на уроках української літератури.

14. Особливості вивчення ліричних творів на уроках української літератури.

15. Специфіка вивчення драматичних творів на уроках української літератури.

16. Методика роботи над різними жанрами усної народної творчості на уроках української літератури.

17. Методика вивчення літературно-критичних статей та формування теоретико-літературних понять на уроках української літератури.

18. Завдання, принципи та шляхи аналізу художніх творів у школі.

19. Позакласна та позашкільна робота з української літератури. Види літературних гуртків, їх основні завдання. Факультативні заняття як специфічна форма літературної освіти.

20. Шкільний літературний кабінет, його обладнання і принципи роботи.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

ЗМІСТ І ФОРМИ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Самостійна робота студентів – це одна з організаційних форм навчання, яка регламентується робочим навчальним планом. Зміст самостійної роботи визначається у навчальній програмі кожної дисципліни з орієнтацією на вимоги освітньо-кваліфікаційної характеристики фахівця.

Навчальний матеріал, передбачений для самостійного опрацювання студентом, підлягає підсумковому контролю на рівні з матеріалом, який опрацьовується під час навчальних занять.

Курси методик викладання української літератури в школі, українознавства в школі, літературознавчих дисциплін у ВНЗ побудовані у такий спосіб, що важливу роль у ньому відіграють не тільки лекції, але й практичні, семінарські, лабораторні заняття, самостійна робота студентів.

Самостійна робота студентів є необхідним чинником в системі літературної освіти студентів. Самостійна робота студентів з „Методики навчання української літератури ” базується на принципах вибірковості (згідно з загальнодидактичними принципами вибирається тема), наукової поглибленості (обирається матеріал із врахуванням перспективи – можливість участі студентів у науково-практичних конференціях, підготовці до написання курсових, дипломних, магістерських робіт), практичної спрямованості (використання досліджених матеріалів у навчальних загальноосвітніх закладах).

Самостійна робота студентів передбачає студіювання джерел наукової літератури, обов'язкове опрацювання студентами текстів художніх творів, систематичне ознайомлення з літературними новинками, літературознавчими та методичними виданнями, моделювання різних за типами уроків.

Самостійна робота студентів передбачає:

- опрацювання окремих тем теоретичних курсів, які не виносяться на лекційне заняття;
- підготовку до практичних, семінарських занять;
- підготовку до різних форм контролю;
- виконання індивідуальних науково-дослідницьких завдань.

Змістом самостійної роботи студентів є:

- опрацювання рекомендованої літератури;
- ознайомлення зі зразками методичних матеріалів;

- розробка уроків, позакласних заходів і методичних рекомендацій;
- аналіз програм навчальних предметів;
- аналіз календарного планування;
- аналіз шкільних підручників;
- написання рефератів, тез, статей, рецензій тощо;
- анотування наукових джерел;
- добір та опрацювання фахової літератури;
- пошук інформації в мережі Інтернет.

Опрацювання окремих тем курсів, які не виносяться на лекційні заняття

У папці «Інструктивно-методичні матеріали» подаються плани до тем, які не винесені на лекційні заняття. Вони містять позначку «самостійне опрацювання». До кожного плану пропонуються ключові поняття, список основної й додаткової літератури. Студент, готуючись до здачі викладачу в індивідуальному порядку цього виду самостійної роботи, готує конспект у спеціальному зошиті для самостійної роботи.

Опрацювавши уважно основну літературу, виписує визначення ключових понять, конспектує основні положення методичної науки, розкриває суть і специфіку методичних явищ, цитує вчених-методистів, наводить приклади із практичної роботи вчителів-словесників.

1. Підготовка до практичних, семінарських занять

У папці «Інструктивно-методичні матеріали» подаються плани до практичних і семінарських занять, список основної й додаткової літератури. Готуючись до практичного, семінарського заняття, студенту необхідно прочитати теоретичний матеріал підручників і посібників основної літератури. Користуюсь словниками, виписати визначення ключових понять. Важливо за пунктами плану підготувати виступ, цитуючи наукові джерела, посилаючись на думки вчених-методистів.

1.1. Як підготувати виступ?

Кожен виступ має певну мету – інформування аудиторії, переконання або створення певного настрою. Відповідно до цього виділяють такі жанри публічного мовлення:

1. Промова;
2. Доповідь;
3. Лекція;
4. Бесіда;
5. Участь у дискусії тощо.

Найпоширенішою формою публічного мовлення є **доповідь**, яка може бути діловою або звітною. **Ділова доповідь** – виступ, який

містить виклад певних питань, пов'язаних з тією чи іншою сферою діяльності, висновки і пропозиції; передбачає виклад значного обсягу інформації й розрахований на обізнаних слухачів. У доповіді порушуються важливі для певної галузі проблеми і пропонуються шляхи їх розв'язання.

Промова – висвітлення певної інформації, що передбачає вплив на розум і почуття аудиторії. Цей жанр публічного мовлення характеризується з одного боку, логічною стрункністю викладання, а з другого – емоційністю мовця.

Бесіда – розмова з невеликою кількістю учасників, що охоплює здебільшого декілька питань. Головне завдання бесіди – залучити присутніх до розмови, спонукати їх до викладення своїх позицій і думок.

Важливим для цього жанру публічного виступу є простий та стислий виклад основних положень обраної теми, її розвиток через систему запитань і відповідей.

Незалежно від різновиду публічного виступу промовець повинен його обміркувати наперед і ретельно підготувати. Для початку слід визначити наступне:

1. Мету виступу
2. Склад аудиторії;
3. Актуальність теми;
4. Якою буде атмосфера виступу (формальною чи неформальною);
5. Чи добре ви знаєте предмет свого виступу.

Основні етапи підготовки виступу

- Добір матеріалу (потрібних фактів), його систематизація, складання плану майбутнього виступу. Варто написати текст (можна повністю або у вигляді тез). Проте виступати бажано без записів.

- Логічність виступу. Матеріал доцільно поділити на смислові компоненти. Якщо тема багатоаспектна, і викладати її слід, починаючи від часткового до загального, поступово підводячи слухачів до засвоєння головної думки.

- Неодмінна риса усного публічного мовлення – **переконливість**. Аби переконати слухачів, потрібно відшукати необхідні докази і правильно їх сформулювати. Варто пам'ятати, що сам по собі факт – це ще не аргумент. Тож потрібно його пояснити, проілюструвавши прикладами.

Побудова виступу

Слід пам'ятати, що **розум** людини сприймає цілісність певними порціями, кроками і тільки потім об'єднує в єдине ціле, тому виступ бажано поділяти на частини: вступ, основну частину, висновки.

Такий поділ відображає глобальне завдання промови. Спочатку домовляємося з аудиторією про обговорення певного питання. Потім викладаємо суть проблеми, тобто розкриваємо й обговорюємо. Наприкінці підбиваємо підсумки спільного обговорення. Таке членування промови дозволяє оратору і слухачам раціонально організувати спільну діяльність поетапно, полегшує та забезпечує сприймання інформації.

З чого почати?

Знайти ефектний початок, щоб одразу заволодіти увагою слухачів – так рекомендують фахівці з ораторського мистецтва. Початок виступу – дуже важкий і разом з тим відповідальний етап промови, коли слухачі ловлять кожне слово промовця. Фахівці вважають, що найкраще запам'ятовується інформація, що міститься на початку та в кінці промови.

Головне у вступній частині – привернути увагу, встановити контакт, підготувати слухачів до сприйняття промови. Вступ у **змістовному** аспекті – постановка питання, в **психологічному** – підготовка слухачів до сприймання промови, в **структурному** – введення в тему промови.

Основна частина

Основна частина – це головне в промові, тут всебічно розкривається тема. Все, про що йдеться в основній частині, повинно мати відношення до **стрижневої ідеї**, яка в свою чергу може бути розділена на декілька розділів або мікротем. Одне з основних завдань – розподілити матеріал якнайкраще. Це може досягатися наступним чином: судження – аргумент – висновок.

Бажано, щоб усі мікротеми в тексті були незалежні одна від одної, але спрямовувалися до одного центру. Незалежність мікротем є основою їх можливості переміщуватися в тексті в залежності від конкретної ситуації спілкування.

Як підтримати постійний інтерес аудиторії?

Для цього існують такі методи:

- **індуктивний** – висвітлення матеріалу від часткового до загального;
- **дедуктивний** – висвітлення матеріалу від загального до часткового. Оратор на початку промови висуває якісь положення, а потім роз'яснює їх суть на конкретних прикладах, фактах;
- **метод аналогій** – співставлення різних явищ, фактів;
- **ступеневий метод** – послідовне висвітлення одного питання за іншим. Розглянувши якусь проблему, оратор вже більше до неї не повертається;

- **історичний** – висвітлення матеріалу в хронологічній послідовності, це дає можливість показати динаміку розвитку явищ або послідовність процесів.

Використання різних методів викладення матеріалу в одному і тому ж виступі дозволяє зробити структуру головної частини промови більш оригінальною, нестандартною.

У головній частині промови формулюються основні питання та окремі положення. Кожне положення має бути аргументоване, тобто доведене. Важливо, щоб система аргументів, запропонована доповідачем, була зрозуміла, доступна аудиторії.

Класифікація аргументів

Існують різні класифікації аргументів, серед них виділяють **нисхідну** та **висхідну** аргументацію.

Нисхідна аргументація полягає в тому, що спочатку оратор наводить найбільш сильні аргументи, а потім – менш слабкі. Нисхідна аргументація найбільш ефективна для слабо підготовленої, мало зацікавленої або зовсім не зацікавленої аудиторії.

При висхідній аргументації найкращі аргументи наводяться в кінці виступу. Даний спосіб аргументації ефективний для підготовленої, зацікавленої аудиторії. Крім того, аргументацію можна розглядати в контексті односторонності або двосторонності.

Одностороння аргументація передбачає викладення тільки аргументів "за" (позитив) чи тільки аргументів "проти" (негатив). Вважається, що одностороння аргументація ефективна для людей, які вже мають свої погляди на запропоновану тему, а також добре діє на людей з невисоким рівнем освіти і осіб, орієнтованих на сприйняття готових думок.

При двосторонній аргументації слухачам дають можливість співставити дві протилежні думки, вибрати з двох альтернатив. Така аргументація краще діє на підготовлену аудиторію, вчить слухачів аналізувати, самостійно робити висновки.

Якщо перші слова оратора мають привернути увагу, то останні – посилити ефект виступу.

Прому не слід обривати на півслові, залишити без висновків. Промова має закруглятися, тобто повертатися думками до початку, нагадуючи слухачам, про що хотіли говорити, про що говорили і до яких висновків дійшли. Необхідність саме такого закінчення продиктована тим, що промова сприймається на слух, і слухачі не можуть заглянути на її початок, де їм пояснювали значення обговорюваної теми. Нагадування допомагає зв'язати воедино всі наведені аргументи й отримати цілісне уявлення про предмет мовлення.

Як можна завершити виступ?

1. Підсумувати сказане, ідеї промови.
2. Зробити конкретну пропозицію щодо подальших дій.
3. Загострити проблему, посилити враження від промови.
4. Повторити основні етапи розвитку теми.
5. Показати шляхи подолання проблеми, накреслити її можливий розвиток тощо.

Ефективним виглядає **ілюстрована кінцівка**. Для цього можуть бути використані вірші, афоризми, цитати. Це дозволить посилити емоційність та ємкість кінцівки, зробити її більш яскравою.

Поради щодо завершення доповіді:

- ніколи не завершуйте промову вимученою посмішкою, розведенням рук або словами: "Я вважаю, це все, про що я хотів сказати";
- не слід вибачатися перед слухачами за те, що у вас не було достатньо часу на підготовку промови;
- закінчення не повинно бути довгим;
- не закінчувати промову жартом, який не має відношення до теми.

Таким чином, закінчення має бути, **по-перше**, пов'язане з викладеним матеріалом, логічно підсумовувати обґрунтовані тези, **по-друге**, посилити враження, викликати бажання йти назустріч устремлінням оратора. Тому над фіналом треба сумлінно працювати, вибравши оптимальний варіант, короткий за формою, але змістовний.

Як працювати над науковою статтею?

Для самостійної роботи студентам у завданнях до планів практичних пропонується опрацювати наукові статті із фахових джерел.

Роботу над науковою статтею пропонується здійснювати за такими запитаннями:

1. Хто автор статті і яким питанням вона присвячена?
2. Головні положення статті, їх формулювання.
3. Аргументи, які наводить автор для підтвердження кожного висунутого положення.
4. Які з них викликали сумніви? Обґрунтуйте свою думку.

Працюючи над статтею доцільно робити записи, які допомагають швидко відновити в пам'яті раніше прочитане і навіть через певний проміжок служать довідковим матеріалом.

Тематичні виписки – особливий спосіб запису змісту прочитаного чи почутого. Мета таких виписок – підготовка матеріалу для доповіді, повідомлення. Тематичні виписки добираються відповідно до раніше складеного плану статті.

Виписки здебільшого робляться після читання розділу чи параграфа, після осмислення їхнього змісту.

Найважливіші місця з прочитаної статті можна записати дослівно, а іноді своїми словами, якщо точне посилання на статтю не потрібне. Найчастіше виписки оформлюються у вигляді цитат.

Пам'ятка

Як працювати над тематичними виписками

1. Вибрати з тексту необхідний матеріал і виписати його в зошит у вигляді цитати в такій послідовності: цитата, прізвище та ініціали автора статті, назва статті, видавництво, рік і місце видання, розділ книги чи том, номер журналу, сторінки.

2. Якщо з цієї сторінки беруться ще цитати, то посилання на джерело робиться так: «Там само». Коли ж цитата береться з іншої сторінки, то пишеться «Там само» й вказується сторінка.

3. Чужі слова потрібно наводити з абсолютною точністю, не вириваючи їх із контексту.

4. Якщо під час цитування доводиться робити пропуски окремих слів, то в цитаті замість пропущених слів ставиться три крапки (...).

5. Цитата у вигляді самостійного речення оформлюється за правилами пунктуації при прямій мові.

6. Якщо цитата є складовою частиною думки того, хто пише, то вона береться в лапки і пишеться з малої букви

7. На полях перед цитатою доцільно давати її короткий заголовок, тобто одним чи декількома словами передати основний зміст цитованого тексту.

У практиці роботи з науковими джерелами встановлені такі способи фіксації почутого чи прочитаного – план, тези, виписки, конспект.

План – це заголовки до абзаців, окремих мікротем.

Тези – це стисло сформульовані основні положення прочитаного тексту, що виражають суть висловленого, прочитаного.

Розрізняють два види тез – вибір авторських тез із тексту; формулювання основних положень статті чи розділу книжки власними словами.

Складання тез – важливий засіб підвищення рівня самостійної роботи розвитку логічного мислення, мовленнєвої культури студентів.

Пам'ятка

Як працювати з науковою літературою

1. Для ознайомлення в загальних рисах зі змістом книги необхідно:
 - прочитати титульну сторінку – прізвище автора, заголовок, рік видання;
 - прочитати анотацію, розміщену на зворотному боці титульної сторінки;
 - уважно ознайомитися зі змістом, розміщеним або в кінці книги, або після титульної сторінки;
 - прочитати передмову або вступ.
2. Під час читання звернути увагу на:
 - назви окремих розділів, параграфів тощо;
 - вдумливо ставитися до слів і словосполучень, виділених різним шрифтом;
 - з'ясувати значення незрозумілих слів за допомогою словників чи енциклопедій;
 - звернути увагу на посилання.
3. Для засвоєння змісту прочитаного необхідно:
 - поділити прочитаний матеріал на частини, виділити в них найголовніше;
 - скласти план (простий, складний), тематичні виписки, тези або конспект.

Пам'ятка

Як скласти тези статті

1. Попередньо переглянути статтю, продумати мету, яку ви ставите перед собою, приступаючи до її опрацювання.
2. Уважно прочитати статтю, визначити її основну думку.
3. Поділити статтю на смислові частини, визначити всі мікротемати.
4. Сформулювати пункти плану, логічно пов'язавши їх між собою.
5. Сприймаючи текстову інформацію, намагатися чітко уявити, що є важливим для автора, а що для вас – як читача.
6. Вибрати для тез основні ідеї та положення, відділивши важливі деталі від подробиць, записати їх словами автора або власними словами, розмістивши в певній послідовності.
7. Керуватися найголовнішим принципом нотування чужого тексту – не допускати переколючень змісту.

Конспект – це короткий, але зв'язний і послідовний переказ змісту статті, розділу книжки, брошури тощо. Іншими словами – це

універсальна форма запису почутого і прочитаного, в якій знаходять місце і план, і тези, і виписки, і цитати, і самостійні спостереження, зауваження. Основною особливістю конспекту є його лаконічність, стислість.

Цінність конспекту полягає в тому, що він сприяє кращому запам'ятовуванню прочитаного, дає можливість швидко відновити в пам'яті вивчене, узагальнити опрацьований матеріал.

Щоб конспект був якісним, потрібно провести попередню роботу, виділити головне в прочитаному, встановити зв'язок між окремими положеннями роботи, подумати, які місця доцільніше процитувати. Отже, найкраще складати конспект після читання.

Розрізняють такі види конспектів: текстуальні, вільні, змішані.

Під час роботи над текстуальним конспектом потрібно знайти в праці текстуальну відповідь на поставлене запитання. Вільний конспект вимагає вміння висловити думку своїми словами, уникнути другорядного, зупиняючись лише на основних фактах.

При змішаному конспектуванні вільний виклад змісту поєднується з цитуванням.

Записи в конспекті не повинні бути одноманітними, тому потрібно навчитися застосовувати різний шрифт, підкреслення, великі літери; для виділення ключових слів – різні кольори, прямокутні рамки, підкреслення, схеми тощо.

Конспект – найбільш досконала форма запису в процесі самостійної роботи.

Пам'ятка

Як скласти план, тези і конспект

1. Прочитати текст, визначаючи його тему та основну думку.
2. Поділити текст на логіко-сміслові частини.
3. Дібравши заголовок до кожної частини, матимемо план тексту.
4. Поставити до кожної логіко-сислової частини тексту запитання: «Про що говориться в цій частині?»
5. Знайти в тексті відповідь. Записавши її стисло власними словами або словами автора, матимемо тези.
6. Доповнивши тези конкретним матеріалом, фактами, взятими з тексту цитатами, матимемо конспект.
7. Складаючи план, тези чи конспект, записати прізвище автора, повну назву роботи, рік, видавництво, назву журналу чи газети, в якому вона надрукована.
8. Виділяти в конспекті розділи, параграфи, пункти, відокремлювати їх один від одного.

9. Після кожної закінченої частини роботи інтервал (можна за потреби вписати додаткові факти тощо).

10. Виділяти основні тези, ідеї різними кольорами, підкресленням, значками тощо.

11. Можна скористатися таким розташуванням матеріалу:

Поля для наступної роботи над записом	Конспект роботи
---------------------------------------	-----------------

Зверніть увагу!

Під час подальшої роботи над конспектом з метою використання цих матеріалів для підготовки повідомлення до семінарського заняття, доповіді, виступу користуйтеся загальноприйнятою системою виділення основних думок, ідей:

а) підкреслення окремих фраз у тексті:

- пряма лінія – виділення важливої думки;

- хвиляста лінія – незрозуміле або те, проти чого будете виступати;

- вертикальна лінія на полях – особливо важлива думка;

б) виділення на полях:

? – питання; ?? – сумнівно; !!! – цікаво, звернути увагу; ≥ - більше; ≤ - менше; = - рівність; Y – вставка, доповнення тощо.

Доповідь – один із найпоширеніших жанрів усного висловлювання. Основна мета доповіді – донести до слухача певну інформацію, щоб її зрозуміли й засвоїли.

Оскільки доповідь сприймається на слух і немає можливості (як під час читання написаного тексту) повернутися до її початку, середини, уточнити незрозуміле, доповідач повинен допомогти слухачам зрозуміти й запам'ятати новий матеріал: із самого початку зацікавити темою, підтримувати увагу протягом усього виступу, встановлювати контакт.

Щоб такий виступ мав успіх, добре сприймався слухачами, необхідно зробити його оригінальним за будовою, своєрідним і неповторним. А для цього слід працювати над композицією доповіді.

Найбільш поширеною структурою доповіді вважається така, що складається з трьох частин: вступу, основної частини, висновку. Кожна частина має свої особливості, які треба враховувати в процесі підготовки доповіді.

Від того, як оратор розпочав доповідь, значною мірою залежить успіх виступу. Невдалий початок знижує інтерес слухачів до теми, розсіює увагу.

У вступі доповіді виділяється її тема (наприклад: «Темою моєї доповіді є «Літературні ігри у 5 класі»). Далі вказуються причини вибору даної теми (актуальність проблеми, значення її для конкретної аудиторії, формулюється мета доповіді, іноді коротко викладається історія питання).

Досвідчені доповідачі рекомендують розпочинати виступ з цікавого прикладу, прислів'я чи приказки, крила гол виразу тощо. У вступі також може бути використана цитата, яка змусить слухачів задуматися над словами виступаючого, глибше усвідомити висловлене положення.

Основна частина розпочинається з характеристики проблеми. Виділивши основний аспект проблеми, варто запропонувати слухачам перспективу обговорення (наприклад: «Подальше обговорення проблеми, на наш погляд, доцільно зосередити навколо таких основних положень: 1).....; 2); 3)... »). Перехід до обговорення кожної окремої тези в подальшому робить доповідь чіткою, логічною, дозволяє поступово перейти до висновків.

Переконливе яскраве закінчення доповіді запам'ятовується слухачам, залишає приємне враження про неї. Тому рекомендується наприкінці доповіді повторити основну думку, підсумувати найбільш важливі положення. Якщо перші слова оратора повинні завоювати увагу слухачів, то останні – покликані посилити ефект виступу.

Слід пам'ятати, що слухачам не байдуже, куди дивиться доповідач. Нерідко можна спостерігати таку картину: робить студент доповідь і час від часу поглядає у вікно, кидає погляд на стіни, опускає очі, піднімає до стелі, тобто дивиться куди завгодно, тільки не на слухачів. Буває гірше: виступаючий дивиться на аудиторію «відсутнім» поглядом. Чи можна говорити про взаєморозуміння між доповідачем і аудиторією? Звичайно, ні.

Якщо під час виступу переводити повільно погляд з однієї частини аудиторії на іншу, то можна створити враження гарного зорового контакту зі слухачами. Саме за таких умов можна розраховувати на успіх.

Пам'ятка

Як готувати доповідь

1. Визначити адресата мовлення і мету спілкування.
2. Вдуматися в тему, визначити основну думку майбутньої доповіді.
3. Опрацювати літературу з цієї теми, осмислити її.
4. Добираючи матеріал, звернути увагу на ті факти, які будуть цікаві аудиторії, перед якою буде виголошена доповідь. Зробити певні виписки.

5. Скласти робочий план і відповідно до нього систематизувати дібраний матеріал

6. Узагальнити основні положення кількох джерел, внаслідок чого думки, викладені в кількох працях, звучатимуть повніше, переконливіше.

7. Записати текст доповіді повністю або частково (початок, кінцівку).

8. Виділити терміни, незнайомі слова, уточнити вимову і наголошення слів.

9. Говорити нешвидко, робити паузи, дотримуватися правильної інтонації.

10. Виступаючи, завжди стежити за слухачами: якщо вас перестали слухати, змінити тон мовлення, навести цікавий факт, ніколи не намагатися перекикувати аудиторію.

11. Якщо потрібно заглянути до рукопису, опустіть очі, не схиляючи голови.

12. Стежити за своїм мовленням: уникати слів-паразитів, не заповнювати паузи звуками («е-е-е-е», «ну-ну» та ін..)

13. Переказати усно текст доповіді вдома (відводиться 15-20 хвилин).

Реферат – доповідь, розроблена на основі критичного огляду, вивчення кількох наукових джерел.

В його основі лежить стислий переказ у письмовій формі чи в формі публічного виступу змісту наукових джерел, результатів вивчення певної проблеми, підсумків наукової роботи. Підготовкою реферату вважають написання певного тексту, пов'язаного як із самостійною роботою студентів, так і з аналізом додаткової літератури, а також виступ на основі цього тексту на семінарі, конференції, в науковому гуртку тощо.

Щоб реферат був змістовним, необхідно приділити увагу добору матеріалу. А для цього доцільно використати не одне, а декілька джерел. Перш за все потрібно з'ясувати, яка існує література з теми реферату, скласти її список. Користуючись різними каталогами (алфавітним, систематичним, тематичним), бібліографічними виданнями, довідковою літературою, ви знайдете необхідну вам літературу.

Працюючи над науковими джерелами, потрібно передусім налаштувати себе, дати цільову установку: вивчити за книжкою те чи інше питання, яке потрібно висвітлити; критично проаналізувати зміст книжки; перевірити, чи збігається ваша оцінка якоїсь проблеми з думкою автора, інших авторитетних осіб; вибрати для реферату яскраві факти, приклади, цікаві положення тощо.

Подібні установки допомагають більш цілеспрямовано працювати з книгою і передусім визначити вид читання: суцільне, вибіркове, комбіноване. Під час суцільного читання зміст джерела прочитується уважно повністю, від початку до кінця, без будь-яких пропусків. Іноді для розкриття теми достатньо вивчити лише окремі розділи, параграфи джерела. Таке читання називається вибіркочим. Комбіноване читання – це суцільне читання одних частин і вибіркоче – інших.

Реферат, як і доповідь, включає три частини: вступ, основну частину, висновок. У вступі розкривається актуальність теми, її зв'язок з важливими проблемами сучасної практики, історія питання. Може бути поданий короткий огляд використаної в рефераті літератури. У висновку (заклучній частині) формулюються основні висновки із всього сказаного, вказуються питання, які вдалося висвітлити більш-менш повно, та ті, які потребують подальшої роботи.

Пам'ятка

Як писати реферат

1. Визначити адресата і мету спілкування.
2. Дібрати відповідну літературу.
3. Опрацювати дібрані джерела з робочими стислими помітками, закладками в книзі тощо
4. Скласти план відповідно до обсягу реферату (його пункти розкриваються приблизно на однаковій кількості сторінок).
5. Оформити яскравий, привабливий вступ.
6. Дати перелік основних висновків, узагальнень та рекомендацій.
7. Оптимальний обсяг реферату – 12 - 20 друкованих сторінок. Такий реферат потребує для усного викладу перед аудиторією 15-20 хвилин.
8. Під час усного виступу краще розповідати, а не читати зміст реферату. Для цього бажано скласти розгорнутий план-конспект на 2-4 сторінки.
9. Під час добору мовних засобів для написання реферату необхідно враховувати особливості наукового стилю мовлення.

Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів

Оцінка ECTS	Національна оцінка		
1	2	3	
А	90-100	5	<p><i>Відмінно</i> – високий рівень володіння теоретичними знаннями й практичними вміннями. Студент показує високий рівень сформованості професійної компетентності, яка охоплює літературну, мовленнєву, методичну, комунікативну, культурологічну, соціокультурну, етнопедагогічну, концептуально-прогностичну, рефлексивну, конструкторсько-операційну компетенції. Вільно оперує теоретичним матеріалом. Усна чи письмова відповідь правильна, повна, чітка, логічна, послідовна, змістовна. Студент посилається на думки відомих методистів, аналізує, зіставляє, узагальнює, сисматизує методичні явища й положення. Самостійно, грамотно в методичному, літературознавчому, літературному, психолого-педагогічному, мовному планах моделює концепти уроків, позакласні предметні заходи з української літератури, чітко визначає триєдину мету, раціонально викорисовує різноманітні методи, методичні прийоми навчання, поєднання колективних, індивідуальних та групових форм занять для досягнення поставленої мети уроку і позакласного заходу з урахуванням вікових особливостей дітей, особистісно-зорієнтованого підходу до навчання. Під час виконання пошуково-творчого методичного проекту студентом:</p> <ul style="list-style-type: none"> - повністю досягнуто освітню, розвивальну та виховну мету уроку - удало обрано тип уроку (форму проведення позакласного заходу) відповідно до навчальної мети; - правильно визначено структурні етапи уроку (позакласного заходу); - ефективно використано методи і методичні прийоми навчання на різних етапах уроку (позакласного заходу), інноваційні форми і засоби технологізованого навчання літератури, сучасні інформаційні технології, що сприяло унаочненню та інтенсифікації навчально-виховного процесу, його високій продуктивності; - встановлено логічну послідовність у викладі навчального матеріалу; - максимально враховано предметну специфіку літератури як виду мистецтва;

			<ul style="list-style-type: none"> - використано різні види творчих робіт при аналізі текстів художніх творів, характеристики образів-персонажів; - уміло поєднано індивідуальні й групові форми усної й письмової, репродуктивної, творчо-пошукової роботи; - на всіх етапах уроку (позакласного заходу) практикантом застосовано різні засоби активізації учнів з урахуванням їх вікових особливостей, рівня літературної освіти; - ефективно використано наочні посібники та ТЗН, методично правильно й доцільного організовано й проведено роботу з ними; - не допущено фактичних, мовленнєвих недоліків у мовленні, указано на мовні, мовленнєві чи фактичні помилки учнів; - правильно й аргументовано проведено оцінювання відповідей учнів із застосуванням різних форм контролю; - у ході захисту проекту студент може скоригувати свою діяльність, дати чітку й лаконічну, правильну й повну відповідь на поставлені запитання; - добросовісно і вчасно оформлено і здано на перевірку виконані завдання для самостійної й індивідуальної роботи; - активно й компетентно здійснено виступ під час захисту практичних матеріалів чи студентських проєктів.
В	82-89	4	<p><i>Добре</i> – достатній рівень оволодіння знаннями навчального матеріалу, вміннями їх практичного впровадження. Студент показує достатній рівень сформованості професійної компетентності, яка охоплює літературну, мовленнєву, методичну, комунікативну, культурологічну, соціокультурну, етнопедagogічну, концептуально-прогностичну, рефлексивну, конструкторсько-операційну компетенції. Тобто самостійно, грамотно в методичному, літературному, літературознавчому, мовному плані змодельює конспекти уроків, складає самостійно сценарії позакласних предметних заходів з української літератури, визначає їх триєдину мету, застосовує різні методи, методичні прийоми навчання, поєднання різних форм, видів робіт для досягнення поставленої мети уроку, позакласного заходу з урахуванням вікових особливостей дітей, рівня їх літературної освіти, проте</p>

		<p>допускає деякі неточності у викладі фактичного матеріалу, аналізі художнього твору, образів-персонажів та інших аспектів. Оперує теоретичним матеріалом на достатньому рівні. Усна чи письмова відповідь правильна, повна, чітка, логічна, послідовна, змістовна. Студент посилається на думки відомих методистів, аналізує, зіставляє, узагальнює, сисматизує методичні явища й положення, при цьому допускає деякі неточності, огріхи.</p> <p>Під час виконання пошуково-творчого методичного проекту студентом:</p> <ul style="list-style-type: none"> - досягнуто освітню, розвивальну та виховну мету уроку; - правильно обрано тип уроку (форму проведення позакласного заходу) відповідно до навчальної мети; - правильно визначено структурні етапи уроку (позакласного заходу); - ефективно використано методи і методичні прийоми навчання на різних етапах уроку (позакласного заходу), інноваційні форми і засоби технологізованого навчання літератури, сучасні інформаційні технології, що сприяло унаочненню та інтенсифікації навчально-виховного процесу, його високій продуктивності; - встановлено логічну послідовність у викладі навчального матеріалу; - на належному рівні враховано предметну специфіку літератури як виду мистецтва; - використано різні види творчих робіт при аналізі текстів художніх творів, характеристики образів-персонажів чи аспектів твору; - уміло поєднано індивідуальні й групові форми усної й письмової, репродуктивної, творчо-пошукової роботи; - на всіх етапах уроку (позакласного заходу) практикантом застосовано різні засоби активізації учнів з урахуванням їх вікових особливостей, рівня літературної освіти; - ефективно використано наочні посібники та ТЗН, методично правильно й доцільно організовано й проведено роботу з ними; - не допущено фактичних, мовленнєвих недоліків у мовленні, указано на мовні, мовленнєві чи фактичні помилки учнів; - об'єктивно з певною аргументацією проведено оцінювання відповідей учнів із застосуванням різних
--	--	--

			<p>форм контролю;</p> <ul style="list-style-type: none"> - у ході захисту проекту студент може скоригувати свою діяльність, дати чітку й лаконічну, правильну й повну відповідь на поставлені запитання; - добросовісно і вчасно оформлено і здано на перевірку виконані завдання для самостійної й індивідуальної роботи; - активно й компетентно здійснено виступ під час захисту практичних матеріалів чи студентських проєктів.
С	74-81	4	<p><i>Добре</i> – середньо-достатній рівень володіння теоретичним матеріалом та готовності до оперування набутими вміннями й навичками. Студент показав середньо-достатній рівень сформованості професійної компетентності, яка охоплює літературну, мовленнєву, методичну, комунікативну, культурологічну, соціокультурну, етнопедагогічну, концептуально-прогностичну, рефлексивну, конструкторсько-операційну компетенції. Тобто студент грамотно в методичному, літературному, літературознавчому, мовному плані моделює конспекти уроків, пише сценарії позакласних предметних заходів з української літератури, визначає триєдину мету, застосовує різні методи, методичні прийоми навчання, поєднання різних форм, видів робіт для досягнення поставленої мети уроку, позакласного заходу з урахуванням вікових особливостей дітей, рівня їх літературної освіти, проте допускає неточності у викладі фактичного матеріалу, аналізі художнього твору, образів-персонажів та інших аспектів. Оперує теоретичним матеріалом. Усна чи письмова відповідь правильна, послідовна, змістовна, але допускаються фактичні помилки, неточності. Студент посилається на думки відомих методистів, намагається аналізувати, зіставляти, узагальнювати, сисматизувати методичні явища й положення, при цьому допускає неточності, огріхи.</p> <p>Під час виконання пошуково-творчого методичного проекту студентом:</p> <ul style="list-style-type: none"> - в цілому досягнуто освітню, розвивальну та виховну мету уроку; - методично виправдано обрано тип уроку (форму проведення позакласного заходу) відповідно до навчальної мети; - правильно визначено структурні етапи уроку (позакласного заходу);

			<ul style="list-style-type: none"> - на належному рівні використано методи і методичні прийоми навчання на різних етапах уроку (позакласного заходу), інноваційні форми і засоби технологізованого навчання літератури, сучасні інформаційні технології, що сприяло унаочненню та інтенсифікації навчально-виховного процесу, його високій продуктивності; - не завжди встановлено логічну послідовність у викладі навчального матеріалу; - не завжди враховано предметну специфіку літератури як виду мистецтва; - намагався використати різні види творчих робіт при аналізі текстів художніх творів, характеристики образів-персонажів; - намагався поєднати індивідуальні й групові форми усної й письмової, репродуктивної, творчо-пошукової роботи; - на всіх етапах уроку (позакласного заходу) практикантом застосовано засоби активізації учнів з урахуванням їх вікових особливостей, рівня літературної освіти; - на різних етапах уроку (позакласного заходу) використано наочні посібники та ТЗН, методично правильно організовано й проведено роботу з ними; - допущено деякі фактичні чи мовленнєві недоліки і у мовленні, указано на мовні, мовленнєві чи фактичні помилки учнів; - загалом об'єктивно проведено оцінювання відповідей учнів із застосуванням різних форм контролю; - у ході уроку (заходу) студентом лише епізодично використано конспект, при потребі студент може скоригувати свою діяльність; - у ході захисту проекту студент може скоригувати свою діяльність, дати чітку, правильну й повну відповідь на поставлені запитання; - добросовісно і вчасно оформлено і здано на перевірку виконані завдання для самостійної й індивідуальної роботи; - активно й компетентно здійснено виступ під час захисту практичних матеріалів чи студентських проєктів.
D	64-73	3	<p><i>Задовільно</i> – середній рівень володіння теоретичними знаннями, практичними вміннями й навичками. Студент показує середній рівень</p>

		<p>сформованості професійної компетентності, яка охоплює літературну, мовленнєву, методичну, комунікативну, культурологічну, соціокультурну, етнопедагогічну, концептуально-прогностичну, рефлексивну, конструкторсько-операційну компетенції. Усна чи письмова відповідь правильна, неповна, не завжди чітка, логічна, послідовна, змістовна, допускаються окремі фактичні помилки, неточності. Студент посилається на думки відомих методистів, намагається аналізувати, зіставляти, узагальнювати, сисматизувати методичні явища й положення, при цьому допускає неточності, огріхи.</p> <p>З допомогою викладача моделює конспекти уроків, сценарії позакласних предметних заходів з української літератури, визначає триєдину мету, застосовує різні методи, прийоми, форми навчання з допомогою викладача-методиста, проте допускає помилки у викладі матеріалу, аналізі художнього твору, образів-персонажів чи інших аспектів.</p> <p>Під час виконання пошуково-творчого методичного проекту студентом:</p> <ul style="list-style-type: none"> - досягнуто загалом освітню, розвивальну та виховну мету уроку; - з допомогою методиста обрано тип уроку (форму проведення позакласного заходу) відповідно до навчальної мети; - з допомогою методиста визначено структурні етапи уроку (позакласного заходу); - загалом використано методи і методичні прийоми навчання на різних етапах уроку (позакласного заходу), однак тяжів до певних із них, неповно враховуючи суму педагогічних умов; - не завжди простежувалася логічна послідовність у викладі навчального матеріалу; - неповно враховано предметну специфіку літератури як виду мистецтва; - під час аналізу художнього твору домінували репродуктивні форми роботи; - намагався застосовувати окремі індивідуальні й групові форми усної й письмової роботи, однак переважали усні відповіді репродуктивного характеру; - намагався на певних етапах уроку (позакласного заходу) застосувати засоби активізації учнів з урахуванням, але не завжди враховувалися їх вікові особливості, рівень літературної освіти;
--	--	--

			<ul style="list-style-type: none"> - на різних етапах уроку (позакласного заходу) використано наочні посібники та ТЗН, однак роботу з ними проведено методично невиправдано чи взагалі не проведено; - допущено грубі фактичні помилки, мовленнєві недоліки у мовленні, не завжди помічав і виправляв мовні, мовленнєві чи фактичні помилки учнів; - у ході захисту проекту сковує безвідривність від конспекту, не завжди студенту вдавалося скоригувати при потребі свою діяльність; - не завжди вдавалося дати чітку, правильну й повну відповідь на поставлені запитання; - не завжди вчасно оформлено і здано на перевірку виконані завдання для самостійної й індивідуальної роботи в повному обсязі; - здійснено виступ під час захисту практичних матеріалів чи студентських проєктів.
Е	60-63	3	<p><i>Задовільно</i> – рівень володіння теоретичним матеріалом, практичними вміннями й навичками визначається нижче середнього. Студент показує нижче середнього рівень сформованості професійної компетентності, яка охоплює літературну, мовленнєву, методичну, комунікативну, культурологічну, соціокультурну, етнопедagogічну, концептуально-прогностичну, рефлексивну, конструкторсько-операційну компетенції. Усна чи письмова відповідь не завжди правильна, неповна, не завжди чітка, логічна, послідовна, змістовна, допускаються фактичні помилки, неточності. Студент намагається посилатися на думки відомих методистів, намагається аналізувати, зіставляти, узагальнювати, систематизувати методичні явища й положення, при цьому допускає неточності, огріхи.</p> <p>З допомогою викладача-методиста моделює конспекти уроків, позакласного предметного заходу з української літератури, визначає їх триєдину мету, застосовує репродуктивні методи, прийоми, форми навчання з допомогою вчителя й методиста, проте під час проведення уроків, предметного позакласного заходу допустив помилки у викладі матеріалу, аналізі художнього твору, образів-персонажів чи інших аспектів.</p> <p>Під час виконання пошуково-творчого методичного проєкту студентом:</p> <ul style="list-style-type: none"> - частково досягнуто освітню, розвивальну та виховну мету уроку;

		<ul style="list-style-type: none"> - з допомогою вчителя й методиста обрано тип уроку (форму проведення позакласного заходу) відповідно до навчальної мети; - з допомогою методиста визначено структурні етапи уроку (позакласного заходу); - намагався використати методи і методичні прийоми навчання на різних етапах уроку (позакласного заходу), але тяжів до певних із них, недостатньо використовуючи педагогічні умови їх реалізації; - не завжди простежувалася логічна послідовність у викладі навчального матеріалу; - неповно враховано предметну специфіку літератури як виду мистецтва; - під час аналізу художнього твору домінували репродуктивні форми роботи, іноді аналіз замінювався переказом змісту твору, що порушувало принцип єдності змісту й форми під час роботи над художнім твором; - намагався застосовувати окремі індивідуальні й групові форми усної й письмової роботи, однак переважали усні відповіді репродуктивного характеру; - не намагався на певних етапах уроку (позакласного заходу) застосувати засоби активізації учнів з урахуванням їх вікових особливостей, рівня літературної освіти; - на різних етапах уроку (позакласного заходу) використано наочні посібники та ТЗН, однак організовано й проведено роботу з ними не завжди методично виправдано; - допущено грубі фактичні, мовленнєві помилки, не помічав і виправляв мовні, мовленнєві чи фактичні помилки учнів; - під час опитування учнів не вимагав повну і розгорнуту, правильну та зв'язну відповідь, в оцінюванні рівня засвоєння знань та сформованості умінь учнів простежувалася тенденція до завищення оцінок чи заниження, домінував при цьому суб'єктивізм; - у ході захисту проекту студент безвідривно користується конспектом, відчуває труднощі у коригуванні своєї діяльності при певній потребі; - не бере участі в обговоренні методичного проекту, його окремих аспектів, не завжди дає відповідь на поставлені запитання в обговоренні; - невчасно оформлено і здано на перевірку матеріали самостійної й індивідуальної роботи в повному обсязі;
--	--	--

			- не виступав на конференції-захисті практичних матеріалів, обмежився поданням звітної документації.
FX	35-59	2	<p><i>Незадовільно</i> – низький рівень володіння навчальним матеріалом, студент не спроможний опанувати практичні вміння без додаткових занять з дисципліни</p> <p>Студент показує низький рівень сформованості професійної компетентності, яка охоплює літературну, мовленнєву, методичну, комунікативну, культурологічну, соціокультурну, етнопедагогічну, концептуально-прогностичну, рефлексивну, конструкторсько-операційну компетенції. Усна чи письмова відповідь неповна, нечітка, непослідовна, допускаються грубі фактичні помилки. Студент не володіє навчальним матеріалом, не спроможний відтворити загальновідомі методичні явища й положення, не розуміє принципів викладання літератури в школі, ігнорує зауваження й вказівки методиста-викладача.</p> <p>Простежується систематична невідповідність до практичних і семінарських занять, часті пропуски без поважних причин.</p> <p>Відсутність теоретичної підготовки веде до неспроможності студента практично моделювати конспекти уроків відповідно до вимог.</p>
F	1-34	2	<p><i>Незадовільно</i> – низький рівень знань із дисципліни, відсутність практичних умінь і навичок, що є підставою для повторного вивчення дисципліни. Студент демонструє відсутність сформованості професійної компетентності, яка охоплює літературну, мовленнєву, методичну, комунікативну, культурологічну, соціокультурну, етнопедагогічну, концептуально-прогностичну, рефлексивну, конструкторсько-операційну компетенції. Студент не спроможний дати усну чи письмову відповідь. Студент не володіє навчальним матеріалом, не спроможний відтворити загальновідомі методичні явища й положення, не розуміє принципів викладання літератури в школі, ігнорує зауваження й вказівки методиста-викладача.</p> <p>Простежується систематична невідповідність до практичних і семінарських занять, часті пропуски без поважних причин.</p> <p>Відсутність теоретичної підготовки веде до неспроможності студента практично моделювати конспекти уроків відповідно до вимог. Потребує повторного прослуховування курсу.</p>

Науково-практичне видання

Т.І. Дятленко

**Практикум з методики навчання української літератури
у середніх навчальних закладах**

Посібник

За загальною редакцією Т.І. Дятленко

Здано до друку 17.11.2016. Підписано до друку 17.11.2016. Формат 60x84/16.
Гарнітура "Times New Roman". Друк офсетний. Папір офсетний.
Ум.друк.арк. 13,70. Обл.-вид. арк. 10,90. Наклад 100 прим. Ціна договірна.